

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Економіка і управління

Том 33 (72). № 2, 2022

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Головний редактор:

Горник Володимир Гнатович – доктор наук з державного управління, доцент, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Члени редакційної колегії:

Белякова Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Менеджмент та підприємництво на морському транспорті» Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія».

Бойченко Еліна Борисівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри публічного управління та економіки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Кисельов Володимир Борисович – доктор технічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту муніципального управління та міського господарства Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Корнєєв Володимир Вікторович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Кравченко Сергій Олександрович – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління та економіки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Кузьминчук Наталія Валеріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва економічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Медведєв Микола Георгійович – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри загально-інженерних дисциплін та теплоенергетики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Кучабський Олександр – доктор габілітований, професор кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща).

Міхальські Томаш – доктор габілітований, професор кафедри океанографії Гданського університету (Польща).

Хлобистов Євген Володимирович – доктор економічних наук, професор, Вища школа економіки та гуманітаристики в м. Бельсько-Бяла (Польща).

**Затверджено до друку та поширення через мережу Інтернет відповідно до рішення вченої ради
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(від 29 вересня 2022 року протокол № 2)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління» зареєстровано Міністерством юстиції України (Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого ЗМІ серія КВ № 15716-4187Р від 28.09.2009 року)

Видання входить до категорії «Б» «Переліку друкованих фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» на підставі Наказу МОН України від 17 березня 2020 року № 409 (Додаток 1)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Сторінка журналу: www.econ.vernadskyjournals.in.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2523-4803 (print)

ISSN 2707-1103 (online)

© Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2022

ЗМІСТ

1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Gruntkovskiy Volodymyr, Luste Olena ENTREPRENEURSHIP CULTURE AS A FACTOR OF STRATEGIC SOCIO-ECONOMIC CHANGES.....	1
Нежид Ю.С. ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	8
Степаненко В.О., Штик Ю.В. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОРСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....	14
Чернишов О.Ю., Решетов С.А., Павловська Ю.В. ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПОСТАЧАННЯ В УКРАЇНІ.....	21

2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Багорка М.О., Кадирус І.Г., Якубенко Ю.Л. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПІДПРИЄМСТВА.....	28
Єременко Д.В., Єременко Л.В., Калістий Р.В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В МАЛИХ ФОРМАХ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ.....	37
Kolesnyk Maksym DIFFUSION OF SOCIAL VALUES OF INTERNATIONAL COMPANY AS FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND COMPETITIVE GROWTH	43
Комаров А.С., Бессонова С.І. ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ.....	50
Рудь В.П., Могильна О.М., Терьохіна Л.А. ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ В ОВОЧІВНИЦТВІ.....	56

3. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Мурашко І.С. СИСТЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ.....	64
---	----

4. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Лисенко О.А. ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ В АНАЛІЗІ ПОКАЗНИКІВ ГІДНОЇ ПРАЦІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ.....	70
---	----

CONTENTS

1. ECONOMY AND OPERATION OF NATIONAL ECONOMY

Gruntkovskiy Volodymyr, Luste Olena

ENTREPRENEURSHIP CULTURE AS A FACTOR
OF STRATEGIC SOCIO-ECONOMIC CHANGES.....1

Nezhyd Yuliia

ECONOMETRIC MODELING AND FORECASTING OF THE EMPLOYMENT
LEVEL OF THE RURAL POPULATION OF KHARKIV REGION..... 8

Stepanenko Vladyslav, Shtyk Yuliia

DIRECTIONS OF INCREASING THE COMPETITIVENESS
OF MARITIME TRANSPORT INFRASTRUCTURE OF UKRAINE.....14

Chernyshov Oleksandr, Reshetov Serhii, Pavlovska Yuliia

FORMATION OF DIGITALIZATION MANAGEMENT POLICY
OF THE ENERGY SAVING PROCESS OF WATER SUPPLY COMPANIES IN UKRAINE.....21

2. ECONOMY AND ENTERPRISE MANAGEMENT

Bahorka Mariia, Kadyrus Iryna, Yakubenko Yuliia

DIRECTIONS OF IMPROVING INFORMATION PROCESSING
IN THE COMPANY'S MARKETING RESEARCH SYSTEM..... 28

Yeremenko Denys, Yeremenko Larysa, Kalisty Ruslan

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE IMPLEMENTATION OF INVESTMENT
PROJECTS IN SMALL FORMS OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE..... 37

Kolesnyk Maksym

DIFFUSION OF SOCIAL VALUES OF INTERNATIONAL COMPANY
AS FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND COMPETITIVE GROWTH 43

Komarov Andrey, Bessonova Svitlana

INVESTMENT ACTIVITIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES
AS AN ELEMENT OF STRATEGIC STABILITY.....50

Rud Viktoriia, Mohylna Olena, Terokhina Liudmyla

EFFICIENCY OF TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL SOLUTION
IN VEGETABLE GROWING.....56

3. ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT

Murashko Iryna

SYSTEM OF REGULATORY AND LEGAL REGULATION
OF ACCOUNTING IN UKRAINE.....64

4. MATHEMATICAL METHODS, MODELS AND INFORMATION TECHNOLOGIES IN ECONOMY

Lysenko Olena

THE ECONOMIC AND MATHEMATICAL METHODS IN ANALYSIS
OF INDICATORS OF DECENT WORK IN REGIONAL CONTEXT.....70

1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/72-2-1>

UDC 330.341

Gruntkovskiy Volodymyr

PhD in Economics, Assistant Professor,
Yriy Fedkovych Chernivtsi National University

Luste Olena

PhD in Economics, Assistant Professor,
Yriy Fedkovych Chernivtsi National University

Грунтковський В.Ю., Лусте О.О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ENTREPRENEURSHIP CULTURE AS A FACTOR OF STRATEGIC SOCIO-ECONOMIC CHANGES

The article is devoted to research entrepreneurship culture as an important factor of socio-economic transformations. The authors emphasize that the incoherence of the interaction of formal and historically formed informal institutions actualizes the role of entrepreneurship culture, as it directly affects the general vector of the development of the socio-economic system. The article defines that the culture of entrepreneurship determines the dynamics of the development of the institutional environment, affecting the effectiveness of the interaction of formal and informal institutions, ensuring the performance of complementary functions; mediates the process of institutionalization of historically determined values, stereotypes and models of economic behavior in the system of formal norms and rules; ensures, under the influence of other socio-economic factors, the adaptability and dynamism of the institutional structure, promotes the formation and development of new institutions. Authors analyzed the most common methods of measuring the components of the nation's entrepreneurship culture and the selection of the most important international indicators of the efficiency of national economies is substantiated. A structural-logical model of the analysis of the relationship between the components of entrepreneurship culture and indicators of socio-economic development has been developed.

Key words: *entrepreneurial culture, management psychology, strategic development, competitive potential, organizational culture.*

Formulation of the problem. The culture of entrepreneurship is a long-term determinant of economic behavior of a person, a factor of social progress or regression depending on which characteristics are dominant in the mental structure of the nation. It reveals the impact on socio-economic transformations at the micro, meso and macro-levels, which is manifested in the formation of motives and behavior patterns of employees, determines the level of their economic activity; allows you to form different approaches to management, leadership styles, functioning and development of the organizational structure of the enterprise. Under the influence of the culture of entrepreneurship, processes of socialization of the country's economy take place, it contributes to the economic integration

of the country, the formation of its competitive potential, and determines the level of its economic freedom. In our opinion, this actualizes the need to diagnose the mental characteristics of the population of each specific country, to identify the dominant stereotypes of behavior and values in society. Only as a result of such research is obtained information about actually existing informal rules, which can be used in the future for the development of strategic and tactical steps of the state's socio-economic policy.

Analysis of recent research and publications. The influence of the specific role of culturally motivated norms in the market environment was studied by

H. Hofstede, S. Schwartz, R. Lewis, F. Trompenaars, G. Triandis, T. Gaidai, O. Bondarenko, A. Hrytsenko, H. Pylypenko, R. Nureyev, Y. Latov, T. Vukolova, A. Shastitko. They actively studied the problems of entrepreneurship culture and the main factors of its formation. It should be noted that the methodology for assessing the impact of entrepreneurship culture on the socio-economic development of the state has not yet been sufficiently developed.

Formulation of the purpose of the article. The purpose of the article is to develop a methodology for studying the interdependence of indicators of the economic development of the state and the main components of the entrepreneurial culture of society.

Presentation of the main research material. An important prerequisite for studying the influence of entrepreneurship culture on socio-economic development is the determination of the general mechanism of psychological and socio-economic factors. E. Danilova offers a generalized matrix, which presents the zonal nature of the interaction of socio-psychological and socio-economic factors. The content and result of their interaction are determined by the intensity of influence of each of them. Depending on the balance of forces, qualitatively different zones of intensity of interaction appear. Let us briefly describe the interaction intensity zones presented on the diagram [5].

Zone of polarized interaction characterized simultaneously by the maximum intensity of both socio-economic and socio-psychological factors. The result of such interaction can be presented in several forms:

a) accumulation or integration of the effects of high intensity socio-psychological and socio-economic phenomena, thus the forces of influence of various factors add up or multiply;

b) mutual neutralization: at the maximum intensity of socio-psychological and socio-economic factors, none of them determines the behavior of the individual and the group, since they neutralize each other [5].

Zone of strict economic determination behavior of an individual and a group is characterized by the maximum intensity of the influence of economic factors that determine behavior, and the minimum intensity of the influence of social and psychological factors.

Zone of unexpressed interaction characterized by an equally weak influence of socio-economic and socio-psychological phenomena, and the behavior of individuals and groups is completely determined by other factors. At the same time, it is assumed that the initial factors can potentially influence the behavior of the individual, but do not influence due to unfavor-

able conditions.

Zone of strict socio-psychological determination-individual and group behavior is characterized by a high intensity of influence of socio-psychological factors that determine economic behavior, and a minimal influence of socio-economic factors.

Zone of parity interaction characterized by approximately equal influence of socio-economic and psychological factors in medium intensity zones. The result of such interaction is, as a rule, unstable economic behavior. The process of parity interaction is unstable, and the adoption of one of the behavioral options occurs in two main forms:

a) there is a predominant influence of one of the factors, either socio-psychological or socio-economic;

b) behavior is determined by some additional conditions, accidents, various circumstances.

The influence of the culture of entrepreneurship on the socio-economic development of the country can be summarized as follows: the culture of entrepreneurship as a fundamental informal institution is formed under the influence of the objective conditions of the life of the nation and determines the nature of socio-economic norms (formal institutions), which, in turn, form the historical trajectory of the nation's economic development [13]. At the same time, the influence of entrepreneurship culture is manifested on three levels:

– micro level – the culture of entrepreneurship determines the behavior of individual employees, motivational mechanisms of labor activity, the level of their economic activity;

– meso level – the influence of entrepreneurship culture is manifested in the formation of different approaches to management, leadership styles, functioning and development of the organizational structure of the enterprise;

– macro level – on the basis of the culture of entrepreneurship, processes of socialization of the country's economy take place, it contributes to the economic integration of the country, the formation of its competitive potential, and determines the level of its economic freedom.

Let's consider certain aspects of the interaction of entrepreneurial culture with economic variables in more detail.

1. Influence on motivation to work. The culture of entrepreneurship, materializing in the process of production activity, is capable of influencing the process of motivation for effective work and self-organization, speeding up or inhibiting it. A critical analysis of the culture of entrepreneurship is needed, first of all, to find ways to qualitatively update its components in

accordance with the requirements of the market economy. A valuable orientation of the culture of entrepreneurship should be directing the consciousness of employees to the development of their competitiveness in work, which creates grounds for the development of competitiveness and real independence of the economy [4].

2. Influence on the style of leadership, management. Currently, it is generally recognized that the culture of entrepreneurship is one of the most important factors affecting the forms, functions and structure of management. The organization, being a social system, possesses all the characteristics of the society in which it functions. People working in the organization reflect all the features of the national culture and mentality. In this regard, the expressed desire for collectivism or individualism, the predominance of diligence or laziness, frugality or extravagance determine the forms and methods of management, permeate the behavior and actions of managers. Thus, the correspondence between management and mentality smoothes the contradiction between the managed and the managers, helps to overcome crisis situations [7].

3. Influence on the formation of organizational culture. This influence of the culture of entrepreneurship is manifested in the process of the enterprise in different countries. In different countries with different national cultures, certain models of enterprise management have developed. Reforming industrial enterprises is impossible without a scientific search for institutional forms capable of connecting socio-cultural mental features of people with their role functions in the modern production and economic process. On the basis of entrepreneurship culture, such components of organizational culture as values and norms of behavior, communication system, relations between units and employees within the team, work ethics, motivation system, system of decision-making and control over their implementation, attitude to innovations, reaction to changes, positioning are formed organizations in the external environment [6]

4. Influence on the processes of economic integration of the country. When considering the conditions for reforming the institutional structure of Ukraine, it is necessary to take into account not only the currently existing economic and political features, but also the previous period of society's development, its history, traditions, psychology, and distinctive properties of national social self-awareness. European integration arose in specific socio-historical conditions, so an attempt to copy the model in completely different conditions is associated with significant difficulties,

especially since most integration groups today follow other models that correspond to the modern realities of the world economy. Therefore, the management tradition formed in the post-Soviet space requires the formation of an adequate institutional basis for integration through the development of institutions that effectively create incentives for integration cooperation; contribute to activation and mobilization of passive or neutral business entities in relation to integration processes; ensure the neutralization of the negative effect of disintegration institutions on the basis of overcoming contradictions between the interests of the integration association as a whole and the interests of individual participating countries [9].

5. Impact on the formation of the country's competitive potential. In the era of general unfathomable consumption, the individual characteristics of a member of society affect both the creation of an innovative, competitive product and its demand. Such features include the culture of entrepreneurship. This explains the fact that countries where spiritual values prevail over material ones, the population is characterized by a breadth of views, which promotes openness to innovations, their creation and implementation, are among the world's economic leaders. It is easier for such people to give up the old and accept the new, especially new knowledge. The scientific capacity of products, as a significant factor in their competitiveness, depends primarily on the main developer-individual, who is characterized by a professional educational level, general erudition, world-view (cosmopolitanism, a combination of materialism and idealism), the level of knowledge of information technologies. The trend of individualization, characteristic of the modern economy, requires the constant growth of the qualifications of employees, and only the culture of entrepreneurship is able to provide the appropriate motivation for such improvement [17].

6. Influence on the processes of socialization of the carriers of the culture of entrepreneurship and the formation of the social base of the market economy. In the field of economics, the socialization of an employee is usually considered within the framework of his labor adaptation, aimed at the gradual adjustment of the employee to new professional, social, and organizational and economic working conditions. During work adaptation, the employee learns values and norms of work behavior, which allows us to talk about his socialization in the organization. Focusing on the research of V. Chernobai, which showed that socialization significantly affects the formation of the mentality of a certain ethnic group, it can be assumed that the entrepreneurial culture of

an employee is formed and developed in the process of socialization, thanks to which he becomes a member of a given labor team. In turn, its entrepreneurial culture can influence, under certain conditions, the mentality of the entire collective of the production organization. The employee does not just physically join the organization's team, and enters the system of social and labor relations characteristic of this team. According to the research of domestic and Russian scientists, these relations represent a set of relationships between individuals and social groups in the processes of interaction and interdependence, which are determined by labor activity. It is in the process of interaction with other members of the team that the employee receives information about norms and rules of behavior in the organization, about values that are shared by both the head of the team (organization) and employees. This is how the socialization of social and labor relations takes place, which is the process of interaction of members of the labor team, determined by their activities, as a result of which the formation and change of the employee's entrepreneurial culture takes place. A person comes to an organization with social characteristics formed in the process of life activity – value orientations of economic activity. The specified characteristics are objective prerequisites for the formation and development of the culture of entrepreneurship in this organization [8].

Therefore, the culture of entrepreneurship influences the most important components of economic behavior of people at different levels. Due to this, there is a need to diagnose the mental characteristics of the population of each specific country, to identify the dominant stereotypes and values in society. Only as a result of such research is obtained information about actually existing informal rules, which in the future can be used for the development of strategic and tactical steps of the state's economic policy in the field of building the institutional environment of the transformational economy.

In order to assess the impact of individual components of the entrepreneurship culture on the socio-economic development of the country, it is necessary to clearly define the criteria and indicators by which it will be implemented. The difficulty of assessing the culture of entrepreneurship lies primarily in the fact that its components are categories that have a qualitative dimension, so the study of the correlation between these characteristics and indicators of socio-economic development is a difficult task. However, among the approaches to assessing the mental characteristics of different countries existing in modern science, in our opinion, the most successful is the

method of Sh. Schwartz [20], which allows you to assess the mental characteristics of different countries precisely on the basis of quantitative parameters, therefore the use of this particular method is justified in the course of our research.

S. Schwartz grouped the mental characteristics of society into 10 types, which have motivational differences, according to their central goal:

1. Power – social status and prestige, control or dominance over people and resources.

2. Achievement – personal success and its demonstration through achievements and opportunities that meet social standards

3. Hedonism – self-pleasure and sensual pleasure.

4. Stimulation – a life full of thrills, novelty and challenging tasks.

5. Independence – self-direction in thinking and decision-making, creativity, cognition.

6. Universalism – understanding, valuing and protecting the well-being of all people, as well as nature; tolerance.

7. Benevolence – preservation and improvement of the well-being of persons with whom a person often communicates.

8. Tradition – respect and agreement with, and commitment to customs and ideas derived from traditional culture and religion.

9. Conformity – avoiding actions, tendencies, and urges that could upset or harm other people, as well as violate social requirements and norms.

10. Security – safety, harmony and stability of society, relations with people and the person himself [19].

In order to have the opportunity to investigate the degree of influence of the characteristics of entrepreneurship culture on socio-economic development, in addition to the methods of measuring mental characteristics, it is also necessary to choose indicators of the development of the economic system. To assess the effectiveness of national economies, we consider it expedient to use integrated international indicators that allow comprehensively characterizing the socio-economic development of countries and making international comparisons. We consider it expedient to include such indicators as:

To assess the efficiency of the national economy, we consider it appropriate to use the following indicators:

1. GNP per capita (Gross National Income – GNI (PPP) per capita)- the main indicator of the effectiveness of the development of national economies, adopted as the most important criterion of the World Bank for economic analysis and the formation of its own economic policy [8].

2. Index of Economic Freedom (Index of Eco-

conomic Freedom – IEF) calculated by the American independent strategic research center «Heritage Foundation» (The Heritage Foundation) and the business newspaper The Wall Street Journal. The Fund's experts define economic freedom as the absence of government interference or interference with the production, distribution, and consumption of goods and services, except for the protection and support of freedom as such that is necessary for citizens. In order to assess the level of freedom of economies, the Fund's experts rate states according to a 100-point system in terms of 10 main components. At the same time, the indicator 100 corresponds to maximum freedom, and 0 indicates its complete absence [19].

According to the experts of the Heritage Fund, the level of the Economic Freedom Index consists of the following components: business freedom; freedom of trade; tax (fiscal) freedom; state expenses; money (monetary) freedom; freedom of investment; financial freedom; protection of property rights; freedom from corruption; freedom of labor (labor relations) [4].

3. Global Innovation Index (GII)- calculated since 2007 by INSEAD Business School experts on the basis of 132 countries. The author of the GII concept, Professor S. Dutta, emphasizes the key role of innovative potential and innovation policy of countries, in the context of ensuring their competitiveness in the global environment, as a leading driving force of modern changes, an engine of development and well-being [21].

The method of calculating the index determines the separation of two groups of indicators:

- index of conditions (factors) of innovative development (Innovation Input Index), consisting of five sub-indices: institutes; human potential; ICT and general infrastructure; market development; business development;

- the index of results of innovative development (Innovation Output Index), which contains sub-indices: results of scientific research; creative achievements and well-being. The named sub-indices include 19 generalizing indicators and more than 60 indicators that highlight various aspects of innovative development and are obtained from numerous sources, including the databases of the World Bank, the World Economic Forum, the International Telecommunication Union, etc. The method of calculating the named index is constantly being improved [21].

Thus, the improved generalized method of assessing the impact of entrepreneurial culture on socio-economic development involves the search for correlation-regression dependencies between the mental characteristics of society according to Sh. Schwartz,

as well as indicators of the efficiency of national economies – GNP per capita, the Index of Economic Freedom and the Index of Global Innovativeness.

We have formulated a hypothesis about the existence of dependence and a close connection between indicators of the efficiency of national economies – GNP per capita, the Index of Economic Freedom, the Global Index of Innovations and measures of economic mentality.

According to the results of the calculation of the correlation dependence between the indicators of the efficiency of national economies and dimensions of the culture of entrepreneurship according to Sh. Schwartz, it was established that a significant relationship is observed between the GNP per capita, the Index of Economic Freedom, the Global Index of Innovation and the dimensions of Independence, Power, Security, Traditionalism and Stimulation. According to the results of the analysis, other dimensions of entrepreneurship culture do not have a significant impact on the studied economic indicators of the countries.

The correlation coefficient between the values of the Index of Global Innovativeness and the measure of Independence $R_1 = 0.84$, which proves the presence of a strong direct relationship between the studied indicators: an increase in the values of the Index of Global Innovativeness is observed as the values of the Measure of Independence increase. The correlation coefficient between the values of the Global Innovativeness Index and the Stimulation dimension $R_2 = 0.66$, that is, there is a significant direct relationship between the studied parameters.

Value correlation coefficient between the values of the Index of global innovativeness and the dimension of Power $R_3 = -0.72$, with a decrease in the values of this dimension, an increase in the values of the Index of global innovation is observed. The correlation coefficient between the values of the Global Innovativeness Index and the measure of Traditionalism $R_4 = -0.67$, with the measure of Security $R_5 = -0.74$, and Traditionalism have an inverse effect on the level of innovativeness of the economy.

The correlation coefficient between the values of GNP per capita and the Independence dimension $R_1 = 0.68$, with the Security dimension $R_2 = -0.69$. With the increase in the values of the security measure, there is a decrease in the values of GNP per capita. The Independence dimension has a positive direct relationship with GNP per capita.

The correlation coefficient between the values of the Index of Economic Freedom and the Independence dimension $R_1 = 0.78$, the Security dimension

$R^2 = -0.66$, Traditionalism = -0.67 . Therefore, when the values of the Security and Traditionalism dimensions increase, there is a decrease in the values of the Index of Economic Freedom, instead, the values of the Independence dimension are positively correlated with this indicator of the efficiency of the economic system.

Conclusions. The analysis of the influence of the culture of entrepreneurship on the social and economic development of society and the correlation and regression analysis of its components with international indicators of the efficiency of economic systems allow us to draw the following conclusions:

1. Entrepreneurship culture exerts its influence on socio-economic transformations at the micro-, meso- and macro-levels, which manifests itself in the formation of motives and behavior patterns of employees, determines the level of their economic activity; allows to form different approaches to management, leadership styles, functioning and development of the organizational structure of the enterprise; on the basis of the culture of entrepreneurship, processes of socialization of the country's economy take place, it contributes to the economic integration of the country.

3. Biermann P., Welsch H. (2021) An anatomy of East German unhappiness: The role of circumstances and mentality, 1990–2018. *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 181, pp. 1–18.

4. Bondarenko, O. (2007) The economic mentality of Ukraine: the current state and prospects for further development. *The Political Herald*, no. 27, pp. 69–79.

5. Danilova, E., Tararuhyna, M. (2003) Industrial culture within the parameters of G. Hofstede. *Monitoring of the Public view*, no. 3, pp. 53–64.

6. Earl, P. (2015) Behavioural Economics and the Economics of Regulation. *Briefing Paper for the New Zealand Ministry of Economic Development*.

7. Gaidai, T. (2006) Institution as an instrument for institutional economic analysis. *Economic Theory*, no. 2, pp. 53–64.

8. Galan, N. (2005) Innovation dynamics of global economics. *Economic space*, no. 1, pp. 69–76.

9. Gritsenko, O. (2005) Mentality as an institutional theory category. *Economic Theory*, no. 1, pp. 35–51.

10. Harrison L. (2000) *Culture matters: How values shape human progress*. New York: Basic Books, p. 431.

11. Halushka Z., Luste O. (2017) Economic mentality and national features of economic socialization processes. Chernivtsi: Chernivtsi National University, p. 264.

12. Inglehart, R. (2000) Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, no. 65, pp. 19–51.

13. Korzhenko, V., Pisarenko, J. (2009) Influence of national culture on the formation of management models: methods of cross-cultural management. *Actual problems of public administration*, no. 1(35), pp. 16–26.

14. Kubiniy, H. (2019) Mentality as a factor of economic development in the conditions of post-modern economy. *Business strategy: futurological challenges*. Kyiv, p. 495.

15. Nureev, R. (2008) *Models of the Formation of a Market Economy*. Moscow: Norma, p. 640.

16. Latov, Y., Latova, N. (2007) Discoveries and paradoxes of ethnometric analysis of the Russian culture by G. Hofstede. *World of Russia*, no. 4, pp. 43–72.

17. Lebedeva, N. (2008) Values of Culture, Economic installations and Innovation Attitude in Russia. *Journal of High School of Economy*, no. 5, pp. 68–88.

18. Pishchik, V., Belousova, A. (2020) Methodology of project management and type of economic mentality of managers of x and y generations. *E3S Web Conf. Volume*, 175. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202017513012/>

19. Schwartz, S. (2008) *Multimethod Probes of Basic Human Values*. Publ. House SU HSE, p. 226.

20. Taranenko, I. (2011) Innovation imperative of sustainable development of globalized society. *Economic Journal Donbass*, no. 3, pp. 51–56.

try, the formation of its competitive potential, and determines the level of its economic freedom.

2. The influence of the culture of entrepreneurship on socio-economic development can be adjusted with the help of measures to reform the national economy, which should take into account the long time for significant transformations in the structure of the economic mentality, the conformity of the main national mental traits to the conditions of the modern market environment and the general vector of the national economic policy.

3. The most significant influence on the level of socio-economic development of states is the dominance in the structure of entrepreneurship culture of such values as Independence, Traditionalism, Security, Stimulation and Power.

References:

1. Azar, O.H. (2016) Relative Thinking Theory. *Journal of Socio-Economics*, vol. 36(1), pp. 1–14.

2. Bendix, J. (2018) West German Industrialists and the Making of the Economic Miracle: A History of

21. Teraji, S. (2017) Morale and the Evolution of Norms. *Journal of Socio-Economics*, no. 36(1), pp. 48–57.
22. Vukolova, T. (2004) National economic mentality in the period of market reforms. *Economics. Bulletin of the Rostov State University*, no. 2, pp. 72–83.

КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ЧИННИК СТРАТЕГІЧНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

Стаття присвячена дослідженню культури підприємництва як важливого чинника соціально-економічних трансформацій. Автори підкреслюють що неузгодженість взаємодії формальних та історично сформованих неформальних інститутів актуалізує роль культури підприємництва, оскільки безпосередньо впливає на загальний вектор розвитку соціально-економічної системи. У статті визначено, що культура підприємництва визначає динаміку розвитку інституційного середовища, впливаючи на ефективність взаємодії формальних і неформальних інститутів, забезпечуючи виконання взаємодоповнюючих функцій; опосередковує процес інституціоналізації історично зумовлених цінностей, стереотипів і моделей економічної поведінки в системі формальних норм і правил; забезпечує під впливом інших соціально-економічних факторів адаптивність і динамізм інституційної структури, сприяє формуванню та розвитку нових інститутів. Авторами зазначено, що культура підприємництва як основоположний неформальний інститут формується під впливом об'єктивних умов життєдіяльності нації і визначає характер соціально-економічних норм (формальних інститутів), які, в свою чергу, формують історичну траєкторію господарського розвитку нації. При цьому вплив культури підприємництва проявляється на трьох рівнях. На макрорівні культура підприємництва визначає поведінку окремих працівників, мотиваційні механізми трудової діяльності, рівень їхньої економічної активності. Вплив культури підприємництва на мезорівні виявляється у формуванні різних підходів до управління, стилів керівництва функціонування і розвитку організаційної структури підприємства. У статті також визначено, що на основі культури підприємництва відбуваються процеси соціалізації економіки країни, він сприяє економічній інтеграції країни, формуванню її конкурентного потенціалу, визначає рівень її економічної свободи. Авторами проаналізовано найбільш поширені методики виміру складових культури підприємництва нації та обґрунтовано вибір найголовніших міжнародних показників ефективності національних економік. Розроблено структурно-логічну модель аналізу взаємозв'язку складових культури підприємництва та показників соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: культура підприємництва, психологія управління, стратегічний розвиток, конкурентний потенціал, організаційна культура.

Нежид Ю.С.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Державний біотехнологічний університет

Nezhyd Yuliia

State Biotechnological University

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено вплив факторів на формування рівня зайнятості сільського населення України на регіональному рівні. Для розробки та реалізації економічно обґрунтованих заходів, що сприятимуть розвитку зайнятості в сільській місцевості, проведено комплексне аналітичне дослідження, що ґрунтується на методах групування та на кореляційно-регресійного аналізу. Проведено статистичне групування областей України в динаміці за 2019–2020 рр. та вивчено вплив частки зайнятого населення в сільському господарстві України на основні показники розвитку аграрного ринку праці. Проведений кореляційно-регресійний аналіз дозволив змодельовати залежність між рівнем зайнятості сільського населення Харківської області та найбільш вагомою групою факторів й розрахувати надійний інтервал її прогнозних значень.

Ключові слова: аграрний сектор, економетричне моделювання, зайнятість, оплата праці, ринок праці, сільське населення.

Постановка проблеми. Стабільне функціонування та постійний розвиток аграрного сектору економіки є основою продовольчої безпеки України. Вагомим чинником, що забезпечує ефективну діяльність на зовнішньому та внутрішньому ринках є високий рівень зайнятості, який формує наявний ринок праці. Зайнятість населення – це один із важливих макроекономічних показників, що показує якість життя й добробуту населення, рівень розвитку соціально-трудових відносин, економічне становище як окремого регіону, так і країни загалом. Відповідно до цього, актуальним є аналіз впливу факторів на рівень зайнятості сільського населення, результати, якого можуть стати потужною складовою організаційно-економічного механізму регулювання даної категорії на інституційному рівні.

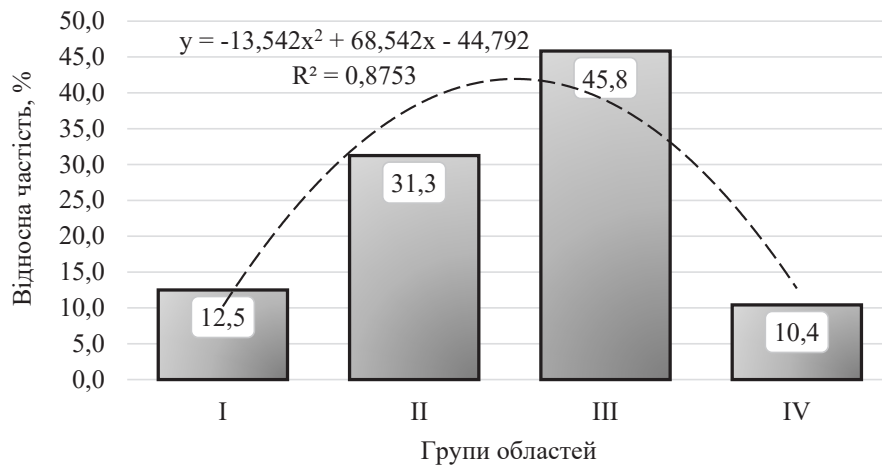
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми зайнятості, зокрема у сільській місцевості, здійснили відомі вітчизняні вчені-економісти О. Булавка [1], Д. Богиня [2], І. Гнибіденко [3], О. Грішнова [4], А. Колот [5], Е. Лібанова [6], М. Малік [7], В. Мамчур [7], Л. Михайлова [8], В. Ткачук [9],

В. Ярова [10] та інші. Наявність численних праць та наукових розробок у вітчизняній економічній літературі надали потужну теоретичну та практичну базу для подальшого розв'язання проблеми регулювання зайнятості сільського населення. Зокрема, потребують уваги встановлення групи факторів, що мають значний негативний вплив на рівень зайнятості сільського населення на регіональному рівні та методичні підходи до встановлення рівня їх впливу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є економетричне моделювання рівня зайнятості сільського населення Харківської області та прогнозування його динаміки у системі існуючих ендо- та екзогенних факторів.

Виклад основного матеріалу. Аграрне виробництво завжди було й залишається основним джерелом доходів сільського населення. Але через скорочення робочих місць і низький рівень оплати праці у галузі переважна частина сільських мешканців змушені реалізовувати свій трудовий потенціал в інших галузях економіки [1, с. 75].

Погоджуємося з думкою І. Гнибіденка та А. Руснака, що розвиток ринку праці в сільській

Рис. 1. Розподіл регіонів України за кількістю зайнятих у сільському господарстві у 2019–2020 рр.

Джерело: побудовано автором

місцевості є важливий елемент в становленні ефективного, соціально спрямованого аграрного сектору економіки, який повинен задовольнити потреби внутрішнього ринку в продовольстві, забезпечити багатокладність та пріоритетність підтримки господарств, власники яких проживають у сільській місцевості, поєднати право на землю із працею на ній, а також мати власні економічні інтереси поєднані з соціальною відповідальністю перед суспільством [3, с. 44].

З метою вивчення впливу частки зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві на основні показники розвитку аграрного ринку праці нами проведено статистичне групування областей України в динаміці за 2019–2020 рр. та у результаті розподілу регіонів України за величиною частки зайнятого населення у сільському господарстві нами отримано гістограму відносної частоти (рис. 1).

Таким чином, найбільша кількість регіонів зосереджена у III групі, до якої увійшли 22 регіони, або 45,8%. Найменша кількість одиниць (5 регіонів) IV групі, що становить 10,4% від загальної кількості одиниць сукупності. Відповідно до рис. 1 ми можемо спостерігати, що досліджувана сукупність відповідає закону нормального розподілу величин.

Розпочнемо аналіз із характеристики деяких показників щодо чисельності робочої сили, зайнятого населення, рівня оплати праці тощо (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, у середньому за 2019–2020 рр. на один регіон припадає 20,4% частки зайнятого населення у сільському, лісовому та рибному господарстві. Середня кількість найманих працівників у сільськогосподар-

ському виробництві становить 20,1 тис. осіб на область України, а найбільша середня чисельність найманих працівників у 2019–2020 рр. – 25,6 тис. осіб зосереджена у I аналітичній групі. Найвищий середній рівень середньомісячної заробітної плати штатних працівників зосереджений у IV групі (8946,8 тис. грн).

Саме високе значення показника продуктивності праці у 2019–2020 рр. нами зафіксоване у складі IV групи, яка у середньому по групі становить 1094,1 тис. грн. Дана тенденція характерна і для продуктивності праці у галузі рослинництва та тваринництва.

Харківська область увійшла до складу II аналітичної групи з показником частки зайнятого населення у середньому за 2019–2020 рр. – 13,4%. Вважаємо, що дана частка зайнятих є досить малою для аграрної країни та потужностей Харківського регіону, що в даному випадку вимагає підвищення рівня зайнятості в аграрному секторі економіки за рахунок інновацій та шляхом прийняття ефективних управлінських рішень, що будуть базуватися на засадах, визначених організаційно-економічним механізмом регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки.

Сільська місцевість має свої особливості у формуванні ринку праці, які ускладнюють його регулювання – це територіальна роздробленість, сезонна потреба в робочій силі тощо [9, с. 83]. Для поглибленого аналізу чинників зайнятості сільського населення Харківської області нами було використано багатofакторне економетричне моделювання.

Задача полягає у виявленні взаємозалежностей між ознаками за допомогою кореляційно-регре-

Зведені показники результативного групування регіонів України за величиною частки зайнятого населення у 2019–2020 рр.

Розрахункові величини	Групи регіонів за часткою зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві у 2019–2020 рр., %				Всього або в середньому
	I	II	III	IV	
	до 10,0	10,1–20,0	20,1–30,0	понад 30,1	
Кількість регіонів у групі	6	15	22	5	48
У середньому по групі					
Частка зайнятого населення у сільському господарстві, %	7,4	15,7	26,3	32,0	20,4
Кількість підприємств, які здійснювали сільськогосподарську діяльність, од.	2623	1848	1847	2048	2092
Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників у сільському господарстві, грн	7675,8	7482,3	7956,3	8946,8	8015,3
Кількість зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві, тис. осіб	71,4	114,7	124,9	165,0	119,0
Кількість найманих працівників на підприємствах, тис. осіб	25,6	15,0	17,9	21,7	20,1
Продуктивність праці в підприємствах, які здійснювали с.-г. діяльність, на 1 зайнятого в с.-г. виробництві, у постійних цінах 2016 р., тис. грн	807,1	917,9	854,0	1094,1	918,3
у т.ч. у рослинництві	757,6	997,6	908,4	1005,2	917,2
у тваринництві	1000,4	546,1	602,8	1671,7	955,3

Джерело: розраховано автором

сійного аналізу (далі – КРА). Зручність КРА полягає у тому, що цей статистичний метод дозволить нам виявити взаємозалежності між декількома ознаками. Цей метод дозволяє встановити і сам факт існування зв'язку (кореляційний аналіз), і знайти математичну функцію, що його визначає (регресійний аналіз) [11, с. 207].

Нами було визначено рівень зайнятості працюючого сільського населення віком 15 років і старше по сільській місцевості 27 адміністративних районів Харківської області у 2020 р., який буде, виступатиме залежною змінною (у). За допомогою програмного продукту STATISTICA методом підбору було визначено коефіцієнти інтеркореляції при різних варіантах комбінацій факторних ознак для дослідження їх впливу на рівень зайнятості сільського населення та проведено конфлюентний аналіз, тобто ми вивчили цілу ієрархію регресій між різними сполученнями змінних.

Таким чином, у результаті нами було обґрунтовано включення до багатофакторної моделі рівня зайнятості сільського населення Харківської області у 2020 р. шести вхідних змінних. Отже, у ймовірній моделі теоретична залежність базується

на гіпотезі про те, що рівень зайнятості сільського населення в сільському господарстві Харківської області у 2020 р. (у) є функцією середньомісячної заробітної плати (x_1), рівня вибуття працівників (x_2), показника заміщення робочої сили (x_3), щільності поголів'я великої рогатої худоби на 100 га сільськогосподарських угідь (x_4), коефіцієнтів потенційного демографічного заміщення (x_5) і пенсійного навантаження населення сільської місцевості Харківської області (x_6), а синтезована за рівнянням прямої лінії багатофакторна модель залежності рівня зайнятості сільського населення Харківської області має такий вигляд:

$$y_x = 64,95516 + 0,00234x_1 - 0,29394x_2 + 0,07492x_3 + 0,80999x_4 + 0,1473x_5 - 2,42905x_6. \quad (1)$$

Для подальшого порівняння за ступенем впливу на залежну змінну між собою коефіцієнтів регресії багатофакторного рівняння проведено їх стандартизацію за допомогою бета коефіцієнтів та для більш точної оцінки впливу кожної ознаки на показник, що моделюється, оцінено вплив окремих факторів за допомогою коефіцієнта еластичності і Q-коефіцієнтів. В результаті даний комплексний аналіз дозволив встановити,

що основними факторами, що впливають на рівень зайнятості сільського населення Харківської області у 2020 р. є старіння сільського населення (наслідком якого є зростання пенсійного навантаження на осіб працездатного віку), рівень середньомісячних доходів працівників, показник заміщення робочої сили і відродження галузі тваринництва, інтенсифікація розвитку цієї галузі сільського господарства, яку ми характеризуємо через показник щільності поголів'я великої рогатої худоби.

Наступним етапом дослідження є аналіз структури кореляційної залежності рівня зайнятості сільського населення Харківської області (табл. 2). За допомогою матриці парних коефіцієнтів кореляції та β -коефіцієнтів розкладемо сукупний коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0,4764$) на окремі фактори. Для цього визначимо коефіцієнт роздільної детермінації (або коефіцієнт впливу) як добуток між відповідним парним коефіцієнтом кореляції і β -коефіцієнтом.

Аналіз структури кореляційної залежності підтверджує раніше зроблені висновки щодо трійки найбільш вагомих чинників. Найбільш суттєвим фактором, що впливає на рівень зайнятості сільського населення Харківської області є коефіцієнт пенсійного навантаження, тобто чисельність осіб старше працездатного віку (65 років і старше), яка припадає на 100 осіб працездатного віку (15-64 роки). На частку цього фактору припадає 25,51% загальної варіації результативної ознаки. Друге місце у рейтингу чинників зайнятості посідає щільність поголів'я великої рогатої худоби на 100 га сільськогосподарських угідь, частка якого становить 11,51%. На третьому місці із часткою 9,22% знаходиться показник середньомісячної оплати праці штат-

них працівників. Сумарна частка інших трьох факторів становить 1,4%.

Синтезована за рівнянням прямої лінії математична модель рівня зайнятості сільського населення по районах Харківської області у 2020 р. на підставі її перевірки за F -критерієм Фішера і середньою помилкою апроксимації в цілому адекватна, визнається статистично значущою на рівні істотності $\alpha = 0.05$. Отримані фактичні значення t -критеріїв Стьюдента свідчать про статистичну значимість трьох із шести включених у модель незалежних змінних: середньомісячної оплати штатних працівників, коефіцієнта пенсійного навантаження, щільності поголів'я худоби на 100 га угідь. Саме вони витримали перевірку на істотність.

Подальшим етапом нашого дослідження є прогнозування рівня зайнятості сільського населення. Ми використали теоретичні положення малої вибірки і розраховали прогнозні значення на підставі надійних інтервалів для кожної з незалежних змінних кореляційно-регресійної моделі рівня зайнятості сільського населення районів Харківської області.

Використовуючи інтервальні оцінки факторних ознак, включених до множинної кореляційної моделі, і підставляючи їх значення у рівняння регресії, яке є значущим за F -тестом на рівні істотності 0,05 і може бути використаним для прогнозу, ми розраховали надійний інтервал теоретично очікуваних значень, у якому може знаходитися значення рівня зайнятості сільського населення (табл. 3).

Таким чином, з імовірністю 0,95 можна стверджувати, що прогнозний рівень зайнятості сільського населення Харківської області коливатиметься у межах від 15,5% до 30,9%.

Висновки. Проведене економетричне моделювання факторів та рівня зайнятості на прикладі

Таблиця 2

Аналіз структури кореляційної залежності рівня зайнятості сільського населення Харківської області з точки зору причинності, 2020 р.

Незалежні змінні	Стандартизований коефіцієнт регресії β_{yx_j}	Парний коефіцієнт кореляції, r_{yx}	Коефіцієнт роздільної детермінації (коефіцієнт впливу) $d_j^2 = \beta \cdot r_{yx_j}$	Відносна частка фактору, %
x_1	0,262701	0,372741	0,092207	9,22
x_2	-0,164797	0,037412	0,005806	0,58
x_3	0,102734	-0,065658	0,006352	0,64
x_4	0,30232	0,404457	0,115142	11,51
x_5	0,018886	-0,097709	0,001738	0,17
x_6	-0,517968	-0,523065	0,255125	25,51
Разом	x	x	0,476370	47,64

Джерело: розраховано автором

Надійний інтервал прогнозних значень рівня зайнятості сільського населення Харківської області

Факторні ознаки	Надійний інтервал значень факторних ознак		Прогнозні значення рівня зайнятості за моделлю, % $y_x = 64,95516 + 0,00234x_1 - 0,29394x_2 + 0,07492x_3 + 0,1473x_5 - 2,42905x_6$	
	нижня межа	верхня межа	при тій значеннях надійного інтервалу	при тих значеннях надійного інтервалу
x_1	8714	9849	15,5	30,9
x_2	29*	35*		
x_3	81	95		
x_4	5	8		
x_5	22	23		
x_6	27*	30*		

* – обернений зв'язок між факторами і рівнем зайнятості

Джерело: розраховано автором

сільських районів Харківської області підтвердило гіпотезу про низький рівень зайнятості в аграрному секторі в умовах прямого та опосередкованого впливу екзо- та ендогенних чинників. Шляхом ідентифікації, підбору системи факторів та перевірки запропонованої кореляційно-регресійної моделі на адекватність встановлено вирішальне значення демографічного (рівень пенсійного навантаження), соціально-економічного (рівень оплати праці в сільському господарстві) чинників, а також фактору галузевої структури та інтенсивності виробництва, зокрема в тваринництві (щільність поголів'я ВРХ).

Побудувавши інтервали довіри було встановлено, що в найближчій перспективі подолання

низького рівня зайнятості в аграрному секторі можливе за умови пошуку ефективних управлінських рішень щодо її регулювання на регіональному рівні. Серед них відродження галузі тваринництва, яка має стратегічне значення для формування зайнятості сільського населення, ставши соціальною галуззю; розробка інституційних механізмів формування гідної оплати праці в сільському господарстві; поступова імплементація напрямів регулювання демографічних процесів в державі загалом тощо.

Проблематика регулювання зайнятості та збереження наявного людського капіталу не обмежується колом питань, досліджених у статті, і має широкий діапазон подальших наукових розвідок.

Список літератури:

1. Булавка О.Г., Капінус М.Р. Шляхи підвищення життєвого рівня сільського населення. *Економіка АПК*. 2015. № 9. С. 75–82.
2. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці. Київ : Знання, 2000. 313 с.
3. Гнибіденко І.Ф., Руснак А.Д. Трансформація ринку праці на селі: перспективи оптимізації неформальної зайнятості сільського населення. *Економіка України*. 2014. № 4. С. 83–93.
4. Грішнова О., Пасека С., Пасека А. Трудовий потенціал України: оцінка стану, ефективності використання, стратегічні напрями розвитку : монографія / за наук. ред. О. А. Грішнкової. Черкаси: МАКЛАУТ, 2011. 358 с.
5. Економіка праці та соціально-трудові відносини / А. Колот та ін. Київ : КНЕУ, 2009. 711 с.
6. Лібанова Е.М. Ринок праці : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2003. 224 с.
7. Малік М.Й., Мамчур В.А. Самозайнятість та розвиток несільськогосподарського підприємництва на селі. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 39–52.
8. Михайлова Л.І. Науково-методологічні засади кадрового забезпечення агропромислового виробництва. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2012. № 2(22). С. 195–201.
9. Ткачук В. Організаційно-економічні засади ефективної зайнятості сільського населення. *Економіка АПК*. 2015. № 9. С. 82–88.
10. Зленко Н., Павленко Н., Ярова В. Сучасні тенденції на ринку праці в Україні та вплив на них демографічних процесів. *Економіка та держава*. 2020. № 10. С. 56–62.
11. Горкавий В., Ярова В. Математична статистика. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 384 с.

References:

1. Bulavka O.H., Kapinus M.R. (2015) Shliakhy pidvyshchennia zhyttievoho rivnia silskoho naseleennia. [Ways of enhancement of standard of life of rural population]. *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 75–82.
2. Hnybidenko I.E., Rusnak A.D. (2014) Transformatsiia rynku pratsi na seli: perspektyvy optymizatsii neformalnoi zainiatosti silskoho naseleennia [The transformation of the labor market in rural areas: optimization of informal employment prospects for rural]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 4, pp. 83–93.
3. Bohynya D.P., Hrishnova O.A. (2000) *Osnovy ekonomiky pratsi* [The basics of labor economics]. Kyiv: Znannya. (in Ukrainian)
4. Hrishnova O., Pasiaka S., Pasiaka A. (2011) *Trudovyi potentsial Ukrainy: otsinka stanu, efektyvnosti vykorystannia, stratehichni napriamy rozvytku: monohrafiia* [Labor potential of Ukraine: assessment of the state, efficiency of use, strategic directions of development: monograph]. Cherkasy: MAKLAUT. (in Ukrainian)
5. Kolot A.M., Hrishnova O.A., Herasymenko O.O. ed. (2009) *Ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny* [Labor Economics and Labor Relations]. Kyiv: KNEU, 711 p. (in Ukrainian)
6. Libanova E.M. (2003) *Rynok pratsi* [Labor market]. Kyiv: Tsentr navch. l-ry, 224 p. (in Ukrainian)
7. Malik M.Y., Mamchur V.A. (2019) Samozainiatist ta rozvytok nesilskohospodarskoho pidpriemnytstva na seli [Selfemployment and non-agricultural entrepreneurship development in rural areas]. *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 39–52.
8. Mykhailova L.I. (2012) Naukovo-metodolohichni zasady kadrovoho zabezpechennia ahropromysloвого vyrobnytstva [Scientific-methodological principles of staffing of agro-industrial production]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, no. 2(22), pp. 195–201.
9. Tkachuk V. (2015) Orhanizatsiino-ekonomichni zasady efektyvnoi zainiatosti silskoho naseleennia [Organizational and economic principles of effective employment of the rural population]. *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 82–88.
10. Zlenko N., Pavlenko N., Yarova V. (2020) The impact of demographic processes on the economic growth in Ukraine. *Ekonomika ta derzhava*, no. 10, pp. 56–62.
11. Horkavyi V., Yarova V. (2004) *Matematychna statystyka* [Mathematical statistics]. Kyiv: VD «Professional», 384 p. (in Ukrainian)

ECONOMETRIC MODELING AND FORECASTING OF THE EMPLOYMENT LEVEL OF THE RURAL POPULATION OF KHARKIV REGION

The article is devoted to the study of the influence of factors on the development of the level of employment of the rural population at the regional level. Employment is a complex and rather multifaceted socio-economic category that reflects the global human nature and is a necessary condition for the realization of labor force in any branch of the national economy. It is through employment that a person gets the opportunity to express himself and on this basis satisfies his material and spiritual needs. The problem of rural employment development is currently one of the most urgent and requires the development of a conceptual approach to its solution. In order to develop and implement economically justified measures that will contribute to the development of employment in rural areas, a complex analytical study based on the grouping method and correlation-regression analysis was conducted. With the help of the grouping method, a statistical grouping of the regions of Ukraine in dynamics for 2019–2020 was carried out, which made it possible to build a histogram of relative frequency and study the influence of the share of the employed population in the agriculture of Ukraine on the main indicators of the development of the agrarian labor market. It was established that the dependent variable (y) will be the employment level of the working rural population aged 15 years and older in rural areas of 27 administrative districts of the Kharkiv region in 2020. Using the STATISTICA software product, a multifactor model of dependence between the employment level of the rural population of the Kharkiv region, consisting of six input variables and the most important group of factors. The regression coefficients of the multivariate equation were standardized and the influence of individual factors was assessed using elasticity coefficients and Q-coefficients. The structure of the correlation dependence of the employment level of the rural population of the Kharkiv region is analyzed based on the coefficient of separate determination. Reliable intervals of theoretically expected results, which allow forecasting the level of employment of the rural population, have been calculated.

Key words: agricultural sector; econometric modeling, employment, wages, labor market, rural population.

Степаненко В.О.

аспірант,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Штик Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Національний авіаційний університет

Stepanenko Vladyslav

Vasyl' Stus Donetsk National University

Shtyk Yuliia

National Aviation University

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОРСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

У статті узагальнено основні напрями підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури України з огляду на євроінтеграцію. Зазначено, що для ефективного здійснення зовнішньоекономічної діяльності у сфері морської транспортної інфраструктури в першу чергу привести у відповідність інституціональне-правове забезпечення до вимог міжнародних стандартів. Наступним кроком для підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури є впровадження модулі управління «порт-лендлорд», формування центрів розвитку морської транспортної інфраструктури, реалізація логістичної технології «сухі порти», а також ідентифікація та використання екосистемних послуг моря. Також невід'ємною частиною підвищення конкурентоспроможності МТІ є покращення інформаційної логістики та підвищення загального рівня інформатизації портової діяльності.

Ключові слова: порт, морський порт, вантажопотоки, контейнер, зовнішньоекономічна діяльність, модель, модель управління, система управління, екосистемні послуги.

Постановка проблеми. Україна як суверенна європейська країна набуває особливого значення як морська держава, на підставі просторових та геофізичних особливостей, місця і ролі у всесвітній та регіональній системах міжнародних взаємозв'язків. Україна досягла цього статусу, завдяки вагомому внеску у розвиток мореплавства та дослідження Світового океану, а ще, внаслідок сприятливого географічного розташування, а саме, протяжності морського узбережжя та великій площі свого водного простору. Для підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури в Україні, потрібно визначити та обґрунтувати стратегічні напрями з модернізації та реструктуризації морської транспортної інфраструктури, за допомогою інвестиційної та податкової підтримки, вдосконалення державного регулювання морської діяльності та морської транспортної інфраструктури України через запровадження перспективних здобут-

ків науково-технічного прогресу, технологічних та організаційних інновацій, сприяння сталості зовнішньоекономічних інтересів суб'єктів морської галузі України на світовій арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження окремих аспектів підвищення конкурентоспроможності як морських портів, так і морської галузі загалом присвячено праці вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, О. Ніколюк та А. Вітюк запропонували структурну декомпозицію механізму управління інноваційним розвитком морських портів [1]. Розвиток морських торговельних портів як чинника забезпечення національних інтересів України представлені у роботі О. Собкевич, К. Михайличенко, А. Шевченко, В. Русан та Є. Белашов [2]. У своїй праці О. Меркт обґрунтував методичні засади стратегії розвитку морських торговельних портів у конкурентному середовищі [3] тощо. Проте, попри велику кількість досліджень, виникає необхідність подальшого опрацювання

наукового питання щодо напрямів підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення напрямів підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури України.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням всеосяжної тенденції розвитку у сфері морських транспортних перевезень та євроінтеграційної спрямованості України сформульовано логічно-структуровану послідовність дій з генерування підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури (МТІ) України.

1. Удосконалення інституційно-правового забезпечення функціонування морською транспортною інфраструктурою.

Розробка та упорядкування нормативно-правової бази у морській транспортній інфраструктурі України, стане підґрунтям для чіткого регулювання повноважень органів державної влади з врегулювання та розвитку морських портів та портової інфраструктури, вдосконалення організаційної структури уряду для забезпечення державної підтримки підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури.

Метою впровадження інституційно-правового стратегічного напрямку є формування ефективної інституційно-правової бази для розвитку морської транспортної інфраструктури України, яка відповідає європейським та сучасним світовим стандартам для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності.

Інституціонально-правове забезпечення функціонування морської транспортної інфраструктури повинно передбачати:

- лобіювання інтересів морської транспортної інфраструктури України на міжнародному ринку транспортних послуг;

- встановлення сприятливих режимів діяльності для вантажовласників та судновласників з метою стимулювання збільшення товарних потоків;

- захист суб'єктів МТІ від недобросовісної конкуренції;

- координування інтересів як адміністрацій морських портів, так і місцевих органів влади та налагоджування взаємовигідної співпраці між ними.

2. Оптимізація розвитку морської транспортної інфраструктури України.

2.1. Консолідація контролю за користуванням портовими територіями та наближення до моделі управління «порт-лендлорд».

Головним етапом оптимізації управління морською транспортною інфраструктурою України

на мікрорівні є перехід до моделі управління морськими портами – «порт-лендлорд».

Перехід до моделі управління «порт-лендлорд» надасть можливість як державі, так і морській транспортній інфраструктурі:

- 1) здійснювати планування морської транспортної інфраструктури та надавати послуги (обробки вантажу, обслуговування судів тощо), що дозволить Україні уникнути диспропорції між попитом та пропозицією, а також приймати стратегічні рішення, які враховували б інтереси як державного, так і приватного секторів;

- 2) врегульовувати права власності над портовими територіями, що надасть змогу розробляти політику використання земель, послідовне планування та комплексний розвиток як морських портів, так і морської транспортної інфраструктури загалом;

- 3) більш ефективно з'єднувати морські порти з територіями, які вони обслуговують, з використанням автомобільного та залізничного сполучення, а також внутрішніх водних шляхів;

- 4) більш ефективно залучати приватні інвестиції внаслідок кращого управління конкурентними, правовими, земельними, екологічними, соціальними та іншими ризиками, які зобов'язана насамперед брати на себе держава.

2.2. Формування центрів розвитку морської транспортної інфраструктури (кластери).

Наступним стратегічним напрямом підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури України в умовах інтеграції до ЄС є створення кластерів, які являють собою центри розвитку морської транспортної інфраструктури та використання екосистемних послуг в Україні.

Оскільки ключовими центрами розвитку морської транспортної інфраструктури України є морські торговельні порти, то головна перевага класифікації морських портів полягає в тому, що це дозволить морським портам підвищити свою роль та розширити сферу впливу у логістичній та транспортній інфраструктурі. Створення центрів розвитку морської транспортної інфраструктури – це один із напрямків сталого розвитку, який забезпечить адекватне використання ресурсів, зменшить перевантаження, а також підвищить здатність морських торговельних портів вирішувати проблеми, зокрема шляхом оптимізації наявного інфраструктурного потенціалу.

Об'єднання морських торговельних портів у центри розвитку морської транспортної інфраструктури з метою розвитку є доцільним в Укра-

іні, з огляду на географічне розташування та історичний взаємозв'язок морських портів.

Політика України у сфері кластеризації знаходиться на стадії формування та юридичної консолідації, не забезпечує конкретних результатів створення та діяльності кластерів у будь-якій галузі. Закордонний досвід та значна кількість національних морських торговельних портів, а також географічна близькість та використання екосистемних послуг мають стати підґрунтям створення проекту промислових кластерів на базі морських портів України, використовуючи державну інтервенційну політику, тобто уряд України бере на себе відповідальність за подальший розвиток центрів розвитку морської транспортної інфраструктури шляхом надання трансфертів, субсидій та інших активних інструментів регулювання.

В Україні механізм формування центрів розвитку морської транспортної інфраструктури, може бути репрезентований як послідовна реалізація етапів: призначення регіональної морської адміністрації; прийняття Закону України «Про кластери» та всебічний і узгоджений розвиток морських портів та їх інфраструктури.

Найефективнішим способом формування центрів розвитку морської транспортної інфраструктури є комплексний підхід, який координує місцевий, регіональний, національний та міжнародний рівні підтримки створення центрів розвитку морської транспортної інфраструктури України, активне використання форм державно-приватного партнерства (наприклад концесія) відносно акваторії та морських портів, залучення інновацій для розвитку економіки морських регіонів.

Взаємовигідне співробітництво між підприємствами, науково-дослідними організаціями, навчальними закладами та місцевими органами влади є підґрунтям ефективного функціонування центрів розвитку морської транспортної інфраструктури, що сприятиме мультиплікативному ефекту на шляху реалізації національних інтересів України. Ефективне групування морських портів та суміжних підприємств потребує вдосконалення нормативно-правової бази, розробки та прийняття відповідних документів та програм, залучення відповідних наукових, освітніх та адміністративних структур щодо розробки рекомендацій, формування належного кадрового, організаційного та інформаційного забезпечення.

Групування на центри розвитку морської транспортної інфраструктури України, не тільки підвищить рівень конкурентоспроможності даної галузі, але й сприятиме створенню більш про-

зорого механізму співробітництва для всіх його головних суб'єктів, тобто морських торговельних портів. Зважаючи на це, впровадження кластерної політики у морській транспортній інфраструктурі з урахуванням платежів за екосистемні послуги надасть такі переваги:

1) удосконалення державного механізму прийняття рішень центральним органом виконавчої влади у сфері морської транспортної інфраструктури та підвищення ефективності цього процесу;

2) формування прозорих умов, придатних для залучення інвесторів та роботи приватного сектору у морській транспортній інфраструктурі;

3) забезпечення можливості впорядкувати пасажирські потоки та оптимізація руху вантажних перевезень «від дверей до дверей»;

4) покращення взаємодії морської транспортної інфраструктури з іншими видами транспорту, формування інтермодальних та мультимодальних міжнародних транспортних перевезень;

5) посилення спеціалізації, поліпшення якості послуг, зменшення витрат на обслуговування об'єктів морської транспортної інфраструктури;

6) забезпечення потреб економіки України у вантажних перевезеннях, через зменшення частки транспортних витрат у ціноутворенні товару.

2.3. Реалізація логістичної технології «сухі порти».

Логістична технологія «сухий порт» є привабливою для власників консолідованих товарів, які транспортуються у контейнері, оскільки неможливо розформувати контейнер у порту, адже потрібно дочекатися завершення митного оформлення усіма одержувачами. «Сухий порт» знаходиться біля транспортного центру, що є суттєвою перевагою для подальшого транспортування вантажу. На території «сухого порту» мають знаходитися комерційні склади, де, якщо треба, оброблений товар можна розфасувати, розформувати та відсортувати для подальшого перевезення до замовника. Також важливим для власників вантажу є те, що плата за зберігання вантажу у «сухому порту» є меншою, ніж у морському порту.

Проте логістична технологія «сухий порт» має низку недоліків таких, як: власник складу для зберігання імпортованих товарів повинен оформити як страхування, так і депозит та надати усі гарантії сплати мита; замовник, отримавши товар не в порту, а з терміналу, зобов'язаний буде оплатити вартість перевезення; невисока інформаційна безпека процесу оформлення вантажної документації на стадіях передачі прав насамперед між агентами судноплавних ліній та експедиторами; переорієн-

тування прикордонних митних постів для здійснення тільки транзитних функцій та перенесення розмитнення у «сухі порти».

Реалізація логістичного проекту «сухий порт» потребує досить великих інвестицій, тому до його реалізації повинні залучатися як державні, так і приватні структури, особливо ті, хто отримує максимальний економічний ефект від проекту – транспортні компанії, експедиторські та логістичні підприємства, а також великі вантажовласники [6, с. 402–403].

3. Покращення інформаційної логістики та підвищення загального рівня інформатизації портової діяльності.

Системи інформаційної логістики, впроваджені у морській транспортній інфраструктурі України, покликані інтегрувати усіх учасників транспортних та вантажо-розвантажувальних процесів у єдиний інформаційний простір із надання та доступу до інформації, яка використовується в технологічних процесах перевезення вантажу. Завданнями розвитку інформаційної логістики є інтеграція в транспортно-логістичну мережу Європейського Союзу, підвищення ефективності функціонування морського транспорту, експедиторської та логістичної діяльності для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності.

З метою покращення конкурентних позицій України на світовому ринку морських перевезень варто якомога швидше впровадити зміни у функціонування морських портів для їх подальшого розвитку, особливо щодо використання сучасних логістичних та інформаційних технологій.

3.1. Спрощення торгівлі, за допомогою європейської митної інформаційної системи NCTS.

На території Європейського Союзу усі транзитні операції за умовами Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП (міжнародні дорожні перевезення)) [7], здійснюються з використанням Європейської митної інформаційної системи NCTS (Нова митна транзитна система) [8]. Дана система має суттєві переваги: скорочення часу обробки книжки МДП («документ митного транзиту, що дає право перевозити вантажі через кордони держав в опломбованих митницею кузовах автомобілів або контейнерах зі спрощенням митних процедур» [9]) під час відкриття операції МДП у митниці виїзду та прикордонному відомстві в'їзду до ЄС; пришвидшення завершення операції МДП в ЄС, оскільки дані передаються між митницями електронними засобами; забезпечення контролю та безпеки перевезень.

Оскільки у 1994 році Україна ратифікувала Міжнародну конвенцію «Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 року» [7] та у 2020 році прийняла закон «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи» [10], який передбачає впровадження європейської практики прозорих та надійних процедур, які будуть корисними для всіх українських учасників ланцюга постачання та фінансового сектору, а оновлена митна служба зможе запровадити більш надійні процеси контролю транзитних вантажів через територію України. Цей Закон розроблений відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та є предметом зобов'язань України за програмою макрофінансової допомоги ЄС [11]. Закон вводить норми Конвенції про процедуру спільного транзиту в українське законодавство. Процедура приєднання до цієї Конвенції не є стандартною для країн-кандидатів. Спочатку слід впровадити та застосовувати принаймні один рік положення цієї Конвенції та систему NCTS на території України. Тільки тоді Україна зможе отримати офіційне запрошення приєднатися до Конвенції.

Учасниками Конвенції та системи NCTS є 35 країн європейського регіону – країни-члени ЄС, країни ЄАВТ, Туреччина, Македонія, Сербія. NCTS – це електронна система, яка дозволяє обмінюватися інформацією про етапи митного оформлення вантажів за допомогою електронних повідомлень у режимі реального часу та підвищувати ефективність системи аналізу ризиків [8].

Отже, інкорпорація до Конвенції та застосування системи NCTS дозволять Україні:

1) запровадити обмін митною інформацією в режимі онлайн (наразі обмін інформацією встановлений тільки з 11 державами та лише в обмеженому об'ємі);

2) одержувати інформацію про переміщення товарів транзитом та повну митну інформацію з різних джерел (від перевізників, імпортерів та експортерів);

3) використовувати єдину митну декларацію для переміщення вантажів з країни відправлення до країни призначення через треті країни за єдиними правилами (при переміщенні вантажу з України до Туреччини чи з Нідерландів до України транзитна декларація буде видаватися за єдиними правилами, ця декларація буде прийнята митними органами усіх держав, через які проходять вантажі);

4) ввести спеціальні транзитні спрощення (уповноважений відправник/одержувач, самостійне пломбування, спрощена декларація тощо);

5) ввести прозорі та рівні умови для фінансових гарантів;

6) впроваджувати нові продукти на ринку фінансових послуг: загальна фінансова гарантія.

3.2. Імплементация систем «Морське єдине вікно» та SafeSeaNet.

Для реалізації системи «Морського єдиного вікна» у сфері морської транспортної інфраструктури мають бути визначені стратегічні пріоритети, а саме [12]:

1. Стати комерційним центром по міжнародним транспортним коридорам.

2. Дотримуватися міжнародних стандартів безпеки та спрощення методів торгівлі.

3. Створити умови, що підвищують економічну конкурентоспроможність портових операторів.

4. Підвищити конкурентоспроможність як морської транспортної інфраструктури, так і країни загалом (посилення міжнародної торгівлі та інвестиційного клімату).

Впровадження національної системи «Морське єдине вікно» надасть можливість:

1) полегшити рух морського транспорту та спростити процедуру обміну інформацією про судно, яке прямує до або виходить з порту України;

2) подавати інформацію та документи в електронному форматі та усунути необхідності їх повторного подання у наступних заходах/виходах морського судна з порту України та країн-членів;

3) забезпечити ефективність планування портової логістики;

4) підвищити рівень безпеки та ефективність морського транспорту, надаючи відповідним державним органам своєчасне повідомлення про аварії чи потенційно небезпечні ситуації на морі, а також характеристики небезпечних та вантажів, що забруднюють на борту судна;

5) забезпечити взаємодію між системами морських єдиних вікон, інших інформаційних систем країн-членів та національною системою «Морське єдине вікно» та налагодити оперативний електронний обмін даними між цими системами.

«Морське єдине вікно» пов'язано з SafeSeaNet, яка є системою «обміну навігаційною інформацією ЄС, що забезпечує дотримання відповідного законодавства ЄС та спрямована на безпеку

мореплавання, збереження вантажів в порту і на морі, захист морського середовища та ефективність морського транспорту і морських перевезень» [13]. Європейська транспортна політика (Біла книга) визначає формування безпечної транспортної системи, в якій регулювання рухом морських суден та інформаційна система SafeSeaNet становитимуть основу усіх відповідних засобів морської інформації, що забезпечують технічну безпеку, безпеку громадського транспорту та захист навколишнього середовища від забруднення суднами. Необхідно створити та належним чином впровадити в Україні національний сегмент системи SafeSeaNet, який повинен зробити важливий внесок у створення спільного середовища для обміну інформацією для моніторингу морської території та сприяти створенню єдиного морського простору.

4. Забезпечення екологічної безпеки у сфері морської транспортної інфраструктури.

Відносно забезпечення екологічної безпеки у сфері морської транспортної інфраструктури України необхідно:

1) раціональне використання портової інфраструктури, оптимізація та удосконалення перевезення, перевалки та зберігання вантажів;

2) зменшення викидів, правильне використання екосистемних послуг та координація функціонування морської транспортної інфраструктури відповідно до Конвенції МАРПОЛ [14], її протоколів та європейського законодавства;

3) створення у морських портах єдиної системи екологічною безпекою на європейському рівні.

Висновки. Таким чином, представлені стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури України нададуть змогу наблизитися до європейських стандартів та забезпечать прийняття дієвих адміністративно-управлінських рішень в тому числі для управління екосистемними послугами. Запропоновані напрями забезпечать постійний, ефективний, конкурентоспроможний, стабільний розвиток морської транспортної інфраструктури України. Реалізація запропонованих напрямів забезпечить підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури України, яка націлена на послідовну інтеграцію до європейського та світового ринку морських перевезень.

Список літератури:

1. Ніколюк О. В., Вітюк А. В. Інноваційні аспекти розвитку морських портів у забезпеченні логістичної інфраструктури України. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.13 (дата звернення: 14.09.2020).
2. Собкевич О. В., Михайличенко К. М., Шевченко А. В., Русан В. М., Белашов Є. В. Пріоритети державної морської політики у сфері функціонування та розвитку морегосподарського комплексу України. Київ : НІСД, 2016. 72 с.
3. Меркт О. В. Методичні засади стратегії розвитку морських торговельних портів у конкурентному середовищі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.04. Київ : НАУ, 2002. 16 с.
4. Горбаченко С. А. Методичні засади формування конкурентних переваг морських портів Одеського регіону. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 1. С. 131–138.
5. Andersson T., Serger S., Sörvik J., Hansson, E. The Cluster Policies Whitebook. Malmö : International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise Development, 2004. 267 p.
6. Митна енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Відп. ред. І. Г. Бережнюк та ін. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 536 с.
7. Про участь України у Митній конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП 1975 року) : Закон України від 15.07.1994. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994, № 33, ст. 307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.10.2020).
8. Офіційний портал Державна фіскальна служба України. URL: <http://dp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-327140.html> (дата звернення: 23.09.2020).
9. Офіційний сайт UNECE. URL: <http://www.unece.org/tir/welcome.html> (дата звернення: 02.10.2020).
10. Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи : Закон України від 12.09.2019 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2019, № 41, ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-20#Text> (дата звернення: 02.10.2020).
11. Офіційний сайт Вісник. Офіційно про податки. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100014151-rezhim-spilnogo-tranzitu-vru-priynyala-zakon> (дата звернення: 29.09.2020).
12. Lokhman N., Stepanenko V. Improving of the Ukrainian maritime transport infrastructure management. *East European Scientific Journal*. 2020. № 10(62). С. 22–29.
13. Офіційний сайт Адміністрація морських портів України. URL: <http://investinports.com/> (дата звернення: 01.04.2020).
14. Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 р. (СОЛАС-74) (SOLAS). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_251 (дата звернення: 03.03.2020).

References:

1. Nikolyuk, O. V. & Vityuk, A. V. (2020) *Innovatsiini aspekty rozvytku morskyykh portiv u zabezpechenni lohistychnoi infrastrukтуры Ukrainy* [Innovative aspects of seaport development in providing logistics infrastructure of Ukraine]. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7814> (accessed 14 September 2020).
2. Sobkevych, O. V., Mykhailychenko, K. M., Shevchenko, A. V., Rusan, V. M., Belashov, E. V. (2016) *Priorytety derzhavnoi morskoi polityky u sferi funktsionuvannia ta rozvytku morehospodarskoho kompleksu Ukrainy* [Prioritytety derzhavnoi morsk'koi polityky u sferi funktsionuvannia ta rozvytku morehospodars'koho kompleksu Ukrainy]. Kyiv: NISD. (in Ukrainian).
3. Merkt, O.V. (2002) *Metodychni zasady stratehii rozvytku morskyykh torhovelnykh portiv u konkurentnomu seredovyshchi* [Methodical bases of strategy of development of sea trade ports in the competitive environment] (Abstract of Ph.D. Thesis). Economics of transport and communications. Kyiv: NAU. (in Ukrainian).
4. Horbachenko, S. A. (2015) *Metodychni zasady formuvannia konkurentnykh perevah morskyykh portiv Odeskoho rehionu* [Methodical principles of formation of competitive advantages of seaports of Odesa region]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 1, pp. 131–138. (in Ukrainian)
5. Andersson, T., Serger, S., Sörvik, J., Hansson, E. (2004) *The Cluster Policies Whitebook*. Malmö: International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise Development, 267 p.
6. Berezhniuk, I. H. (Ed.). (2013). *Mytna entsyklopediia: U dvokh tomakh* [Customs encyclopedia]. Khmelnytskyi: PP Melnyk A. A. 536 p. (in Ukrainian)
7. Verkhovna Rada of Ukraine (1994) *Zakon Ukrainy «Pro uchast Ukrainy u Mytnii konventsii pro mizhnarodne perevezennia vantazhiv iz zastosuvanniam knyzhky MDP (Konventsii MDP 1975 roku)»* [A law of Ukraine is “ On the participation of Ukraine in the Customs Convention on the International Carriage of Goods Using the TIR Carnet (TIR Convention of 1975)”. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/94-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 02 October 2020).

8. Ofitsiynyi portal Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy [Official portal of the State Fiscal Service of Ukraine]. Available at: <http://dp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-327140.html> (accessed 23 September 2020).
9. Ofitsiynyi sait UNECE [Official website UNECE]. Available at: <http://www.unece.org/tir/welcome.html> (accessed 02 October 2020).
10. Verkhovna Rada of Ukraine (2019) Zakon Ukrainy «Pro rezhym spilnogo tranzytu ta zaprovadzhennia natsionalnoi elektronnoi tranzitnoi systemy» [A law of Ukraine is “About the joint transit regime and the introduction of the national electronic transit system”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-20#Text> (accessed 02 October 2020).
11. Ofitsiynyi sait Visnyk. Ofitsiino pro podadky [Official website Herald. Officially about taxes]. Available at: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100014151-rezhim-spilnogo-tranzytu-vru-priynyal-zakon> (accessed 29 September 2020).
12. Lokhman N., Stepanenko V. (2020) Improving of the Ukrainian maritime transport infrastructure management. *East European Scientific Journal*, no. 10(62), pp. 22–29.
13. Ofitsiynyi sait Administratsiia morskyykh portiv Ukrainy [Official website Administration of Sea Ports of Ukraine]. Available at: <http://investinports.com/> (accessed 01 April 2020).
14. Mizhnarodna konventsiiia z okhorony liudskoho zhyttia na mori 1974 r. (SOLAS-74) (SOLAS) [International Convention for the Safety of Life at Sea 1974 (SOLAS)]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_251 (accessed 03 March 2020).

DIRECTIONS OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF MARITIME TRANSPORT INFRASTRUCTURE OF UKRAINE

The article summarizes the main directions for increasing the competitiveness of the maritime transport infrastructure of Ukraine, taking into account European integration. To improve the competitiveness of maritime transport infrastructure in Ukraine, it is necessary to identify and justify strategic directions for the modernization and restructuring of maritime transport infrastructure, with the help of investment and tax support, improve state regulation through the introduction of promising achievements of scientific and technological progress, technological and organizational innovations, promote the constancy of foreign economic interests of subjects of the maritime industry of Ukraine on the world stage. It was noted that for the effective implementation of foreign economic activity in the field of maritime transport infrastructure, first of all, to bring the institutional and legal support in line with the requirements of international standards. The next step to improve the competitiveness of maritime transport infrastructure is the introduction of «port-landlord» management modules, the formation of centers for the development of maritime transport infrastructure (clusters), as well as the implementation of the «dry ports» logistics technology. Also, an integral part of increasing the competitiveness of maritime transport infrastructure is the improvement of information logistics and an increase in the overall level of informatization of port activities. These include trade facilitation, with the help of the European customs information system NCTS (The New Computerized Transit System), the implementation of “the Maritime Single Window” and “SafeSeaNet” systems. Another key area for increasing the competitiveness of the maritime transport infrastructure is to ensure the environmental safety of the functioning of the maritime transport infrastructure. The proposed directions will ensure the constant, efficient, competitive, and stable development of Ukraine’s maritime transport infrastructure. The presented strategic directions for increasing the competitiveness of the maritime transport infrastructure of Ukraine will make it possible to get closer to European standards and ensure the adoption of effective administrative and managerial decisions. The implementation of the proposed directions will ensure an increase in the competitiveness of the maritime transport infrastructure of Ukraine, aimed at consistent integration into the European and world maritime transport markets.

Key words: port, sea port, cargo flows, container, foreign economic activity, model, management model, management system, ecosystem services.

Чернишов О.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та бізнес-технологій,
Національний авіаційний університет

Решетов С.О.

аспірант кафедри економіки підприємства,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

Павловська Ю.В.

аспірант кафедри галузевого менеджменту,
Маріупольський державний університет (м. Київ)

Chernyshov Oleksandr

National Aviation University

Reshetov Serhii

Classic Private University (Zaporizhzhia)

Pavlovska Yuliia

Mariupol State University (Kyiv)

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПОСТАЧАННЯ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано інноваційний потенціал енергозбереження та цифровізації у сфері ЖКГ, як здатність до розвитку інноваційної діяльності для реалізації проєктів з технологічної модернізації комунальної інфраструктури, з метою зменшення споживання енергії, що зумовлено вимогами забезпечення надійності та енергетичної безпеки. Проаналізовано інвестиційні проєкти, спрямовані на впровадження технологій по виробництву відновлюваної енергії. Розглянута проблематика якості очищення стоків на очисних спорудах в Україні. Визначено основні напрями розвитку та шляхи вдосконалення управління енергозбереженням на прикладі модернізації очисних споруд підприємств водопостачання. Визначено подальші напрямки реалізації запропонованих проєктів, які забезпечать ефективну обробку та утилізацію осаду із залученням енергоефективних технологій щодо отримання біопалива.

Ключові слова: цифровізація, система менеджменту, енергозбереження, інновації, проєктна діяльність, інвестиційні проєкти, енергетична безпека, модернізація, очисні споруди.

Постановка проблеми. Останніми роками реформа ЖКГ перетворилася на один з найбільш актуальних напрямів державної соціально-економічної політики, яка повинна поєднувати сьогодення і реалізацію економічно виправданих адміністративних, кадрових, технічних, технологічних, економічних, соціальних, політичних, організаційних та інших позицій і зобов'язана зробити населення учасником процесів реформування житлово-комунального господарства як однієї з життєво важливих сфер національної економіки

Одним з напрямів приведення сфери ЖКГ до стану, що відповідає динаміці розвитку сучасної підприємницького середовища і враховує інтер-

еси власників житла, є впровадження інноваційних енергозберігаючих технологій [1]. Цей напрям викликає інтерес не тільки у держави, а і у власників бізнесу, а також у представників домогосподарств.

Таке становище зумовлюють ряд причин, серед яких можна виділити:

- недостатня кількість і постійне зменшення природних ресурсів (у тому числі паливно-енергетичних);
- питання енергетичної безпеки України;
- значна енергоємність української економіки;
- поступове збільшення споживання;
- щорічне зростання цін на імпортовані Україною енергоресурси (газ, нафта).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безпосередньо організаційно-економічним механізмам підприємств водопостачання присвячені роботи І. Абрамовича, А. Ачкасова, Л. Кравцової, І. Корінька, А. Крушевського, Т. Момот, Г. Онищука, М. Руля, В. Петросова, Р. Тяна, Т. Юр'євої та ін. Їх проблематика – ефективність ВКГ, тарифна політика, цифрові інновації, науково-технічні програми й економічна стратегія. Ці наукові здобутки є базою і орієнтирами подальшого наукового пошуку шляхів удосконалення організаційно-економічної складової на об'єктах водопостачання.

Узагальнення розробок вітчизняних і зарубіжних науковців із вказаної проблематики дало змогу зробити висновок про те, що в діяльності підприємств водопостачання та водовідведення ще не набули належного вирішення питання методичного забезпечення ефективного менеджменту, інноваційного підприємництва та впровадження комплексних енергоефективних та організаційно-економічних проєктів.

Формулювання цілей статті. Дослідження теоретичних засад формування політики цифровізації управління процесом енергозбереження

підприємств водопостачання та водовідведення в Україні, їх ресурсного потенціалу в умовах становлення конкурентного середовища.

Виклад основного матеріалу. Висока енергоємність секторів економіки пояснюється багатьма чинниками, серед яких найвпливовішими є:

- 1) значна частка витрат паливно-енергетичних ресурсів у загальній структурі собівартості продукції;
- 2) високий рівень фізичного зносу основних фондів;
- 3) недостатній рівень інформації про існуючі енергозберігаючі програми і технології;
- 4) порівняно невеликий досвід у фінансуванні енергозберігаючих проєктів і, як наслідок, низька активність у реалізації таких проєктів.

Проблема реалізації заходів з енергозбереження не є новою для влади, але масового характеру впровадження відповідних технологій не набуло в Україні. У першу чергу це пов'язано з тим, що вартість енергетичних ресурсів ще декілька років тому була набагато нижчою від ринкової, що не створювало достатньої мотивації для ощадливого споживання енергії або інвестицій в енергозберігаюче устаткування, технології або проєкти енергозбереження [2].

Рис. 1. Модельна структура стратегії цифровізації інноваційного розвитку енергозбереження в сфері ЖКГ

Джерело: [2; 3]

У процесі розробки стратегії потрібно дотримуватися підходу, який сприятиме забезпеченню системності в процесі розробки самої інноваційної моделі, створюватиме умови для вирішення питань організації управління інноваціями в системі енергозбереження, а також дасть змогу сформувати інструментарій її розроблення та реалізації [3].

Розробка та реалізація стратегії інноваційного розвитку енергозбереження в ЖКГ має включати цілі, вибір засобів щодо досягнення цих цілей і обґрунтування джерел залучення необхідних ресурсів (рис. 1).

Підсумовуючи викладене, відзначимо, що кожна галузь має свої особливості, які зумовлюють змістовність інноваційної та енергетичної політики в даній сфері. Для ефективного впровадження інноваційних енергозберігаючих технологій у сферу ЖКГ України необхідне вироблення науково обґрунтованої стратегії інноваційного розвитку енергозбереження, яка б формувала базис створення цілісної нормативно-правової бази регулювання основних параметрів інноваційного процесу у сфері ЖКГ, упровадження інноваційних енергозберігаючих технологій та визначала арсенал інструментарію підтримки, зважаючи на масштаб та соціальну значущість. Це є об'єктивною необхідністю сучасного буття, оскільки процес не повинен протікати спонтанно, він має бути керованим [4].

На прикладі проекту ЦОС-1 Комунального підприємства «Водоканал» Запорізької міської ради більш детально розглянемо кожен із запропонованих інвестиційних проектів, проаналізуємо зміст та ефективність запланованих заходів [8].

Опис кожного проекту відповідає системному підходу, який надає ключову інформацію, таку як обґрунтування, цілі, результати, попередні розробки, кошторис витрат, а також фінансові та екологічні коментарі.

Обрані інвестиційні проекти складаються на концептуальному/функціональному рівні з основною метою надання вихідних даних для реалізації цих проектів (майбутні потенційні проектувальники, інженери-консультанти, підрядники тощо) [5].

Таким чином, проекти відповідають вимогам міжнародного техніко-економічного обґрунтування (концептуальний рівень) і включають відповідні матеріальні баланси, загальну схему компонування та схеми розташування.

Обрані інвестиційні проекти надаються в табл. 1.

Ключова інформація про екологічні базові та цільові цінності (прогноз) для ситуації після реалізації проекту представлена в табл. 2 [6].

Рекомендується підготувати одну повну оцінку впливу на навколишнє середовище (ОВНС) до інвестиційного проекту, що включає компоненти консультацій. ОВНС може вирішити, серед іншого, екологічні та соціальні наслідки, включені до наступної табл. 3.

У ході дослідження та аналізу існуючої екологічної ситуації були визначені наступні ключові питання роботи очисних споруд ЦОС-1:

- значні коливання якості стоків із періодами, що не відповідають стандартам ЄС;
- відсутність програми управління промисловими стічними водами для забезпечення ефективного очищення будь-яких стічних вод, що скидаються в каналізаційну систему [9];
- не проводиться заходи щодо зменшення викидів парникових газів;
- наявність неприємного запаху для працівників очисних споруд та сусідньої громади;
- відсутність достатньої кількості земельних ресурсів для безпечної утилізації мулу [10].

Відбір проектів проводився відповідно до впливу на навколишнє середовище та сталого розвитку та критеріїв, що базуються на правилах провідних компаній DSIF та NEFCO [11].

Таблиця 1

Перелік проектів

№ проекту	Назва проекту
1	2
3	1. Збільшення об'єму відстоювання, розширення об'єму аерації, модифікація кроків подачі активного мулу
4	2. Нові повітродувки, запірна арматура та повітропроводи
5	3. Попереднє зневоднення біологічного мулу, зброження (метантенки), утилізація газу для виробництва енергії
6	4. Ремонт декантерів, закрита система транспортування осаду, зменшення запаху
8	5. Нова система SCADA
9	6. Вимірювання вхідного потоку, пробовідбірники, автоматичне вимірювання кисню та азоту.
11-13	Навчання персоналу та придбання лабораторного обладнання

Джерело: розроблено автором

Екологічні базові та цільові значення для скиду в річку Дніпро

Опис	Кількість забруднюючих речовин, т/рік						
	ХСК	БСК5	NH ₄ N	Завислі речовини	PO ₄ P	Заг. P ***	Заг. N ***
1	2	3	4	5	6	7	8
Вхід на ЦОС-1	18,323	8,826	1,274	8,985	187	300	1,734
Стічні води перед проєктом*	3,217	533	389	526	58	79	692
Стічні води після проєкту**	1,676	335	34	335	20	34	335
Вплив інвестицій (передпроєкт мінус постпроєкт)	1,542	198	335	181	38	45	357
Українські стандарти на стічні води	2,681	503	101	503	55	-	600 – орієнтовно
Стандарти ЄС для стоків	4,188	838	-	1,173	-	34	335

* Стічні води перед проєктом базується на даних від червня 2019 року.

** Стічні води після проєкту оцінюється, передбачаючи відповідність стандартам ЄС в цілому, тобто передбачається, що якість деяких стоків для деяких параметрів (ХСК та БСК5) буде нижчою від фактичної потреби.

*** Загальний N = органічний N + аміак N + нітрат N + нітрит N

Загальний P = органічний P + фосфат P

Джерело: [1; 8; 9]

Таблиця 3

Впливи, які слід включити до повної оцінки впливу на навколишнє середовище

Вплив	Мета зниження наслідків	Результат від впровадження проєкту
1	2	3
1. Значні коливання якості стоків	1.1 Стабілізація процесу очистки	Мінімізація втрат органічних речовин з утилізацією піску Мінімізація N, органічних речовин та зважених речовин від вторинних освітлювачів Краща аерація
	1.2 Планування своєчасного обслуговування	Зменшення перебоїв, спричинених поломками обладнання
	1.3 Ефективне обладнання	Вдосконалення технічного та технологічного обладнання
2. Викиди парникових газів (ПГ) та тепла	2.1 Скорочення викидів ПГ та внесок у глобальне потепління	Утилізація/спалювання біогазу з рекуперацією тепла
3. Неприємний запах для працівників ЦОС-1 та сусідньої громади	3.1 Контроль запаху на ЦОС-1	Ліквідація запаху
	3.2 Контроль запаху під час поводження з мулом та його транспортування	Зберігання мулу в закритих ємностях
4. Неєфективне використання земельних ресурсів	4.1 Мінімізація кількості відходів, вивезених на сховища. Загальна кількість твердих речовин зменшується впровадженням метантенків, а обсяг ще більше зменшується шляхом реінтеграції у декантерах для ефективного кінцевого зневоднення.	Зменшений об'єм мулу, що направляється на утилізацію на розроблену ділянку (після метантенків та зневоднення)

Джерело: [8; 10]

Відповідно до екологічної методології NEFCO, показники екологічної та ресурсної ефективності вибираються для того, щоб вони допомогли оцінити існуючу екологічну, ресурсну та енергетичну ситуацію до впровадження проєкту. Обрані показ-

ники подаються у процесі щорічного звітування про довілля та звіту про завершення проєкту.

Критерії на основі правил DSIF та NEFCO наступні:

1. Навколишнє середовище та клімат – проєкти повинні вирішувати негативний вплив на навколишнє

**Побудова стійкої інфраструктури, сприяння інклюзивної та стійкої індустріалізації
та сприяння цифровим інноваціям**

Мета	Показник ООН	Індикатор проекту ЦОС-1	Мета проекту ЦОС-1
1	2	3	4
До 2030 року оновити інфраструктуру та модернізувати галузі, щоб зробити їх стійкими, з підвищенням ефективності використання ресурсів та більшою мірою прийняття чистих та екологічно безпечних технологій та промислових процесів, причому всі країни вживають заходів відповідно до своїх можливостей	Викиди CO ₂ на одиницю доданої вартості	Відсоток надлишків мулу, обробленого в метантенках із утилізацією біогазу	100%

Джерело: розроблено автором

середовище чи клімат, підтримуючи перехід до економіки з низьким рівнем викидів вуглекислого газу;

2. Соціальні ризики та наслідки – проекти повинні вирішувати негативні соціальні наслідки, наприклад, працівників, громади та культури.

Різниця між цільовим та базовим значенням може відображати екологічні переваги запропонованих інвестицій, які розглядаються як внесок у такі основні покращення:

- скорочення викидів поживних речовин (загальний азот та фосфор);
- відновлення енергії від мулу;
- покращена подача повітря для аерації;
- скорочення викидів метану (у еквівалентах CO₂);
- зменшення екологічних та соціальних впливів, спричинених утилізацією мулу та піску;
- покращення умов праці, що дозволяють комфортно працювати персоналу [12].

Запропонований проект включає встановлення двох метантенків, що дозволять виробляти біогаз, що містить метан, відновлювати енергію та використовувати її на власні потреби (табл. 4).

Висновки. На основі статистичної інформації, національних програм розвитку системи

водозабезпечення регіонів України, комплексних стратегій і економічних прогнозів досліджено водоресурсний потенціал України і м. Запоріжжя, економічний стан водогосподарської систем. Отримані результати свідчать про незадовільний стан виробничої системи водогосподарського комплексу (високий рівень зносу основних фондів, наявність боргів, значні втрати енергоресурсів), та нерозвиненість механізмів їх подальшого функціонування. Для його покращення у дослідженні обґрунтовані напрямки наукового забезпечення інноваційних змін в технології та механізмі системи водопостачання та водовідведення, маючи за мету її активну участь у стратегічному розвитку регіону.

Як можна зробити висновок із наведених вище таблиць, реалізація проекту зіткнеться з низкою ризиків, що спричинить загрозу загальній екологічній стійкості проекту. Ці та інші ризики повинні бути вирішені за допомогою заходів щодо пом'якшення наслідків, розроблених під час ОВНС, обговорених під час консультацій із зацікавленими сторонами.

Список літератури:

1. 10 ключових показників соціально-економічного розвитку Запоріжжя на 2015–2019 роки та січень-березень 2019 року. Програми економічного та соціального розвитку Запоріжжя на 2015–2019 роки. URL: <https://zp.gov.ua/uk/page/socialno-ekonomichnij-rozvitok-mista> (дата звернення: 11.08.2022).
2. Деміхов О.І., Лук'янихін В.О., Теліженко О.М. Світовий досвід державного регулювання механізмів розвитку житлово-комунального господарства. *Аспекти публічного управління*. 2015. 3(11-12). С. 109–117.
3. Демошенко Г., Бардах О. Цифровізація у сфері житлово-комунального господарства: загальний тренд модернізації. *Аспекти публічного управління*. 2021. 9(SI (1)). С. 16–19.
4. Про питну воду, водопостачання питної води та стічні води : Закон України від 10.01.2002 р. № 2918-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2918-14> (дата звернення: 05.08.2022).
5. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09.11.2017 р. № 2189-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19> (дата звернення: 21.07.2022).
6. Квітка С., Новіченко Н., Гусаревич Н., Піскоха Н., Бардах О., Демошенко Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2020. 8(4). С. 129–146.

7. Леонов Я. В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємств водопостачання : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Я. В. Леонов ; Харк. нац. акад. міського госп-ва. Х., 2008. 22 с.
8. Про затвердження Державних санітарних правил планування та розвитку населених пунктів : Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 173 від 19.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96> (дата звернення: 27.07.2022).
9. Плани уряду щодо розробки Національної стратегії розвитку водопровідних та стічних вод. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250402397> (дата звернення: 14.07.2022).
10. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2018 рік. URL: <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sferipovodzhennya-z-pobutovimi-vidhodami-v-ukrayini-za-2018-rik/> (дата звернення: 17.08.2022).
11. Стратегія розвитку Запоріжжя до 2028 року. URL: <https://zp.gov.ua/uk/page/development-strategy> (дата звернення: 12.07.2022).
12. Топчій О. О. Інвестиційне забезпечення розвитку та модернізації житлово-комунального господарства міських агломерацій: регіональні особливості. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. 5(2). С. 115–121.
13. Чернишов О. Ю. Аналіз нормативно-правового забезпечення управлінських процесів в малих містах Донецького регіону. *Збірник наукових праць ДонДУУ: "Механізми підвищення ефективності управління функціонуванням регіональної економіки"*: Серія "Економіка". Т. XIV. Вип. 279. Донецьк : ДонДУУ, 2014. 283 с. С. 189–198.
14. Чернишов О. Ю. Концептуальні засади стратегічного менеджменту економічного розвитку малого міста. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління "Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку"*. Серія "Економіка". Т. XVII. Вип. 299. Маріуполь : ДонДУУ, 2016.

References:

1. 10 ključovykh pokaznykh sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Zaporizhzhia na 2015–2019 roky ta sichen-berezen 2019 roku [10 key indicators of socio-economic development of Zaporizhzhia for 2015–2019 and January–March 2019]. Prohramy ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku Zaporizhzhia na 2015–2019 roky. Available at: <https://zp.gov.ua/uk/page/socialno-ekonomichnij-rozvitok-mista> (accessed 11 August 2022).
2. Demikhov O.I., Luk'ianykhin V.O., Telizhenko O.M. (2015) Svitovyi dosvid derzhavnoho rehuliuвання mekhanizmiv rozvytku zhytlovo-komunalnoho hospodarstva [World experience of state regulation of mechanisms for the development of housing and communal services]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 3(11-12), pp. 109–117.
3. Demoshenko H., Bardakh O. (2021) Tsyfrovizatsiia u sferi zhytlovo-komunalnoho hospodarstva: zahalnyi trend modernizatsii [Digitization in the sphere of housing and communal services: the general trend of modernization]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 9(SI (1)), pp. 16–19.
4. Pro pytnu vodu, vodopostachannia pytnoi vody ta stichni vody [On drinking water, water supply of drinking water and wastewater]: Zakon Ukrainy vid 10.01.2002 № 2918-III. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2918-14> (accessed 05 August 2022).
5. Pro zhytlovo-komunalni posluhy [On housing and communal services]: Zakon Ukrainy vid 09.11.2017 № 2189-VIII. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19> (accessed 21 July 2022).
6. Kvitka S., Novichenko N., Husarevych N., Piskokha N., Bardakh O., Demoshenko H. (2020) Perspektyvni napriamky tsyfrovoy transformatsii publichnoho upravlinnia [Promising directions of digital transformation of public administration]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 8(4), pp. 129–146.
7. Leonov Ya. V. (2008) *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv vodopostachannia* [Organizational and economic mechanism of innovative development of water supply enterprises] (PhD Thesis), Khark. nats. akad. miskoho hosp-va. Kharkiv, 22 p.
8. Pro zatverdzhennia Derzhavnykh sanitarnykh pravyl planuvannia ta rozvytku naselenykh punktiv [On the approval of the State Sanitary Rules for the Planning and Development of Settlements]: Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy № 173 vid 19.06.1996. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96> (accessed 27 July 2022).
9. Plany uriadu shchodo rozrobky Natsionalnoi stratehii rozvytku vodoprovodnykh ta stichnykh vod [The government's plans for the development of the National Strategy for the Development of Water and Waste Water]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250402397> (accessed 14 July 2022).

10. Stan sfery povodzhennia z pobutovymy vidkhodamy v Ukraini za 2018 rik [State of the field of household waste management in Ukraine in 2018]. Available at: <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zkhk/terretory/stan-sferipovodzhennya-z-pobutovimi-vidhodami-v-ukrayini-za-2018-rik/> (accessed 17 August 2022).

11. Stratehiia rozvytku Zaporizhzhia do 2028 roku [Zaporizhzhia development strategy until 2028]. Available at: <https://zp.gov.ua/uk/page/development-strategy> (accessed 12 July 2022).

12. Topchii O.O. (2020) Investytsiine zabezpechennia rozvytku ta modernizatsii zhytlovo-komunalnoho hospodarstva miskykh ahlomeratsii: rehionalni osoblyvosti [Investment support for the development and modernization of housing and communal services in urban agglomerations: regional features]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*. vol. 5(2), pp. 115–121.

13. Chernyshov O.Yu. (2014) Analiz normatyvno-pravovoho zabezpechennia upravlynskykh protsesiv v malykh mistakh Donetskoho rehionu [Analysis of regulatory and legal support of management processes in small towns of the Donetsk region]. *Zbirnyk naukovykh prats DonDUU: "Mekhanizmy pidvyshchennia efektyvnosti upravlinnia funktsionuvanniam rehionalnoi ekonomiky"*. Seriiia "Ekonomika", vol. XIV, pp. 189–198.

14. Chernyshov O.Yu. (2016) Kontseptualni zasady stratehichnoho menedzhmentu ekonomichnoho rozvytku maloho mista [Conceptual principles of strategic management of economic development of a small city]. *Zbirnyk naukovykh prats Donetskoho derzhavnogo universytetu upravlinnia "Problemy ta perspektyvy zabezpechennia stabilnoho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku"*. Seriiia "Ekonomika". Mariupol: DonDUU, vol. XVII, 299.

FORMATION OF DIGITALIZATION MANAGEMENT POLICY OF THE ENERGY SAVING PROCESS OF WATER SUPPLY COMPANIES IN UKRAINE

The article analyzes the innovative potential of energy saving in the housing and communal services sector, as the ability to develop innovative activities for the implementation of projects to modernize communal infrastructure, in order to reduce energy consumption, which is due to the requirements of ensuring reliability and energy security. Investment projects aimed at introducing renewable energy production technologies have been analyzed. The problem of the quality of wastewater treatment at treatment facilities in Ukraine is considered. The main directions of development and ways of improving the management of energy saving are determined on the example of the modernization of treatment facilities of water supply enterprises. Further directions for the implementation of the proposed projects have been identified, which will ensure efficient processing and disposal of sludge with the involvement of energy-efficient technologies for the production of biofuel. The problem of implementation of energy-saving measures is not new for the authorities, but the implementation of relevant technologies has not acquired a mass character in Ukraine. First of all, this is due to the fact that a few years ago the cost of energy resources was much lower than the market price, which did not create sufficient motivation for frugal energy consumption or investments in energy-saving equipment, technologies or energy-saving projects. In the process of developing a strategy, it is necessary to follow an approach that will contribute to ensuring systematicity in the process of developing the innovative model itself, will create conditions for solving the issues of managing innovations in the energy saving system, and will also make it possible to form a toolkit for its development and implementation. The development and implementation of a strategy for the innovative development of energy saving in housing and communal services should include goals, the choice of means to achieve these goals, and justification of the sources of attraction of the necessary resources. Summarizing what has been said, we note that each industry has its own characteristics that determine the content of innovative and energy policy in this area. For the effective implementation of innovative energy-saving technologies in the sphere of housing and communal services of Ukraine, it is necessary to develop a scientifically based strategy for the innovative development of energy saving, which would form the basis for the creation of an integral legal framework for the regulation of the main parameters of the innovative process in the sphere of housing and communal services, the introduction of innovative energy-saving technologies and determine the arsenal of support tools, taking into account scale and social significance. This is an objective necessity of modern existence, since the process should not proceed spontaneously, it should be managed.

Key words: digitalization, management system, energy saving, innovations, project activity, investment projects, energy security, modernization, treatment facilities.

2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/72-2-5>

УДК 339.138

Багорка М.О.

доктор економічних наук,
професор кафедри маркетингу,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Кадирус І.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Якубенко Ю.Л.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Bahorka Mariia, Kadyrus Iryna, Yakubenko Yuliia

Dnipro State Agrarian and Economic University

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджені основні методи та технології проведення маркетингових досліджень. Представлено процес обробки інформації в ТОВ «РУШ» та методи її обробки відповідно до сучасних вимог. Для ТОВ «РУШ» запропоновано впровадити координатор програмного продукту SAP Marketing Cloud та TouchPoll, використання якого дозволить компанії ТОВ «РУШ» автоматизувати рутинні процеси, значно скоротити витрати часу співробітників, в тому числі, – на персональні розсилки за декількома каналами, а також на остаточний аналіз їх ефективності. Система TouchPoll повністю інтерактивна та дозволить проводити структуроване інтерв'ю – респонденти відповідають на різні питання в залежності від тих відповідей, які вони дають на попередні питання. Визначена роль експертних методів оцінювання під час вирішення складних управлінських та соціально-економічних проблем, аналізу й прогнозування ситуацій з великою кількістю соціальних факторів, в період нестабільного розвитку соціальних, економічних та інших процесів.

Ключові слова: маркетингові дослідження, маркетингова інформація, обробка інформації, програмний продукт, експертне оцінювання.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення вносять суттєві коригування в бізнесову діяльність багатьох підприємств, а саме на сферу маркетингових досліджень. Безумовно на ефективність роботи більшості підприємств та потреби споживачів впливають як процеси глобалізації економіки України, так і умови військового стану, які обумовлюють діяльність більшості підприємств в умовах невизначеності майбутнього.

Ми вже зазначали, що маркетингові дослідження допомагають підприємству спрямувати його ресурси в напрямку, де вони будуть використані найефективніше, а для кращого сприйняття товарів і послуг підприємства вкрай важливо знати і розуміти потреби та смаки цільової аудиторії [1, с. 67]. При проведенні маркетингових досліджень виявляють потреби споживачів, оцінюють їх поведінку, здійснюють екстраполю-

вання попиту на продукцію з урахуванням факторів середовища.

Крім цього, для сучасних підприємств маркетингові дослідження мають важливе значення, тому що актуалізують розвиток нових форм і методів вивчення внутрішнього ринку споживачів та споживчої поведінки [2, с. 132].

Варто розуміти, що будь-які зміни у бізнес-середовищі підприємства можуть надати великі можливості для нього або створити серйозні загрози. Можливості можуть бути пов'язані з використанням нових технологій, які допоможуть підприємству залучити нових інвесторів, розвивати свій бізнес, виходити на міжнародні ринки. Загрозами зовнішнього середовища для компанії може бути зміна кредитних ставок, курсу валют, зміни в законодавстві, що призведе до погіршення її економічних результатів діяльності. Тому, для аналізу впливу факторів зовнішнього оточення підприємства можуть використовувати різні інструменти стратегічного аналізу.

Для якісного проведення маркетингового дослідження та отримання достовірних його результатів вкрай важливе значення має інформація, яка стосується ринкового середовища, продукції підприємства, цільової аудиторії, системи управління, споживчої поведінки, тощо. При цьому важливо розуміти, що здійснивши лише розрахунок показників неможливо сформулювати уявлення про існування чи відсутність кризи на підприємстві. Важливо ще здійснити їх порівняння із середньогалузевими, нормативними показниками та показниками конкурента-лідера. Лише у процесі такого порівняння стає зрозумілим як розвивається підприємство у порівнянні з іншими своїми конкурентами. Саме питанням збору та обробки маркетингової інформації на конкретному підприємстві при проведенні маркетингових досліджень і присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Докладна класифікація методів маркетингових досліджень представлена в наукових працях як зарубіжних так і вітчизняних науковців.

Автори О. О. Селезньова [3], а також В. В. Ткаченко й А. М. Громова [4] здійснили ряд детальний досліджень ринку в Україні, а саме: особливості його формування; підприємств-лідерів; структуру замовників маркетингових досліджень; методи, що використовують під час таких досліджень; товари, які вивчаються на ринку. М. А. Окландер, Т. О. Окландер та О. І. Яшкіна [5] розглянули сучасні тенденції маркетингових досліджень в інтернет-середовищі, а також довели, що розви-

ток інтернет-технологій та поширення Інтернету на всі сфери життя людини призводять до переміщення маркетингових досліджень споживачької поведінки в інтернет-середовищі.

Незважаючи на наявність досить прогресивних, науково обґрунтованих розробок, значна частина питань, які стосуються наявності якісної інформації та процедури проведення маркетингового дослідження на конкретному підприємстві потребують подальшого вивчення. Отже дана стаття присвячена розробці напрямів підвищення якості обробки інформації в системі маркетингових досліджень ТОВ «РУШ».

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає в узагальненні основних методів маркетингових досліджень, розробці основних напрямів обробки інформації, встановлення ролі експертного оцінюванні інформації в системі маркетингових досліджень для ТОВ «РУШ».

Результати дослідження. Лінія магазинів EVA, займається дистрибуцією різних товарів для догляду за тілом, волоссям. В магазинах представлений великий вибір косметики, парфумів, засобів по догляду за волоссям, миючі засоби, товари для малюків, побутові товари, біжутерія та інша продукція. В торговій мережі EVA можна знайти понад 30000 асортиментних товарних позицій. В компанії розроблена власна програма лояльності клієнтів «EVA МОЗАЙКА».

Компанія відкрила більше ніж 300 фірмових магазинів на території України, а також має власний інтернет-магазин EVA.UA. Компанія дотримується у відносинах з споживачами клієнтоорієнтованого підходу, який направлений на побудову міцних довготривалих відносин та високого рівня корпоративної культури, що відображається в слогані компанії: «EVA – це найкраща подруга, що дарує щастя бути собою».

Всі торговельні точки компанії розміщені в регіонах, де щільність населення висока і, є забезпеченість зручними транспортними шляхами Тут працюють висококваліфіковані працівники і досить активно використовується гнучка цінова політика.

Використовуючи якісні маркетингові дослідження можна вирішити такі завдання:

- дослідження мотивації поведінки споживачів;
- визначення ставлення споживачів до товару (торгової марки);
- виявлення найбільш актуальних потреб покупців;
- оцінка поглядів та суб'єктивних думок та уявлень покупців ;
- отримання ідей від споживачів;

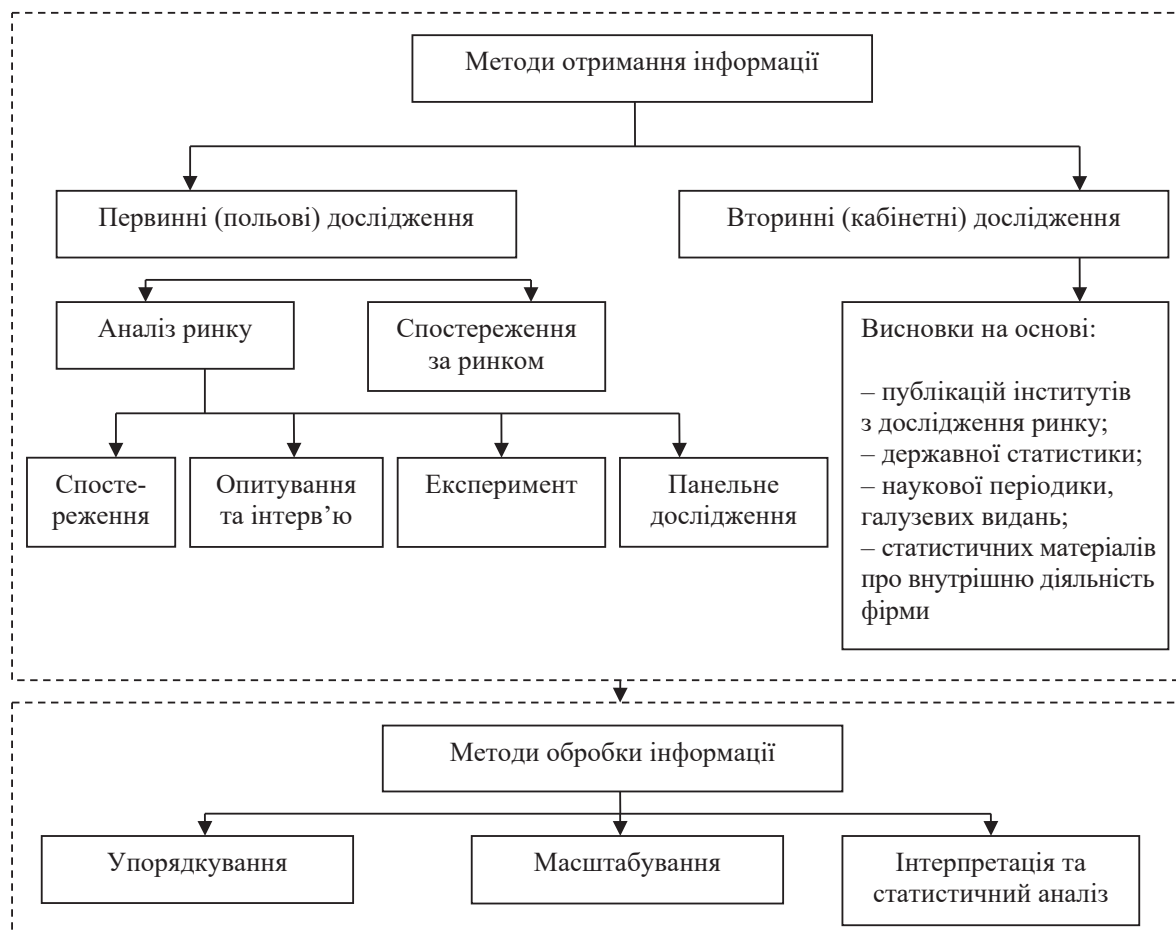

Рис. 1. Методи отримання та обробки маркетингової інформації

Джерело: узагальнено авторами

- тестування товарів-новинок, рекламних продуктів;
- визначення моделей поведінки покупців.

Методи маркетингового дослідження класифікуються в залежності від методів отримання інформації та методів її обробки (рис. 1).

Процес обробки інформації в ТОВ «РУШ» відіграє ключову роль. Не менш важливо стежити за тим, щоб методи обробки маркетингової інформації відповідали сучасним вимогам. Для того, щоб підвищити ефективність обробки інформації в ТОВ «РУШ» треба зробити наступне:

1. Зведення і узагальнення отриманої інформації в кожній компанії має бути повністю автоматизованим (з найменшим втручанням людини). Якщо на підприємстві будуть впроваджені автоматизовані системи збирання та узагальнення інформації, яка є постійно діючою, це дозволить забезпечити кожний підрозділ компанії зведеними даними. У фахівців буде цілодобовий доступ до зведених даних. Вся

інформація, буде представлена в обробленому зведеному вигляді.

Тому ми пропонуємо в компанії ТОВ «РУШ» використовувати програмний продукт, який допомагає обробити великі масиви інформації і автоматизувати всі процеси є TouchPoll, який використовує унікальний інструмент для проведення кількісних досліджень:

- система TouchPoll автоматично опитує респондентів на TouchScreen комп'ютерах (в замовних дослідженнях завжди використовуються досвідчені інтерв'юери для залучення цільових груп респондентів);
- можливість змінити будь-яке питання чи відповідь в опитуванні в будь-який час на протязі декількох хвилин;
- підготувати та провести дослідження на протязі 2-5 днів;
- дані автоматично обробляються і формуються звіти з діаграмами.

TouchPoll система повністю інтерактивна. Вона дозволяє проводити структуроване інтерв'ю –

Середній період заповнення анкет на TouchScreen комп'ютерах:

Кількість питань	Середній період заповнення
10	< хвилини
20	1:40
25	2:10
30	2:40
40	3:25
50	4:30

Джерело: розроблено авторами

респонденти відповідають на різні питання в залежності від тих відповідей, які вони дають на попередні питання.

З системою TouchPoll можливо провести будь-яке кількісне дослідження – дізнатися та оцінити наступне:

- соціальні, демографічні та геоінформаційні характеристики споживачів;
- ефективність рекламних компаній та промо-акцій;
- сильні та слабкі сторони своїх конкурентів;
- переваги та недоліки свого «marketing mix»;
- прогнозовані результати зміни «marketing mix»;
- ступінь лояльності покупців;
- рівень задоволеності споживачів;
- думки співробітників щодо роботи в компанії та оцінити результати їх роботи;
- відповідальність якості роботи торгових точок встановленим стандартам;
- тестування нової продукції, концепції та багато інше.

Переваги використання системи TouchPoll:

- інформацію можна отримати в 10 раз швидше, ніж інші види опитування;
- відсутність ручного занесення даних (більш точні дані);
- відсутність зверхності (самостійне заповнення). Респонденти більш правдиво відповідають на питання;
- респонденти віддають перевагу TouchPoll у відношенні 7:1 у порівнянні з традиційними методами;
- інтерактивність дозволяє глибше дослідити проблему;
- час обробки даних та підготовка звітів скорочено майже на 100 %, – дані завжди нові та актуальні, а не історія;
- можливість перевірки проміжних результатів;
- можливість коректувати опитування в будь-який час;
- конкурентоспроможні ціни.

Подібна швидкість заповнення анкети дозволяє за період проведення традиційного експрес-опитування (10 питань) провести поглиблене структуроване інтерв'ю. Вбудована логіка та швидкість опитування дозволяє виявити зв'язки менше ніж за 3 хвилини (табл. 1).

Опитування за технологією TouchPoll проводяться за допомогою сенсорних моніторів, що забезпечує доступ до будь-якої цільової групи. Респонденти легко діляться своєю точкою зору, самостійно вибираючи варіанти відповідей. В режимі реального часу система автоматично обробляє дані.

Технологія TouchPoll містить в собі характеристики кількісних та якісних методів: масштабність та швидкість з можливостями поглибленого аналізу.

В результаті дослідження виходить:

- аналітичний звіт (з висновками та рекомендаціями);
- звіти, які автоматично генеруються системою та доставлені клієнту безкоштовно.

TouchPoll – найефективніший метод проведення кількісних досліджень.

2. Існує велика кількість різноманітних методик аналізу масових даних, в основі яких лежить інструментарій, який базується на статистико-економічних та математичних методах. Також слід розуміти, що дослідники продовжують працювати над створенням нових методик і вдосконаленням існуючих. Безумовно, чим більш об'ємний і диверсифікований масовий аналіз піддається аналізу, тим більш точні та релевантні дані виходять на вихід.

В компанії ТОВ «РУШ» великі масиви інформації опрацьовуються з використанням програмного забезпечення Microsoft Excel, також компанія використовує для обробки інформації набір таких програмних продуктів:

Data fusion and data integration. Набір інструментів, який дає змогу аналізувати коментарі користувачів соціальних мереж та виставляти результати продажу в режимі реального часу.

Data mining. Набір методик, що дозволяє визначити найбільш вигідні для просування продуктів або послуг категорії споживачів, виявляти особливості найбільш успішних працівників, показувати поведену модель споживачів.

Statistics. Наука про збір, та організації інтерпретації даних, включаючи розробку анкет та вивчення експериментів. Статистичні методи часто застосовуються для оціночних тверджень про взаємозв'язки між різними факторами або іншими подіями.

Для автоматизації усіх процесів і скорочення часу на обробку даних з використанням різ-

них прикладних програм, пропонуємо мережі магазинів EVA, для ведення свого бізнесу придбати цифровий продукт – SAP Marketing Cloud. Впровадження такого програмного продукту SAP Marketing Cloud дозволить підприємству об'єднати всі канали зв'язку в єдиному інтерфейсі, щоб проводити сегментацію клієнтських даних (це вже в компанії робили, використовуючи різні інструменти), а також планувати комунікацію саме через ці канали, які віддають перевагу клієнту.

Із запуском хмарного рішення маркетингологи компанії «EVA» зможуть приділяти більше уваги поглибленому сегментуванню ринку, створюючи релевантний контент для кожного з багатьох сегментів і, таким чином, розробляти індивідуальні пропозиції для кожного сегменту.

В компанії можна не оновлювати ІТ-системи, а лише впровадити координатор, вибравши систему SAP Marketing Cloud. Фахівці більше не витрачатимуть часу на обмін документами, завантаження окремих вибірок розсилок і зможуть ліквідувати помилки, адже всі процеси виконуються автоматично в одній системі.

3. Ще одним способом підвищення обробки інформації є навчання та стимулювання персоналу. Маркетингова інформація є дуже цінною для кожної компанії, в тому числі і для компанії ТОВ «РУШ».

Тому важливо, щоб в маркетинговому департаменті обробкою інформації займалися висококваліфіковані фахівці з певною кваліфікацією.

4. Необхідно зазначити, що під час проведення експертного опитування можуть виникнути певні складності. Вони передусім зумовлені такими особливостями дослідницького проекту:

- обмежений обсяг офіційної інформації, а також інформації з відкритих джерел;
- непроста анкета, що містить складні технічні питання, а також запит інформації, що може бути комерційною таємницею;
- відсутність єдиної думки експертів про обсяг ринку, частку, що займають конкуренти і тенденції розвитку.

В такому випадку, доречним буде застосування методу Делфі. Алгоритм зазначеного методу представлений на рис. 2.

Після проведення анкетування за допомогою розісланих анкет, дані інтерпретуються та розраховуються середні показники відносно ставлення респондентів до того чи іншого питання. Це, як правило, допомагає скоротити розрив у суперечливих відповідях опитаних експертів, і отримати найбільш точні дані.

Ми переконані, що узагальнити результати маркетингових досліджень, на основі інформації можна за допомогою експертних оцінок та висно-

Рис. 2. Рекомендований алгоритм проведення опитування за методом Дельфі

Джерело: узагальнено авторами

вків. Експертні оцінки – це кількісні та якісні оцінки процесів і явищ, економічних величин, показників, зроблені експертами на основі міркувань (у балах, порядкових номерах, рейтингах тощо) [6, с. 113]. Цей інструмент дослідження поєднує незалежні ідеї, висновки і пропозиції всіх учасників групи експертів. При цьому, всі варіанти відповідей систематизуються за допомогою статистичної обробки зібраної інформації.

Після цього, узагальнені відповіді передаються кожному експертові під час особистої зустрічі, або звичайною чи електронною поштою із проханням переглянути й уточнити (якщо вони вважають це необхідним) свою думку.

Для реалізації даного методики ТОВ «РУШ», для початку, необхідно скласти базу даних потенційних експертів. Після цього – визначити коло респондентів, які залучатимуться до опитування. Ці питання узгоджуються з керівником підприємства та керівником департаменту маркетингу.

Для одержання найбільш якісних експертних оцінок до участі в експертизі залучають спеціалістів, які мають високий професійний рівень і практичний досвід з тієї чи іншої проблеми та можуть адекватно відобразити тенденції розвитку аналізованого економічного явища. Інколи для експертних оцінок застосовують анкетування, на базі якого оцінюється фактичний стан досліджуваного економічного об'єкта й дається прогноз на майбутнє.

В основі використання експертних методів лежать глибокі знання спеціалістів, вміння узагальнити свій та світовий досвід досліджень і розробок з певної проблеми, гіпотеза про наявність у експерта так званої «практичної мудрості», далекоглядності, що стосується певної області знань і практичної діяльності [7, с. 64].

Кожен експерт створює свою інтуїтивну модель досліджуваного явища, що дозволяє йому за певних умов формувати наближені кількісні оцінки. Однак, чим складніші та суперечливіші явища, що досліджуються, тим більша відповідальність за наслідки прийнятих рішень і тим, відповідно, нагальна необхідність при їх підготовці використовувати не тільки якісний аналіз, але й залучити кількісні показники з метою складання альтернативних варіантів, що врешті-решт дозволить вибрати оптимальне управлінське рішення.

Перевага експертних методів полягає у швидкості отримання інформації про досліджуваний об'єкт для обґрунтування управлінських рішень за неможливості виміряти параметри та характеристики об'єкта кількісними методами.

Крім того, слід звернути увагу на той факт, що саме експерт є фахівцем, який глибоко розуміє зміст і особливості «вузьких місць», стан досліджуваної проблеми. В результаті лише висококваліфікований спеціаліст може дати найбільш точний прогноз розвитку досліджуваного процесу. І нарешті, безсумнівно, слід віддати належне експертним оцінкам у тому, що вони універсальні за своїм змістом і можуть бути застосовані для різних об'єктів прогнозування, відносно прості з методичної точки зору, не висувають підвищених вимог до якості початкової продукції.

Прогнозні експертні оцінки відображають індивідуальне судження спеціалістів щодо перспектив розвитку об'єкта та ґрунтуються на мобілізації професійного досвіду доповненого знаннями та інтуїцією. Отримані в результаті анкетного опитування якісні та кількісні показники після відповідної обробки можуть бути використані для обґрунтування управлінських рішень.

Сутність методу полягає в тому, що прогнозні оцінки визначаються на основі висновків експертів, яким доручається аргументоване обґрунтування своєї точки зору про стан і розвиток того чи іншого ринку або проблеми.

Прогнозні експертні оцінки відображають індивідуальне судження спеціалістів щодо перспектив розвитку об'єкта та ґрунтуються на мобілізації професійного досвіду доповненого знаннями та інтуїцією. Отримані в результаті анкетного опитування якісні та кількісні показники після відповідної обробки можуть бути використані для обґрунтування управлінських рішень.

Сутність методу полягає в тому, що прогнозовані оцінки визначаються на основі висновків експертів, яким доручається аргументоване обґрунтування своєї точки зору про стан і розвиток того чи іншого ринку або проблеми.

Експертні оцінки нами узагальнені на рис.3.

Для того, щоб отримувана експертна інформація була якісною, необхідне виконання таких умов:

- наявність експертної групи, що складається з фахівців, професійно знайомих з об'єктом експертизи, які мають досвід експертної роботи;
- наявність аналітичної групи, що професійно володіє технологією організації та проведення експертиз, методами отримання й аналізу експертної інформації;
- отримання достовірної експертної інформації;
- організація взаємодії між експертами;
- коректна обробка й аналіз експертної інформації.

Варто зазначити, що проблема відбору експертів є однією із найскладніших і водночас найвід-

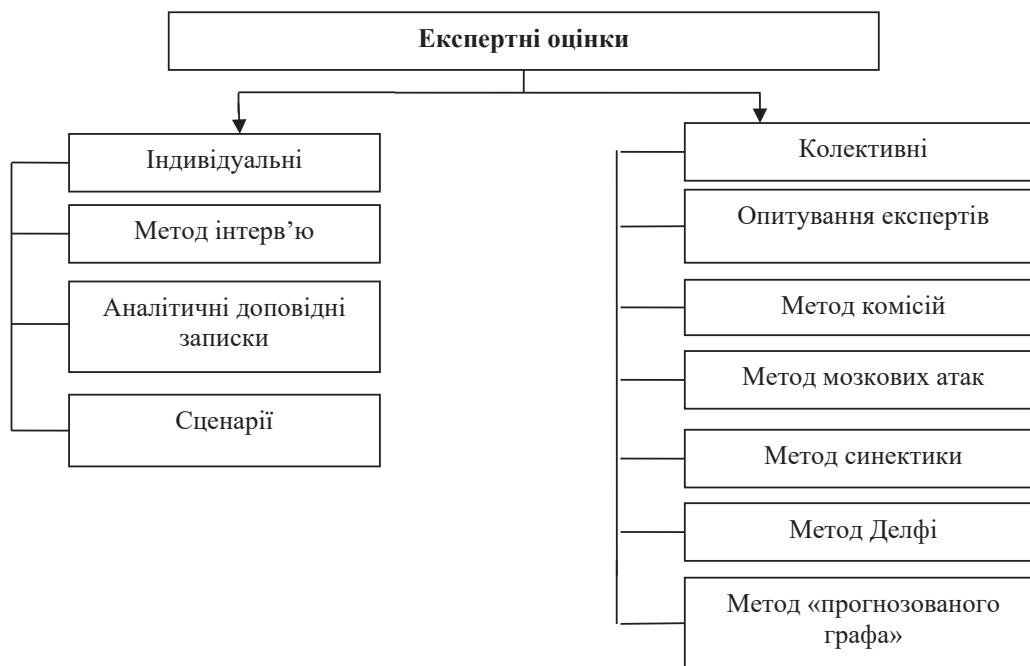

Рис. 3. Види експертних оцінок

Джерело: систематизовано авторами [8]

повідальніших завдань робочої групи з експертних оцінок. Якість, достовірність і надійність результатів експертного опитування перебувають у прямій залежності від кваліфікації спеціалістів – експертів [9, с. 409]. Чим вища кваліфікація, ерудиція, компетентність, креативне мислення експертів, тим обґрунтованіший прогноз, а звідси, що вкрай важливо, його практична цінність. Тому в якості експертів слід залучити тих спеціалістів, міркування яких найбільшою мірою дозволяє адекватно відобразити картину майбутнього й тим самим вибрати найоптимальніший напрямок вирішення поставленого завдання.

Таким чином, впровадження програмного забезпечення SAP Marketing Cloud та TouchPoll дозволять компанії ТОВ «РУШ» автоматизувати рутинні процеси, значно скоротити витрати часу співробітників, в тому числі, – на персональні розсилки за декількома каналами, а також на остаточний аналіз їх ефективності.

Висновки. Встановлено, що маркетингові дослідження можуть проводитися в різних формах, але систематично. Систематичні маркетингові дослідження вимагають ретельно планування і впорядкованого процесу розслідування. Необов'язково, щоб усі дослідницькі процеси

завжди слідували у певній послідовності, але маркетингові дослідження часто проводяться по узагальненому шаблону, який представляє собою послідовну кількість етапів.

Актуальність збору маркетингової інформації в умовах сьогодення безупинно зростає. Вибір методів та технологій проведення маркетингових досліджень, залежать від мети підприємства і визначаються його маркетинговою стратегією, а також ринковою кон'юнктурою, маркетинговим оточенням, наявністю та чисельністю конкурентів.

ТОВ «РУШ» запропоновано впровадити координатор програмного продукту SAP Marketing Cloud та TouchPoll, використання якого дозволять компанії ТОВ «РУШ» автоматизувати рутинні процеси, значно скоротити витрати часу співробітників, в тому числі, – на персональні розсилки за декількома каналами, а також на остаточний аналіз їх ефективності.

Діагностичні експертні системи дозволяють моделювати механізм мислення людини щодо вирішення завдань у відповідній предметній області. Крім обчислень, експертні системи формують висновки, ґрунтуючись на наявній у ній інформації, базуючись на евристичних підходах до одержання результатів.

Список літератури:

1. Багорка М. О., Кадирус І. Г., Юрченко Н. І. Формування системи маркетингових досліджень на підприємстві. *Науково-виробничий журнал «Держава і регіони»*. 2022. № 2(125). С. 64–70. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-2-11>
2. Багорка М. О., Кадирус І. Г., Юрченко Н. І. Методи дослідження внутрішнього ринку споживачів та споживчої поведінки. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2022. Вип. 1(105). С. 129–137. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-1-17>
3. Селезньова О. О. Сучасні тенденції маркетингу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 7. Ч. 3. С. 174–177.
4. Ткаченко В. В., Громова А. М. Ринок маркетингових досліджень в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 84–87. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2018/20.pdf
5. Окландер М. А., Окландер Т. О., Яшкіна О. І. Тенденції маркетингових досліджень: он-лайн панелі та он-лайн спільноти. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 1. С. 118–129. DOI: 10.21272/mmi.2018.1-08
6. Телін С. В. Застосування експертних методів діагностики кризових симптомів розвитку підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2012. № 3. С. 110–119.
7. Жалінська І. В. Діагностика ймовірності настання банкрутства підприємства в антикризовому управлінні: сучасні підходи та класифікація моделей. *Вісник ЖДТУ*. 2015. № 3(73). С. 62–67.
8. Багорка М. О., Писаренко В. В., Кадирус І. Г., Юрченко Н. І. Антикризовий маркетинг [текст] : навч. посіб. Дніпро : Журфонд, 2022. 340 с.
9. Башинська І. О. Використання методу експертних оцінок в економічних розрахунках. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 408–412.

References:

1. Bahorka M. O., Kadyrus I. H., Yurchenko N. I. (2022) Formuvannia systemy marketynhovykh doslidzhen na pidpriemstvi [Formation of the marketing research system at the enterprise]. *Scientific and industrial journal "State and Regions"*, no. 2(125), pp. 64–70. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-2-11> (in Ukrainian)
2. Bahorka M. O., Kadyrus I. H., Yurchenko N. I. (2022) Metody doslidzhenia vnutrishnoho rynku spozhyvachiv ta spozhyvchoi povedinky [Research methods of the internal market of consumers and consumer behavior]. *Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. Series "Economic Sciences"*, no. 1(105), pp. 129–137. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-1-17> (in Ukrainian)
3. Seleznova O. O. (2014) Suchasni tendentsii marketynhu [Modern marketing trends]. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, no. 7, vol. 3, pp. 174–177. (in Ukrainian)
4. Tkachenko V. V., Hromova A. M. (2018) Rynok marketynhovykh doslidzhen v Ukraini [The market of marketing research in Ukraine]. *Economy and the state*, no. 3, pp. 84–87. (in Ukrainian)
5. Oklander M. A., Oklander T. O., Yashkina O. I. (2018) Tendentsii marketynhovykh doslidzhen: onlain paneli ta onlain spilnoty [Trends in marketing research: online panels and online communities]. *Marketing and innovation management*, no. 1, pp. 118–129. DOI: 10.21272/mmi.2018.1-08 (in Ukrainian)
6. Telin S. V. (2012) Zastosuvannia ekspertnykh metodiv diahnostryky kryzovykh symptomiv rozvytku pidpriemstva [Application of expert methods of diagnosis of crisis symptoms of enterprise development]. *Economic Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy*, no. 3, pp. 110–119. (in Ukrainian)
7. Zhalinska I. V. (2015) Diahnostryka ymovirnosti nastannia bankrutstva pidpriemstva v antykryzovomu upravlinni: suchasni pidkhody ta klasyfikatsiia modelei [Diagnosis of the probability of bankruptcy of the enterprise in anti-crisis management: modern approaches and classification of models]. *Bulletin of ZHTU*, no. 3(73), pp. 62–67. (in Ukrainian)
8. Bahorka M. O., Pysarenko V. V., Kadyrus I. H. & Yurchenko N. I. (2022) *Antykryzovyi marketynh* [Anti-crisis marketing]. Dnipro: Zhurfond, 340 p. (in Ukrainian)
9. Bashynska I. O. (2015) Vykorystannia metodu ekspertnykh otsinok v ekonomichnykh rozrakhunkakh [Using the method of expert evaluations in economic calculations]. *Actual problems of the economy*, no. 7, pp. 408–412 (in Ukrainian)

DIRECTIONS OF IMPROVING INFORMATION PROCESSING IN THE COMPANY'S MARKETING RESEARCH SYSTEM

The main methods and technologies of marketing research are studied. The information processing process at company's RUSH and its processing methods in accordance with modern requirements are presented. It has been established that the choice of methods and technologies for conducting marketing research depends on the purpose of the enterprise and is determined by its marketing strategy, as well as the market situation, the marketing environment, the presence and number of competitors. For company's RUSH, it is proposed to implement the SAP Marketing Cloud and TouchPoll software product coordinator, the use of which will allow company's RUSH to automate routine processes, significantly reduce the time spent by employees, including personal mailings through several channels, as well as the final analysis of their effectiveness. The TouchPoll system is fully interactive and will allow conducting a structured interview – respondents answer different questions depending on the answers they give to previous questions. In the conditions of an unstable external environment, the enterprise faces the task of constantly monitoring activities, identifying and evaluating possible directions of development. The main problem of liquidation of the crisis situation and the development of measures is the diagnosis of the causes of the crisis situation. The role of expert evaluation methods during the solution of complex managerial and socio-economic problems, analysis and forecasting of situations with a large number of social factors, during the period of unstable development of social, economic and other processes is defined. Predictive expert assessments reflect the individual judgment of specialists regarding the object's development prospects and are based on the mobilization of professional experience supplemented by knowledge and intuition. The qualitative and quantitative indicators obtained as a result of the questionnaire survey, after appropriate processing, can be used to substantiate management decisions.

Key words: marketing research, marketing information, information processing, software product, expert evaluation.

Єременко Д.В.

доктор економічних наук,
професор кафедри економіки і бізнесу,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Єременко Л.В.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Калістий Р.В.

аспірант кафедри економіки і бізнесу
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Yeremenko Denys, Yeremenko Larysa, Kalisty Ruslan

Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В МАЛИХ ФОРМАХ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

В статті проаналізовано теоретичні засади організації інвестиційної діяльності в малих формах аграрного виробництва України. Запропоновано класифікацію інвестиційних проєктів в аграрному секторі за наступними критеріями: рівень реалізації, напрям реалізації та тривалість реалізації. Визначено наступні фактори, що обумовлюють характер інноваційності діяльності та впливають на рівень ефективності освоєння інвестиційних коштів: рівень товарності; внутрішні неекономічні чинники; загальний характер обраної стратегії економічної діяльності, наявний ресурсний потенціал. Наведені особливості забезпечення інноваційної діяльності в малих формах аграрного виробництва, в свою чергу, обумовлюють необхідність використання специфічного методичного інструментарію для оцінки результативності відповідних заходів. Окремо треба відзначити необхідність врахування соціальної складової функціонування малих аграрних формувань (особливо сімейного типу).

Ключові слова: селянське господарство, інвестиційна діяльність, аграрне виробництво, інновація, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми. За сучасних умов набули особливої значущості питання, пов'язані із забезпеченням реалізації інвестиційних проєктів в системі аграрного сектору економіки України. Багатоукладність та суттєвий вплив на соціальний стан країни лише посилює ступінь актуальності даної проблематики. Треба відмітити при цьому, що однією з особливостей національної моделі сільськогосподарського виробництва є домінування в цілій низці галузевих напрямів малих форм господарювання, статус яких не завжди дозволяє селянам навіть потенційно отримувати інвестиційні кошти. Таким чином набуває актуальності питання теоретичного обґрунтування участі малих форм аграрного виробництва в інвестиційних проєктах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку аграрного сектору економіки України як об'єкту інвестиційної діяльності на мезо- та макрорівнях розглядалися в роботах В.К. Збарського, С.В. Кальченко, М.І. Кісіля, Ю.П. Макаренко та ін. Теоретичні та практичні засади функціонування малих форм аграрного виробництва знайшли своє відображення в працях І. Свиноуса, А.В. Чайнова, А.Н. Челінцева та ін. Водночас, нашу думку, потребують подальшого вивчення питання, пов'язані із дослідженням та обґрунтуванням перспектив участі малих форм аграрного виробництва в системі інвестиційних проєктів.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати теоретичні засади забезпечення реалізації інвестиційних проєктів в системі малих форм

аграрного виробництва України з урахуванням специфіки організації їхньої соціально-економічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Приймаючи до уваги специфіку ведення інноваційної діяльності в аграрній сфері, нами було запропоновано класифікацію інвестиційних проектів (рис. 1). Вона передбачає диференціацію відповідних заходів за наступними критеріями: рівень реалізації, напрям реалізації та тривалість реалізації. При цьому треба відзначити, що кожен з наведених напрямків має свою специфіку щодо реалізації.

Зокрема, техніко-технологічний напрям передбачає запровадження інвестиційних проектів з метою підвищення рівня ефективності ресурсного потенціалу в процесі виробництва сільськогосподарської сировини, її подальшої переробки, зберігання та реалізації. Особлива увага в даному аспекті приділяється забезпеченню збереження продукції, збільшення показників урожайності (продуктивності в тваринництві) та адаптації технологічних процесів до загальноприйнятих стандартів. В переважній більшості випадків відповідні інвестиційні проекти є коротко- або середньо тривалими та здійснюються на рівні окремого підприємства.

Організаційно-економічний напрям включає в себе реалізацію заходів, спрямованих на удосконалення системи управління господарськими процесами в масштабі підприємницької структури, а також формування системи взаємовигідних (партнерських) відносин між різними суб'єктами підприємницького середовища (переважно в аграрній сфері). Враховуючи специфіку даних проектів, вони в більшості випадків сконцентровані на регіональному рівні з перспективою виходу на світові ринки, а за тривалістю є середньо- та довгостроковими.

Соціальний напрям реалізації інвестиційних проектів безпосередньо не пов'язаний із виробничо-господарською діяльністю суб'єктів аграрного підприємництва, однак специфіка даного галузевого напрямку, його інтеграція в систему відносин членів місцевих громад обумовлює необхідність його опрацювання. В переважній більшості випадків означені заходи, спрямовані на участь представників бізнес-середовища в реалізації регіональних проектів, які передбачають задоволення культурно-освітніх та соціально-побутових потреб членів громади. За тривалістю ці проекти є середньо-та довгостроковими.

Треба відмітити, що важливою складовою реалізації зазначених заходів є стимулювання інноваційного розвитку малих форм аграрного виробни-

цтва. Факт необхідності запровадження сучасних науково обґрунтованих форм та методів господарювання відмічається практично в усіх програмних документах національних державних інститутів, присвячених забезпеченню ефективного функціонування даного галузевого напрямку.

Зокрема в одному з напрямів Національної економічної стратегії до 2030, прийнятої Кабінетом міністрів України та присвяченої забезпеченню розвитку агропромислового сектору, прямо констатується домінування рослинницької галузі в структурі виробництва, низький рівень диверсифікації та падіння родючості ґрунтів внаслідок низької культури землекористування. Наголошується на необхідності стимулювання розвитку міжгосподарської співпраці шляхом формування регіональних кластерів та кооперативних утворень, підвищенні рівня інформаційного забезпечення економічної діяльності вітчизняних аграріїв та ін. [6].

Треба відмітити при цьому, що проблема падіння продуктивності в аграрному секторі носить загальний характер, оскільки її причини мають системну природу. Незбалансованість представництва інтересів різних категорій сільгоспвиробників в системі державних інститутів та неврахування інтересів господарств сімейно-трудового типу призвело домінування позицій крупних агрокомпаній та агрохолдингів, чие ставлення до сільськогосподарських земель є відверто споживче. Дана ситуація негативно впливає на загальний рівень розвитку галузі та характер продовольчої безпеки в країні, при тому що безпосередньо виробництво продуктів харчування має значний інвестиційно-інноваційний потенціал.

Зокрема в тексті Стратегії регіонального розвитку Запорізької області до 2027 року відмічається зокрема, що харчова галузь займає друге місце в структурі реалізованої інноваційної продукції. При цьому, аналізуючи стан агропромислового виробництва, вказується на недостатній рівень техніко-технологічного забезпечення, особливо в сфері малого аграрного підприємництва [7].

Слід також зазначити, що дотепер існує певне нерозуміння з боку представників частини урядових інститутів щодо специфіки функціонування сільського господарства України, тих факторів, які обумовили його сучасний стан та нині визначають основні тренди розвитку. Недостатня інформованість щодо особливостей діяльності аграріїв, зокрема малих форм господарювання, призводить до необ'єктивної оцінки існуючої ситуації та негативно впливає на здатність розробляти конструктивні пропозиції та рекомендації відносно

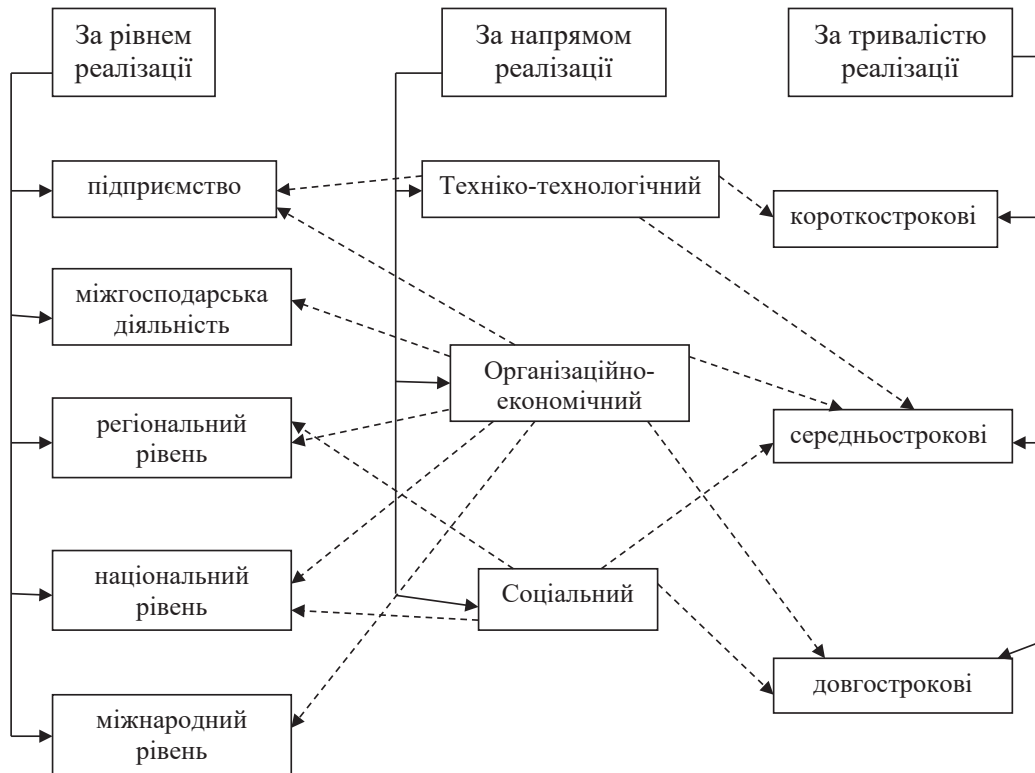

Рис. 1. Класифікація інвестиційних проектів в аграрному секторі

-----> переважний вектор реалізації

Джерело: авторська розробка

шляхів підвищення ефективності сільського господарства в цілому та окремих напрямків.

Показовим в даному випадку є програма розвитку національного аграрного сектору «Україна – світовий супермаркет екологічних продуктів», розроблена на базі Українського інституту майбутнього та презентована 2 серпня 2019 року. В рамках даного документу пропонується зосередитися на виробництві зернових та олійних культур, а також м'яса птиці та яєць [9].

Треба відмітити по-перше, що зазначені види тваринницької продукції монополізували аграрні компанії, а на факт відсутності диверсифікації виробництва продукції рослинництва як на негативний вказували фахівці Кабінету міністрів України в Національній економічній стратегії до 2030 року. По-друге, розробники концепції «світового супермаркету» мають не зовсім точну картину щодо впливу представників аграрного сектору на структуру ринку сільськогосподарської сировини та характеру їхньої діяльності. Зокрема в тексті документу фігурує визначення «маленькі фермери – це особисті присадибні господарства до 500 га».

Дана ситуація є результатом сучасного стану цього сегменту національного сільськогосподар-

ського виробництва. Треба відмітити, що сектор малих форм аграрного виробництва України, на відміну від країн ЄС, є більш диференційованим за організаційно-правовою та соціально-економічною ознаками. Згідно чинного законодавства та джерел статистичної звітності, виділяють наступні категорії сільгоспвиробників (табл. 1).

Як бачимо, єдиною чітко визначеною категорією сільгоспвиробників з наведеного переліку є фермерські господарства. Господарства населення та сільські домогосподарства є схожими за своїми ознаками, однак за рахунок різної методики збору первинної інформації стає можливим аналізувати лише загальні тенденції серед даних груп аграріїв, не маючи змоги відокремити споживчу та товарну складову. Щодо особистих селянських господарств, то статистичні дані по них не дозволяють проводити повноцінного дослідження.

Зазначена неузгодженість обумовила різність наукових підходів щодо термінологічного визначення представників малих форм аграрного виробництва України. Представниками наукової спільноти використовуються як офіційні дефініції, так і власні визначення. Причому в переважній більшості випадків мова йде про категорію агра-

Основні характеристики малих форм аграрного виробництва України

Характеристика	Найменування категорії аграріїв			
	Фермерське господарство	Господарство населення	Особисте селянське господарство	Сільське домогосподарство
Визначення	Форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання займатися аграрним виробництвом	Домогосподарство, що здійснює сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції.	Форма організації аграрного виробництва, здійснюваного працею членів сім'ї на основі їх приватної власності	Сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, ведуть спільне господарство, об'єднують та витрачають кошти
Господарський статус	Суб'єкт аграрного підприємництва	Суб'єкт аграрного виробництва	Суб'єкт аграрного виробництва	Суб'єкт аграрного виробництва
Характер виробництва	Товарний	Споживчий або товарний	Споживчий	Споживчий або товарний
Місцезнаходження	Село	Село	Село або місто	Село
Інформаційне джерело відображення результатів діяльності	Статистичний бюлетень «Сільське господарство України»	Статистичний бюлетень «Сільське господарство України»	Інформація на сайті Держстат України	Статистичний бюлетень «Основні показники сільськогосподарської діяльності домогосподарств у сільській місцевості»

Джерело: узагальнення автора на основі [1]

ріїв, які не мають статусу юридичної особи, однак займаються виробництвом сільськогосподарської продукції індивідуально або у складі родини

Зокрема, Ю.П. Макаренко, пропонує використовувати дефініцію «особисте господарство населення», характеризуючи її як «господарські формування, що базуються на особистій, дрібногруповій формі власності, переважно сімейній формі організації праці, які не мають при цьому статусу юридичної особи» [4]. І.В. Ткач застосовує термін «сільське домогосподарство», під яким розуміється «домогосподарство, місце розміщення якого зареєстровано на території сільських населених пунктів і членам яких відповідно до чинного законодавства надані земельні ділянки з цільовим призначенням «для ведення особистого селянського господарства» [8]. С.В. Кальченко пропонує використовувати формулювання «селянське господарство», аргументуючи це поєднанням мікро-економічної специфіки домогосподарства та селянського способу господарювання [2].

Оцінюючи специфіку функціонування кожної складової даного сегменту аграрного виробництва України, нами визначено наступні фактори, що обумовлюють характер інноваційності діяльності та впливають на рівень ефективності освоєння інвестиційних коштів.

1. Рівень товарності. На нашу думку, даний чинник є визначальним, оскільки тільки госпо-

дарство, що здійснює виробництво сільськогосподарської продукції з метою подальшої реалізації може розглядатися як інвестиційно привабливе. В свою чергу, чисельний показник рівня товарності не може служити єдиним індикатором інноваційного спрямування діяльності суб'єкта господарювання, оскільки в окремих випадках частина створеного продукту може витратитися для задоволення потреб членів родини або перерозподілятися через систему між родинних зв'язків.

2. Вплив внутрішніх неекономічних чинників. Для господарств сімейного типу надзвичайно важливим є врахування соціальних процесів всередині родини, оскільки головною метою його функціонування є задоволення потреб членів взагалі та кожного окремо. В даному аспекті набувають особливої значущості демографічні процеси (народження дітей, поява нових працездатних членів та ін.).

3. Загальний характер обраної стратегії економічної діяльності. Мова йде, перш за все про ті орієнтири, що сформулював для себе керівник (голова, власник) господарства. Досить часто, у відповідності із законом спадаючої граничної корисності, особи, зайняті в сфері малого аграрного підприємництва, намагаються добровільно обмежувати власну господарську активність та трудове навантаження з урахуванням рівня задоволення потреб. В даному випадку треба відмі-

тити, що саме інноваційний характер економічної діяльності надає можливості для подальшої участі в бізнес-процесах, оскільки дозволяє знизити рівень трудовитрат за рахунок оптимізації техніко-технологічного забезпечення.

4. Наявний ресурсний потенціал. Розглядаючи роль складових ресурсного потенціалу сфери малого аграрного виробництва в процесі забезпечення інноваційної діяльності, особливу увагу, на нашу думку, доцільно приділити питанням інформаційного та кадрового забезпечення. Як відмічалося раніше, однією з причин низького рівня продуктивності в рослинництві та тваринництві за сучасних умов є відсутність належних професійних компетенцій серед представників малого аграрного підприємництва.

Наведені особливості забезпечення інноваційної діяльності в малих формах аграрного виробництва, в свою чергу, обумовлюють необхідність використання специфічного методичного інструментарію

для оцінки результативності відповідних заходів. Окремо треба відзначити необхідність врахування соціальної складової функціонування малих аграрних формувань (особливо сімейного типу).

Висновки. В статті проаналізовано теоретичні засади організації інвестиційної діяльності в малих формах аграрного виробництва України. Запропоновано класифікацію інвестиційних проектів в аграрному секторі за наступними критеріями: рівень реалізації, напрям реалізації та тривалість реалізації. Зазначається, що кожен з наведених напрямків має свою специфіку щодо реалізації. Відмічається відсутність єдиного підходу щодо визначення малих форм аграрного виробництва сімейного типу. Визначено наступні фактори, що обумовлюють характер інноваційності діяльності та впливають на рівень ефективності освоєння інвестиційних коштів: рівень товарності; внутрішні неекономічні чинники; загальний характер обраної стратегії економічної діяльності, наявний ресурсний потенціал.

Список літератури:

1. Головне управління статистики України. Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm
2. Збарський В.К., Кальченко С.В., Штимак І.В. Соціально-економічні умови розвитку селянських домогосподарств : монографія. Мелітополь : «Люкс», 2017. 354 с.
3. Кісіль М.І. Методичні рекомендації з розроблення інвестиційних проектів молочних ферм в особистих селянських господарствах. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 30 с.
4. Макаренко Ю.П. Аграрні малі господарства: умови та шляхи розвитку. Дніпропетровськ : Січ, 2012. 680 с.
5. Методичні рекомендації з організації сімейних ферм в Україні (на прикладі ферм з виробництва молока) / Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, М.І. Кісіль та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 60 с.
6. Національна економічна стратегія до 2030 року : Постанова Кабінету міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/programi-rozvitku-apk>
7. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області до 2027 року. URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/48277/strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027-roku.html>
8. Ткач І.В. Селянські домогосподарства, їх сутність та характеристика. *Фінанси, облік і аудит*. 2011. № 18. С. 380–385.
9. Україна – світовий супермаркет екологічних продуктів. URL: <https://strategy.uifuture.org/index.html>
10. Чаянов А.В. Природа крестьянского хозяйства и земельный режим. Труды Всерос. съезда Лиги аграрных реформ. 1918. М. С. 4–5.
11. Челинцев А.Н. Теоретические основания организации крестьянского хозяйства. Харьков, 1919. 178 с.
12. Denys Yeremenko, Natalia Trusova, Serhii Karman, Iryna Kolokolchykova, Svitlana Skrypnyk. Digitalization of investment-innovative activities of the trade business entities in network IT-System. *Estudios de Economia Aplicada*. 2021. № 9(5). P. 1–19.
13. Mishenin Y., Valentynov V., Maslak O., Koblianska I. Modern transformation in small-scale agricultural commodity production in Ukraine. *Marketing and management of innovation*. 2017. № 4. P. 358–366.
14. Varchenko, O., Svytnous, I., Grynchuk, Y. The strategy of developing agricultural supply chain in terms of food security in Ukraine. *International Journal of Supply Chain Management*. 2018. № 7(5). P. 657–666.

References:

1. Holovne upravlinnia statystyky Ukrainy [Main Department of Statistics of Ukraine]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm
2. Zbarskyi V.K., Kalchenko S.V., Shtymak I.V. (2017) *Sotsialno-ekonomichni umovy rozvytku selianskykh domogospodarstv* [Socio-economic conditions of development of peasant households]. Melitopol: «Liuks», p. 354.

3. Kisil M.I. (2013) *Metodychni rekomendatsii z rozroblennia investytsiinykh proektiv molochnykh ferm v osobystykh selianskykh gospodarstvakh* [Methodological recommendations for the development of investment projects of dairy farms in personal peasant farms]. Kyiv: NNTs «IAE», p. 30.

4. Makarenko Yu.P. (2012) *Ahrarni mali gospodarstva: umovy ta shliakhy rozvytku* [Agrarian small farms: conditions and ways of development]. Dnipropetrovsk: Sich, p. 680.

5. Lupenko Yu.O., Malik M.Y., Kisil M.I. (2014) *etodychni rekomendatsii z orhanizatsii simeinykh ferm v Ukraini (na prykladi ferm z vyrobnytstva moloka)* [Methodological recommendations for the organization of family farms in Ukraine (on the example of milk production farms)]. Kyiv: NNTs «IAE», p. 60.

6. Natsionalna ekonomichna stratehiia do 2030 roku: Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 3 bereznia 2021 r. № 179 [National economic strategy until 2030. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 3, 2021 No. 179]. Available at: <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/programi-rozvitku-apk>

7. Stratehiia rehionalnoho rozvytku Zaporizkoi oblasti do 2027 roku [Regional Development Strategy of the Zaporizhia Region until 2027]. Available at: <https://www.zoda.gov.ua/news/48277/strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027-roku.html>

8. Tkach I.V. (2011) Selianski domohospodarstva, yikh sutnist ta kharakterystyka [Peasant households, their essence and characteristics]. *Finansy, oblik i audyt*, no. 18, pp. 380–385.

9. Ukraina – svitovyi supermarket ekolohichnykh produktiv [Ukraine is the global supermarket of ecological products]. Available at: <https://strategy.uifuture.org/index.html>

10. Chaianov A.V. (1918) Pryroda krestianskoho khoziaistva y zemelnyi rezhym [The nature of the peasant economy and the land regime. Works of Vseros]. *Trudi Vseros. siezda Lyhy ahrarnikh reform*, pp. 4–5.

11. Chelyntsev A.N. (1919) *Teoretycheskye osnovanyia orhanyzatsyy krestianskoho khoziaistva* [Theoretical foundations of the organization of the peasant economy]. Kharkov, 178 p.

12. Denys Yeremenko, Natalia Trusova, Serhii Karman, Iryna Kolokolchukova, Svitlana Skrypnyk (2021) Digitalization of investment-innovative activities of the trade business entities in network IT-System. *Estudios de Economia Aplicada*, no. 39(5), pp. 1–19.

13. Mishenin Y., Valentynov V., Maslak O., Koblianska I. (2017) Modern transformation in small-scale agricultural commodity production in Ukraine. *Marketing and management of innovation*, no. 4, pp. 358–366.

14. Varchenko O., Svytnous I., Grynchuk Y. and at. (2018). The strategy of developing agricultural supply chain in terms of food security in Ukraine. *International Journal of Supply Chain Management*, no. 7(5), pp. 657–666.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE IMPLEMENTATION OF INVESTMENT PROJECTS IN SMALL FORMS OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE

The article analyzes the theoretical foundations of the organization of investment activities in small forms of agricultural production in Ukraine. It is noted that one of the features of the national model of agricultural production is the dominance of small forms of Management in a number of sectoral areas, the status of which does not always allow farmers to even potentially receive investment funds. The classification of investment projects in the agricultural sector is proposed according to the following criteria: level of implementation, direction of implementation and duration of implementation. It is noted that each of these areas has its own specifics regarding implementation. There is a lack of a unified approach to determining small forms of family-type agricultural production. The technical and technological direction provides for the introduction of investment projects in order to increase the level of efficiency of resource potential in the production of agricultural raw materials, their further processing, storage and sale. The organizational and economic direction includes the implementation of measures aimed at improving the management system of economic processes on the scale of the business structure, as well as the formation of a system of mutually beneficial relations between various business entities. The social direction of investment projects implementation is not directly related to the production and economic activities of agricultural business entities, but the specifics of this industry direction, its integration into the system of relations between members of local communities make it necessary to study it. The following factors are identified that determine the nature of innovation activities and affect the level of efficiency of investment funds development: the level of marketability; internal non-economic factors; the general nature of the chosen strategy of economic activity, the available resource potential. The presented features of ensuring innovation activity in small forms of agricultural production, in turn, make it necessary to use specific methodological tools to assess the effectiveness of relevant measures. Separately, it should be noted the need to take into account the social component of the functioning of small agricultural formations.

Key words: peasant economy, investment activity, agricultural production, innovation, agricultural enterprise.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/72-2-7>

UDK 330.341.1

Kolesnyk Maksym PhD in Economics, Associate Professor,
National Aviation University**Колесник М.В.**

Національний авіаційний університет

DIFFUSION OF SOCIAL VALUES OF INTERNATIONAL COMPANY AS FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND COMPETITIVE GROWTH

This article examines the development of corporate values of international companies, the formation and implementation of which in subsidiaries or other controlled companies allow to achieve a stable economic activity on domestic markets. The research was based on a study of the practical operations of the Swiss transnational corporation 'Nestlé Société Anonyme' (below Nestlé), one of the world's largest producers of food products. This company's business model involves owning and controlling a large number of controlled entities in a large number of international markets. The analysis of the world sustainability indices shows that the company has achieved considerable success in shaping a sustainable development of its activities both in the commercial aspect and in the implementation of the ideas, approaches and principles of corporate social responsibility. Despite more than 100 years of historical formation of corporate principles of Nestlé's activity management, our analysis detected the presence of correlation of their values with the current principles of corporate social responsibility, which is also the case in their subsidiaries. The systematization of the above mentioned and stakeholder management methods allowed us to propose a conceptual model of marketing strategy for a modern sustainable positioning of an international company in the international markets, further induction of which will allow to activate scientific research in this way.

Key words: sustainable development, corporate social responsibility, sustainability of the company's positioning, corporate communications, international competition.

Formulation of the problem. The globalization process is characterized by a permanent process of market development and the formation of new consumer requirements for enterprises' products and their sales conditions. Successful business operations of modern enterprises are possible if their products are taken positively by customers, when the quality of products and relations between them become important at the same time, and the loyalty of consumers and stakeholders is shaped by stinginess.

Economic competition in modern international markets is characterized by ambiguity. On the one hand, the process of globalization leads to the standardization of consumer needs in international markets, on the other hand, international companies use marketing strategies to adapt their communication and product policies to the conditions of local markets, regional cultural codes. Therefore, the actual issue of scientific research and practical activities is the systematization and study of marketing strategies

experience of effective positioning of international companies in local markets by modern strategies of Corporate Social Responsibility (below CSR).

Analysis of recent research and publications. The analysis of economic literature shows significant attention of scientists to the research studies of international competition, appropriate strategies and behavior of international companies as parent structures on global markets. For example, these are the works of G. Bagiev, M. Porter, J. Day, G. Mintzberg, R. Grant, A.P. Rumyantsev, I.M. Posokhov, M.V. Korzh, S.F. Smerichevskyi, K.M. Sokol, etc. The papers of such scientists as P. Kotler, A.M. Kolot, E.V. Romat, M.A. Oklander M., L.V. Kozin, etc should be noted for CSR issues.

However, it is necessary to note insufficiency of the research studies which deeply investigate application of strategies and methods of CSR in the international marketing entrance and positioning strategies on the international markets. In this case, some mod-

ern studies have been conducted by such researchers as J.B. Abugre and A. Anlesinya [1].

Research goal. The purpose of this article is to examine strategies for increasing the competitiveness of multinational companies in world competition through the implementation of such corporate values in recipient markets that create sustainable economic activity.

Main material. An analysis of the subject literature and activities of leading companies shows that today CSR is a global trend supported by the UN Global Compact. This activity in the world is, as a rule, voluntary, formed in different countries with specific features, and is an essential component in the business (marketing) strategies of enterprises.

There are, for example, various models of CSR such as the North American model (dominated by the US with its private sector activity), the Latin American model (focused more on fighting corruption in MNCs), the African CSR model (focused more on protecting the environment), the European CSR model (with strong emphasis on state regulation), the British CSR model (sustainable interaction between state and private businesses) etc.

Cultural codes and institutions from different countries (regions) significantly influence the differences in CSR practices. The American model of

the CSR has been dominated by social philanthropy, while the European model of the CSR is largely influenced by public policy, but the role of social factors should not be ignored.

It's important that the CSR of the European Union countries have their historic distinction, as Directive 2014/95/eu of the European Parliament and of the European Council of 22 October 2014 require in «Article 19a» mandatory application of the CSR for large enterprises, namely: «Large undertakings which are public-interest entities exceeding on their balance sheet dates the criterion of the average number of 500 employees during the financial year shall include in the management report a non-financial statement containing information ... «Where the undertaking does not pursue policies in relation to one or more of those matters, the non-financial statement shall provide a clear and reasoned explanation for not doing so» [2].

Researchers N.M. Shmigol and Z.P. Urusova analyze in paper [3] the spread of CSR practices in European countries using the Corporate Knights Global 100 Most Sustainable Corporations in the World index, which evaluates international companies that are the most efficient in managing environmental, social and governance risks and opportunities. Among the evaluation parameters: energy efficiency, the amount of CO₂ emissions, the ratio of the head's

Table 1

The top five companies of the 100 most sustainable corporations of 2022

G100 Rank in 2022	G100 Rank in 2021	Company	Country	Overall Score
1	21	Vestas Wind Systems A/S	Denmark	A+
2	24	Chr Hansen Holding A/S	Denmark	A
3	43	Autodesk Inc	United States of America	A
4	1	Schneider Electric SE	France	A
5	40	City Developments Ltd	Singapore	A

Methodology measurement scale: A+ Awarded to the top company; A Above 75%; A- 70–75%

Resource: [4]

Table 2

Top 10 companies by weight in 2022 on the Dow Jones Sustainability Europe Index

№	Constituent	Symbol	Sector
1	Nestlé SA Reg	NESN	Consumer Staples
2	Roche Hldgs AG Ptg Genus	ROG	Health Care
3	ASML Holding NV	ASML	Information Technology
4	Novartis AG Reg	NOVN	Health Care
5	AstraZeneca Plc	AZN	Health Care
6	Unilever	ULVR	Consumer Staples
7	Sanofi-Aventis	SAN	Health Care
8	Diageo Plc	DGE	Consumer Staples
9	SAP SE	SAP	Information Technology
10	British American Tobacco Plc	BATS	Consumer Staples

Resource: [5]

salary to the average employee’s salary, staff density, and the dependence of top managers’ remuneration on achieving the goals of ensuring sustainable development. According to the data of the website, 23 performance indicators are currently used, and the environmental component is given priority [4]. As we can notice from Table 1, the highest positions in 2022 will be taken by European companies.

Likewise, the Dow Jones Sustainability Index, developed specifically for Europe [5], allows us to investigate the position of a company’s ‘market power’ by assessing its investment attractiveness, as shown in Table 2.

According to Table 1, European CSR practices are globally successful, and according to Table 2, Nestlé (full legal name is Nestlé Société Anonyme) has reached the leading position in 2022 by market power. Therefore, for scientific purposes, it is important for us to study the experience of this certain company. Nestlé’s main divisions by zone can be distinguished as follows: Zone Americas (operations in the Americas); Zone Asia, Oceania and Sub-Saharan Africa (operations in Asia, Australia, Oceania and Africa, excluding the northern part); Zone Europe, Middle East and North Africa (activities in Europe, Middle East and North Africa).

The company Nestlé owns 461 factories and industrial plants in 83 countries in the world. Nestlé produces a wide range of food products in Ukraine under the brand names Nescafe, Nesquik, Nestlé, Maggi, Purina, Torchin, Svitoch and others. In 1994 Nestlé opened an office in Kyev. In 1998 Nestlé acquired a controlling stake in the Lviv ‘Confectionary Factory Svitotch’, one of the most important confectionary

producers in Ukraine. In May 2003, Nestlé Ukraine is founded in Kyev.

The main Nestlé brands are KitKat, Maggi, Nescafe, Nesquik and Nestea. The main market for the sales of the products is the USA.

Nestlé declares: our Corporate Business Principles are firmly established, but we continue to adapt them for a changing world. For instance, we incorporated all ten principles of the United Nations Global Compact soon after their creation and we continue to implement them today [6]. The indicated United Nations Global Compact principles are shown in Table 3.

Furthermore, Nestlé declares: “We are committed to the following our Corporate Business Principles in all countries, taking into account local legislation, cultural and religious practices” [6]. Let’s analyze the CSR by 10 main principles Nestlé [8], shown in Table 4.

As you can see, there is a correlation between the content of tables 3 and 4, but the content of table 4 is clearly modified by the influence of what is also known as the UN «Sustainable Development Goals» or shortly as «SDGs» [9], indicating a significant presence of socialization of the marketing strategies of the company.

It should also be noted that, CSR of Nestlé mainly depends on product quality. Nestlé makes food for children, adults and animals, so the responsibility for the high quality of products is incredibly high. Quality is the foundation of Nestlé company and is fully embedded in its purpose and values. Nestlé products and brands are trusted and chosen by millions of people all over the world to fulfill their nutrition, health and wellness needs, at every moment of the day and across their lifetime.

Table 3

Ten Principles of the UN Global Compact

Subject to regulation by principle (group)	Principle number	Definition
1	2	3
Human Rights	1	Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights;
	2	Make sure that they are not complicit in human rights abuses
Labour	3	Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining
	4	The elimination of all forms of forced and compulsory labour
	5	The effective abolition of child labour;
	6	The elimination of discrimination in respect of employment and occupation.
Environment	7	Businesses should support a precautionary approach to environmental challenges;
	8	Undertake initiatives to promote greater environmental responsibility;
	9	Encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.
Anti-Corruption	10	Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.

Resource: [7]

Corporate Business Principles of Nestlé

Subject to regulation by principle (group)	Principle number	Definitions and explanations
1	2	3
Consumers	1	Nutrition, Health and Wellness (Core aim of Nestle is to enhance the quality of consumers' lives every day, everywhere by offering tastier and healthier food and beverage choices and encouraging a healthy lifestyle. Company express this via its corporate proposition Good Food, Good Life).
	2	Quality assurance and product safety (Everywhere in the world, the Nestlé name represents a promise to the consumer that the product is safe and of high standard).
	3	Consumer communication (Nestlé are committed to responsible, reliable consumer communication that empowers consumers to exercise their right to informed choice and promotes healthier diets. Nestle respect consumer privacy).
Human rights and labor practices	4	Human rights in business activities (Nestlé fully support the United Nations Global Compact's (UNGC) guiding principles on human rights and labour and aim to provide an example of good human rights and labour practices throughout our business activities).
Nestlé 's people	5	Leadership and personal responsibility (Nestlé 's success is based on our people. Company treat each other with respect and dignity and expect everyone to promote a sense of personal responsibility. Nestlé recruit competent and motivated people who respect our values, provide equal opportunities for their development and advancement, protect their privacy and do not tolerate any form of harassment or discrimination).
	6	Safety and health at work (Nestlé are committed to preventing accidents, injuries and illness related to work, and to protect employees, contractors and others involved along the value chain).
Suppliers and customers	7	Supplier and customer relations (Nestlé require its suppliers, agents, subcontractors and their employees to demonstrate honesty, integrity and fairness, and to adhere to our non-negotiable standards. In the same way, company are committed to its own customers).
	8	Agriculture and rural development (Nestlé contribute to improvements in agricultural production, the social and economic status of farmers, rural communities and in production systems to make them more environmentally sustainable).
The environment	9	Environmental responsibility (Nestlé commit itself to environmentally sustainable business practices. At all stages of the product life cycle company strive to use natural resources efficiently, favour the use of sustainably-managed renewable resources, and target zero waste).
	10	Water (Nestlé are committed to the sustainable use of water and continuous improvement in water management. Nestlé recognise that the world faces a growing water challenge and that responsible management of the world's resources by all water users is an absolute necessity).

Resource: [6; 8]

This trust is based upon Nestlé quality image and its reputation for consistently delivering high-quality products. A Nestlé brand name on a product or a service is a promise that it is safe, that it complies with all relevant laws and regulations and that it constantly meets its high standards of Quality.

To sustainably create value and to effectively and efficiently build trust, Nestlé:

1. Guarantees product safety and full compliance by respecting our policies, principles and standards with full transparency;

2. Ensures and enhances preference and consistency to delight individuals and families by valuing what they value and by offering products and services that always meet or exceed their expectations;

3. Strives for zero defects and no waste by constantly looking for opportunities to apply our continuous improvement approach to deliver competitive advantage;

4. Engages everybody's commitment across our complete value chain and at all levels of our organization to build the Nestlé Quality mind-set.

Nestlé 's quality policy is shown in Figure 1 [10].

Recall that a product is at the core of a marketing strategy. However, international competition calls for product differentiation by increasing the «relationship» between companies and stakeholders. According to the Global Reporting Initiative (GRI) as a tool for the implementation of the CSR, significant aspects include «those issues that directly or indirectly affect an orga-

nization’s ability to create, save or destroy economic, social or environmental value for itself, its stakeholders and society as a whole.» International standard AA1000 under GRI provides the dialogs with representatives of interested parties. The international standard AA1000 is based on the basic principle of “inclusion”, which implies taking into account the interests and needs of all interested parties (stakeholders) at all stages of the process [10; 11].

AA1000 International Standard includes the following three principles: a) completeness (understanding of the material consequences of the company and what people think about it); b) materiality (the correct assessment of the significance of problems for stakeholders and organizations); c) response (demonstration of an adequate response). The principle of “inclusion” is also an important element of the reporting guidelines of the international standard. Depending on the state of the system for managing interaction with stakeholders in an organization, four approaches to interaction can be distinguished (Table 5) [12].

As we can see from the above, international standards are ‘pushing’ enterprises to improve their business communications by developing ‘Stakeholder Management’ as a practical-theoretical approach

Figure 1. Nestlé Quality Policy

based on the theory of CSR. In terms of international competition, this is a «soft» method of building customer loyalty in local and international markets. The conceptualization of this idea is shown in Figure 2 [6–10; 13; 14].

Thus, further examination of the corporate principles of Nestlé India as subsidiary company has also allowed for a manifestation of the parent company’s principles, but taking into account the explicit needs and cultural codes of the subsidiary’s country of location, including the active incorporation of the SDGs. And, through its CSR initiatives, Nestlé India focuses

Table 5

Four approaches to stakeholder engagement with the international GRI standard

Ignoring	Responding	Warning	Interaction
Unilateral decision-making, ignoring the interests of stakeholders.	Forced interaction only in response to requests from interested parties.	The organization seeks to anticipate the interests and needs of stakeholders.	Between the organization and stakeholders, established continuous interaction based on mutual respect and openness.

Recourse: [12, p. 26]

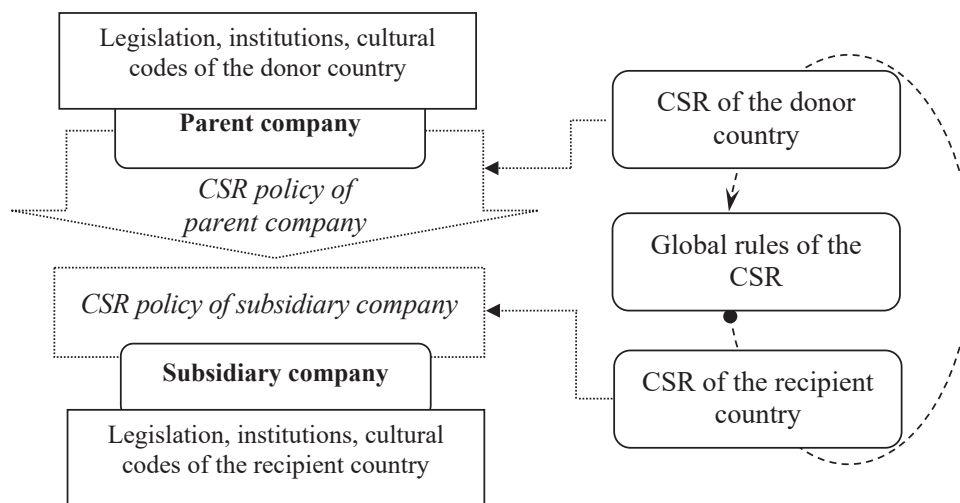

Figure 2. Conceptual model of diffusion of social values for a sustainable positioning as competitive growth of international company

Resource: author’s design

on areas where it can create maximum value. These areas include:

1. Nutrition (Nestlé India's CSR initiatives address an Indian social issue such as the burden of malnutrition on a large portion of its population, with a special emphasis on feeding school children).

2. Water and Sanitation (Nestlé India's CSR initiatives aim to help farmers use methods to reduce water use in agriculture, raise awareness of water conservation and ensure access to safe drinking water and sanitation).

3. Rural Development (Nestlé India's CSR initiatives aim focus on rural development to support sustainable development of farmers, which would allow them to grow with the growth of the company) [15].

Conclusions. The conducted study allows us to extract the following:

1. Nestlé has chosen an effective approach to stakeholder management, carrying its positive values and enriching them with the local values of its subsidiary's market.

2. The company's transparency, high quality standards, audits and high level of social responsibility allow Nestlé to remain a leader in the food industry and win the trust of its stakeholders.

3. Nestlé's CSR principles influence value creation for the end consumer.

4. Nestlé optimally combines its commercial interests in many markets, but achieves sustainability by applying modern methods of extensive CSR strategy.

5. The proposed conceptual model of value diffusion in the marketing strategy of stable positioning of the transnational company in the international markets by the induction of this model will allow to activate research in this area.

References:

1. Abugre J. B., Anlesinya A. (2020) Corporate social responsibility strategy and economic business value of multinational companies in emerging economies: The mediating role of corporate reputation. *Business Strategy and Development*, vol. 3, no. 1, pp. 4–15.
2. Directive 2014/95/eu of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095> (accessed August 27, 2022).
3. Shmyhol' N.M., Urusova Z.P., Lukashenko A.V. (2017) Rorporatyvno-sotsial'na vidpovidal'nist' yak chynnyk innovatsiynoho rozvytku svitovoyi ekonomiky na prykladi dosvidu yevropeys'kykh derzhav [Corporate and social responsibility as a factor in the innovative development of the world economy based on the experience of European states]. *Visnyk Zaporizkoho natsional'noho universytetu*, no. 2(34), pp. 81–85. Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/291437.pdf> (accessed August 27, 2022).
4. The 100 most sustainable corporations of 2022. Available at: <https://www.corporateknights.com/rankings/global-100-rankings/2022-global-100-rankings/100-most-sustainable-corporations-of-2022/> (accessed August 27, 2022).
5. Dow Jones sustainability Europe index. Available at: <file:///D:/Users/Admin/Downloads/fs-dow-jones-sustainability-europe-index-eur.pdf> (accessed August 27, 2022).
6. The Nestlé corporate business principles. Available at: <https://www.yumpu.com/en/document/view/11249593/the-Nestlé-corporate-business-principles> (accessed August 27, 2022).
7. The Ten Principles of the UN Global Compact. Available at: <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles> (accessed August 27, 2022).
8. Nestlé corporate business principles. Available at: https://www.Nestlé.com/sites/default/files/asset-library/documents/library/documents/corporate_governance/corporate-business-principles-en.pdf (accessed August 29, 2022).
9. SDGs Icons. Available at: <https://sdgs.un.org/goals> (accessed August 29, 2022).
10. Hossain R. M. Analysis of Marketing Strategy and Quality Policy of Nestlé (2020) *International Journal of Scientific Research and Engineering Development*, vol. 3, no. 2, pp. 1145–1152.
11. Kryk, T. (2005) *Ot slov k delu. Vzaymodeystviye s zaynteresovannymy storonamy* [From words to action. Interaction with interested parties]. Moskva: Mezhdunarodnoe proektnoe byuro «Delovaya kul'tura», p. 148.
12. Zaluchennya zatsikavlenykh storin i pravlinnya (2009): intehratsiya naykrashchykh praktyk upravlinnya. [Stakeholder and Board Engagement: Integrating Best Management Practices]. *Hlobalnyy forum korporatyvnoho upravlinnya IFC. Focus*.
13. Kolesnyk M.V. (2015) Metodolohichni aspekty zabezpechennya staloho rozvytku rynkovykh instytutsiyi na zasadakh korporatyvnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti [Methodological aspects of ensuring the sustainable development of market institutions on the basis of corporate social responsibility]. *Naukovyy visnyk Uzhhorod's'koho natsional'noho universytetu*, no. 5, pp. 49–52.
14. Kolesnyk M.V. (2017) Methodological aspects of corporate social responsibility management: finance, marketing and smart-institutionalization [Methodological aspects of corporate social responsibility management: finance, marketing and smart-institutionalization]. *Problems of the systemic approach in economics: coll. of science works*, vol. 6(62), part 2, pp. 150–156.

15. The Complete Report on CSR Activities of Nestlé. Available at: <https://thecsrjournal.in/the-complete-report-on-csr-activities-of-Nestlé/> (accessed August 27, 2022).

ДИФУЗИЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МІЖНАРОДНОЇ КОМПАНІЇ ЯК ФАКТОР СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТНОГО ЗРОСТАННЯ

У статті розглядаються питання розвитку корпоративних цінностей міжнародних компаній, формування і імплементація яких в дочірні або інші підконтрольні компанії дозволяє досягти стабільного контролю їх економічної діяльності як на міжнародному ринку, так і окремих національних ринках. В цій призмі, проведено дослідження практичної діяльності швейцарської транснаціональної корпорації Nestlé Société Anonyme. Бізнес-модель цієї компанії передбачає в якості важливого інструменту управління підконтрольними підприємствами систему корпоративних цінностей, яка формує лояльність споживачів до підконтрольних підприємств на міжнародному та локальних ринках. Аналіз значень світових індексів стабільності засвідчує досягнення суттєвих успіхів Nestlé Société Anonyme в застосуванні методик стабільного розвитку діяльності цієї компанії як в комерційному аспекті, так і в реалізації ідей, підходів та принципів корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Встановлено, що компанія підтримує як прогресивні традиції більш ніж 100 річного досвіду, так і залучає в корпоративну культуру нові актуальні методи формування стабільності. Подальший аналіз ділових принципів Nestlé Société Anonyme, засвідчив наявність кореляції змістовності її цінностей з сучасними принципами корпоративної соціальної відповідальності та цілями сталого розвитку ООН, що є свідченням гнучкості корпоративної та маркетингової політик компанії. Так, дослідження корпоративних принципів дочірньої компанії Nestlé India дозволило встановити позитивне розширення класичних принципів КСВ цілями (напрямами) сталого розвитку ООН. Наприклад, ініціативи КСВ Nestlé India стосуються таких соціальних проблем Індії, як тягар недоїдання, що лежить на великій частині населення, з особливим наголосом на харчуванні дітей шкільного віку. Отже, оцінюючи політику КСВ дочірньої компанії «Nestlé India», можна констатувати, що компанія одночасно вирішує, окрім комерційних завдань окремі соціальні проблеми країни розміщення (країни донора) підконтрольного підприємства. В цьому випадку, з точки зору управління конкурентоспроможністю, компанія Nestlé Société Anonyme вдало конкурує на ринку шляхом розповсюдження позитивних морально-етичні цінностей та норм, що свідчить про значну соціалізацію маркетингових стратегій даного підприємства, яка забезпечує лояльність споживачів. Отже, Nestlé Société Anonyme вдало здійснює соціально-орієнтоване управління, формує лояльних споживачів та отримує прибуток. Систематизація зазначеного та методів управління стейкхолдерами дозволила запропонувати концептуальну модель дифузії цінностей КСВ в маркетингової стратегії сучасного стійкого позиціонування транснаціональної компанії на міжнародному ринку, подальша індукція цієї моделі дозволить активізувати дослідження з цього напрямку.

Ключові слова: сталий розвиток, корпоративна соціальна відповідальність, стійкість позиціонування компанії, корпоративні комунікації, міжнародна конкуренція.

Комаров А.С.

аспірант кафедри обліку та аудиту,
Державний вищий навчальний заклад
«Приазовський державний технічний університет»

Бессонова С.І.

кандидат економічних наук, професор,
Державний вищий навчальний заклад
«Приазовський державний технічний університет»

Komarov Andrey, Bessonova Svitlana

Priazovskiy State Technical University

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

В сучасних тяжких умовах господарювання, підприємства функціонують у надзвичайно складному режимі, саме тому інвестиції їм життєво необхідні. У статті підіймається питання формування інвестиційної діяльності промислового підприємства як елемента стратегічної стабільності. Проаналізовано науково-методологічне підґрунтя. Досліджено погляди учених та сформовано альтернативне визначення. Розвиток підприємств промислової галузі потребує значного залучення інвестицій, що виступають будівною сировиною. Для того, щоб створити конкурентну інвестиційну стратегію, забезпечити підприємство від кризових явищ, забезпечити стратегічну стабільність, необхідно розробити стратегію з урахуванням певних особливостей даної галузі. Наразі формування інвестиційної стратегії на підприємствах обмежено. Але з розвитком інвестиційного ринку України, інвестиційна стратегія на підприємствах набуде нових рис та барв.

Ключові слова: інвестиційна стратегія, промислові підприємства, стратегічна стабільність, ефективність, фінансова забезпеченість.

Постановка проблеми. Наразі економіка України перебуває у процесі інтеграції до більш розвиненої світової та європейської політичної та економічної системи. Це вимагає прискорення реформаторської, трансформаційної діяльності, вагомих змін у сучасній моделі економіки.

Станом на сьогодні господарства перебувають у кризових явищах, а в останній час ситуація значно погіршилась (коронавірусна криза, військова агресія), що збільшило загострення конкурентної боротьби підприємств в усіх галузях промисловості.

Щоб не збанкрутувати та розвиватись надалі, підприємству потрібно бути кращим у своїй галузі – тобто найбільш конкурентоспроможним.

Щоб укріпитись на ринку, підприємству доведеться провести роботу, дослідити попит та виробляти товар, який його задовольняє як якісно, так і кількісно, враховуючи при цьому цінове питання.

Важливе місце у ситуації обмеженості ресурсів посідає грамотна інвестиційна політика. Саме тому розробка всеохоплюючої інвестиційної стратегії є одним із ключових елементів стабільності. Отже, створення грамотного наукового підґрунтя в вивченні цього питання є першочерговою задачею для підприємств, оскільки в ситуації обмежених грошових коштів та кризових явищ із джерел інвестування, закладених у стратегії, можна буде залучити кошти, що стане елементом стабільності підприємства. Успішно побудована інвестиційна стратегія дасть змогу пройти кризові часи стабільно, без вагової шкоди для підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інвестиційної діяльності на підприємствах, формуванням ефективної інвестиційної стратегії підприємств присвячено багато наукових праць відомих вітчизняних науковців,

а саме таких як: Т. В. Майорова, Т. В. Уманець, Д. Черваньова, В. М. Гриньова, В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко, З. Є. Шершньова, О. М. Сумець, А. П. Міщенко, А. А. Пересада, В. Г. Федоренко та інші, а серед зарубіжних вчених-економістів – Г. Бірман, С. Брігхем, Л. Гітман, М. Джонка, Ф. Фішер, У. Шарп, Г. С. Шмідт.

Актуальним завданням для ефективної роботи вітчизняних підприємств, як і раніше, залишається створення умов для залучення інвестиційних ресурсів на підприємство. Аналіз праць науковців, довів, що питанню інвестиційної стратегії підприємства, як елементу фінансової стабільності недостатньо приділено уваги, малодослідженими залишаються питання щодо прийняття стратегічних рішень, в умовах сучасної кризи та воєнного стану, а це надважливі питання для промислових підприємств.

Формулювання цілей статті. Дослідження процесу формування інвестиційної стратегії підприємств промисловості та уточнення її місця і ролі як елементу стратегічної стабільності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Економіка нашої країни вступає в новий період процесу реформування, коли питання сталого економічного зростання займає ключову роль в майбутньому держави. Промисловість відіграє основну роль, тому досягнення її стабільного зростання, конкурентоспроможності, сталого розвитку є одним із найголовніших, визначальних завдань [4, с. 168].

Ключове місце у реалізації даного питання належить інвестиціям як рушійній силі, що визначає інтенсивність, спрямованість та забезпеченість діяльності підприємства.

Інвестиційна діяльність підприємства – це один із ключових векторів багатофакторної діяльності в умовах обмеженості ресурсів, кризових явищах. Від інтенсивності та ефективності інвестиційних процесів залежить успіх як окремого підприємства, так і у більш глобальному плані прибутки партнерів, підприємців певної галузі промисловості, позитивне сальдо бюджету окремого району, області, зростання суспільного багатства держави в цілому. Тобто, це є дієвий інструмент, при реалізації якого кожен суб'єкт відносин отримує свою частку вигоди від результату.

Згідно закону, інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави щодо реалізації інвестицій [10]. Але підприємство не може закривати свої поточні потреби фінансової діяльності, такі як оновлення активів, закупівля сировини, формування запасів, що змінюються через збільшення обсягів госпо-

дарських операцій, лише інвестиційною діяльністю в усіх її виявах.

Наразі стає очевидним, що на більшості підприємств існує необхідність перспективного планування інвестиційної діяльності, в фундаменті якої є методологія. Розроблене управління підприємством має бути націлене на формування максимальної точності цілей інвестиційної діяльності, адаптації до стратегічних цілей підприємства, провідною метою яких є розвиток та стабільність об'єкта господарювання, пристосування до мінливих, динамічно змінюючихся умов зовнішнього інвестиційного середовища.

Найбільш дієвим інструментом у наборі керівника, що планує перспективну інвестиційну діяльність промислового підприємства в сучасних умовах трансформаційних змін, погіршення макроекономічних показників, регулювання державою ринкових процесів, погіршення інвестиційної ситуації, є інвестиційна стратегія. Оскільки, саме формування ефективної інвестиційної стратегії дозволить забезпечити поєднання довгострокових цілей підприємства і необхідних ресурсів для досягнення поставленої мети.

Інвестиційна стратегія – це система довгострокових інвестиційних цілей підприємства, орієнтованих на виконання загальної місії, підтримання відповідного фінансового рівня і знаходження найбільш дієвих шляхів її досягнення. Вона повинна займати ключове місце в питаннях стратегічного планування майбутньої діяльності підприємства, тому що в поєднанні з іншими видами окреслює майбутній розвиток підприємства.

В питаннях, які стосуються інвестиційної діяльності, стратегія є ключовим елементом на підприємстві при розробці і реалізації рішень.

При розробці інвестиційної стратегії обов'язково мають бути враховані всі пріоритетні напрямки, забезпечена фінансова стабільність підприємства, акумулювання фінансових ресурсів з метою модернізації виробництва, поліпшення фінансового стану підприємства.

Саме дослідженню теоретичних, методологічних, методичних рекомендацій щодо формування інвестиційної стратегії підприємства приділено увага багатьох вітчизняних вчених. Аналіз дослідження понятійного апарату щодо визначення інвестиційна стратегія підприємства представлено у табл. 1.

Отже, розглянувши погляди учених, очевидно, що правильно розроблена інвестиційна стратегія є дієвим інструментом, що забезпечує направленість інвестиційної діяльності підприємства і обирає напрямок розвитку.

Дослідження понятійного апарату визначення інвестиційна стратегія підприємства

Автор	Визначення
Бланк І. О. [1, с. 107]	Інвестиційна стратегія – система довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємства, які визначені загальними завданнями його розвитку та інвестиційною ідеологією, а також вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення.
Васильєв О. В., Богдан Н. М. [2, с. 80]	Це процес формування системи цілей інвестиційної діяльності та вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення з метою забезпечення подальшого розвитку на основі прогнозування умов реалізації інвестиційних задумів, врахування кон'юнктури інвестиційного ринку як у цілому, так й в окремих його сегментах.
Майорова Т. В. [5, с. 22]	Інвестиційна стратегія – це процес формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності та вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення на базі прогнозування умов здійснення цієї діяльності, кон'юнктури інвестиційного ринку як у цілому, так і на окремих його сегментах.
Черваньов Д. М. [8, с. 76]	Становить частину його загальної інвестиційної стратегії, яка полягає у виборі й реалізації найбільш ефективних форм здійснення реальних і фінансових інвестицій (визначення оптимальних напрямків інвестування) з метою забезпечення високих темпів розвитку підприємства і розширення економічного потенціалу його господарської діяльності.
Ястремська О. М. [9, с. 208]	Система дій щодо вибору об'єктів вкладання економічних ресурсів, їх ефективного залучення, перерозподілу і використання для досягнення цілей інвестування, що забезпечують соціально-економічний розвиток підприємства та його підрозділів на основі їх ефективного функціонування.

Аналіз дослідження понятійного апарату інвестиційна стратегія підприємства дозволив сформулювати наступне визначення інвестиційної стратегії. Інвестиційна стратегія – це довгострокова стратегія підприємства щодо ефективного залучення коштів у господарську діяльність підприємства шляхом інвестицій з урахуванням особливостей підприємства галузі та загальних тенденцій ринку з метою вибору оптимальних шляхів досягнення заданої мети господарської діяльності суб'єкта.

Розробка ефективної стратегії має ключове значення для підприємства, а отже має враховувати місію підприємства та мету.

Науковці дотримуються думки, що інвестиційну стратегію необхідно сприймати як частину загальної стратегії діяльності підприємства, що є симбіозом цілей, програми щодо втілення та їх досягнення, що прописана та інтегрована в довгострокові цілі підприємства, націлена на поліпшення ділової та фінансової активності, покращення конкурентоздатності та поєднує економічну складову з досягненням соціального поліпшення.

Інвестиційна стратегія подається як рішення на підприємстві, що має бути обґрунтовано фінансово та ресурсно забезпечене [3, с. 146].

Отже, дослідивши теоретично-наукове підґрунтя з формування інвестиційної стратегії підприємства, очевидно, що всеохоплююче розроблена з урахуванням особливостей підприємства стратегія є елементом стратегічної стабільності, оскільки саме вона є головним планом дій. Вибір

необхідно пов'язати з пошуком та аналізом різних інвестиційних рішень, що найбільше підкреслюють мету підприємства і шляхи його розвитку.

Досягнувши цього, необхідно сформулювати збалансовану інвестиційну стратегію з урахуванням ключових чинників, а саме:

- повний період діяльності підприємства;
- розвиток стратегії діяльності підприємства;
- зовнішній та внутрішній вплив стан інвестиційних ресурсів підприємства та шляхи їх розвитку;
- інвестиційна привабливість підприємства як об'єкта вкладень.

Процес дослідження та впровадження інвестиційної стратегії має включати наступні фундаментальні пункти:

- визначення строків створення інвестиційної стратегії;
- ґрунтовне дослідження загального стану зовнішнього середовища;
- утворити та сформулювати стратегічні довгострокові цілі інвестиційної діяльності;
- розробка найефективніших шляхів виконання стратегії;
- розподіл на періоди та конкретизація щодо строків впровадження;
- розробка та впровадження системи адміністративно-фінансових міроприємств з реалізації цілей підприємства щодо інвестиційної політики;
- оцінка отриманих результатів та коригування в залежності від ситуації на підприємстві.

Під час створення інвестиційної стратегії підприємства проводиться масштабна робота з

пошуку та розробки альтернативних варіантів інвестиційних рішень, найбільш вигідніших для поставлених цілей підприємства

Інвестиційна стратегія не є фіксованою назавжди, в процесі діяльності вона повинна піддаватись моніторингу та контролю і змінюватись від зовнішньої кон'юнктури та можливостей підприємств промисловості до зростання. Існування інвестиційної стратегії значно спрощує діяльність підприємства, і створює слушні умови для інвестицій та потенційних інвесторів.

На промислових підприємстві інвестиції відіграють вагомий роль. Основу інвестиційної діяльності промислового підприємства складають інвестиції у виробництво [7, с. 22]. Промислові підприємства у своїй інвестиційній діяльності мають певні особливості.

Інвестиційна діяльність, провідний тип втілення економічної політики підприємства, гарантує збільшення його господарської діяльності. Розмір інвестиційної діяльності підприємств промисловості є ключовим у вимірюванні швидкості його економічного розвитку. Інвестиційна діяльність не є самостійною частиною у діяльності підприємства, а використовується у симбіозі відносно характеру і задач операційної діяльності промислового виробництва. Величина інвестиційної діяльності підприємства має відмінну рису і трактується вагомою неоднаковістю за відокремленими періодами.

Інструменти та методи впровадження інвестиційної діяльності залежать у більшості від галузевих властивостей підприємств, тому що інвестиційна діяльність відбувається в щільному контакті з ринком фінансів (ринком капіталом та платіжних інструментів). Ризик, властивий інвестиційній діяльності промислових підприємств, зазвичай переважає рівень операційного ризику.

Прибуток від проведених інвестиційних «вкладень» утворюється із відчутним часовим відставанням, оскільки між інвестиційними витратами і часом здобуття профіциту протікає досить довгий відтінок часу, що зумовлює довгостроковість даних витрат. Під час проведення інвестиційної діяльності отримання фінансової вигоди значно змінюється у окремих періодах, в залежності від спрямованості. Отже, враховуючи особливості при інвестуванні в галузь промисловості, наступним потрібно визначити основні напрямки інвестиційної діяльності, а саме:

– нарощування грошових фондів для подальшого використання у переобладнанні та реконструкції наявного обладнання;

– вдосконалення технологічного складу капітальних вкладень, примноження в їх складі загального відсотку засобів праці;

– реформування галузевого складу капітальних вкладень;

– збільшення рівня життя населення та виконання попиту щодо промислової продукції;

– переважне забезпечення капітальними вкладеннями інноваційних напрямків науково-технологічного прогресу, що дає змогу впроваджувати зміни, дозволяючи зменшувати ресурсоємність промислового виробництва і збільшувати якість і кількість виробленої продукції;

– збільшення питомої ваги капітальних вкладень на соціальне забезпечення працівників;

– гармонійність інвестиційного циклу промислового підприємства.

Грамотний механізм керуваннями інвестиціями реалізує мотивацію і планомірне застосування дійсних можливостей підприємства у виробничій і соціальній сфері, визначає методику, принципи і направленість у прийнятті рішень [6, с. 250].

Зважене управління інвестиційною діяльністю має поєднати у собі багато сильних сторін у керівництві підприємством, щоб забезпечити сталий високий темп економічного розвитку промислового підприємства, а також розширення обсягів інвестицій шляхом галузевої, асортиментної та регіональної диверсифікації, що дасть змогу підприємству забезпечити сталу стратегічну стабільність підприємства у кризових умовах.

В сучасному світі, в цих швидкозмінюючихся умовах, інвестиційна стратегія є визначальним фактором сталого, ефективного, успішного розвитку підприємства.

Висновки. Інвестиційна стратегія повинна посідати ключове місце в загальному портфелі стратегій підприємств промисловості. На основі дослідженого матеріалу, розглянувши особливості формування інвестиційної стратегії, можна зробити висновки, що забезпечення стратегічної стабільності промислового підприємства можна досягти за рахунок створення всеохоплюючої інвестиційної стратегії із урахуванням особливостей та націленості галузі промисловості, поставлених задач та функцій.

Отже, інвестиційна стратегія дає чудову можливість підприємству пристосуватись до майбутніх змін та можливих криз, що дає додаткову перевагу у стратегічній стабільності підприємства. Ефективне впровадження інвестиційної стратегії щільно поєднане з об'єктом інвестицій та оптимізацією ознак ризику та прибутковості, має стати темою подальшого дослідження.

Список літератури:

1. Бланк І.А. Інвестиційний менеджмент : навчальний курс / за ред. І. А. Бланк. Київ : Ніка-Центр, 2001. 448 с.
2. Васильєв О.В. Конспект лекцій з дисципліни «Інвестування» (для студентів 4 курсу заочної форми навчання напряму підготовки 0501 «Економіка і підприємництво», спеціальностей «Економіка підприємства» та «Облік і аудит») : підручник / за ред. О.В. Васильєв, Н.М. Богдан. Харків : ХНАМГ, 2010. 96 с.
3. Довгаль Л. В. Стратегія інвестиційної діяльності підприємства. *Управління розвитком* : праці II між-нар. наук. конф., м. Київ, 11-13 листопада 2012 р. Київ, 2012. С. 145–147.
4. Ляхович Л.А. Інвестиційна стратегія підприємства в кризових умовах господарювання. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. 2015. № 5. С. 167–170.
5. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : навчальний посібник / за ред. Т.В. Майорової. Київ : ЦУЛ, 2003. 376 с.
6. Савчук Л.М., Череп А.В. Теорія та методологія формування інвестиційно-фінансової стратегії розвитку суб'єктів національного господарства : монографія / за ред. Л.М. Савчук, А.В. Череп. Дніпро : Журфонд, 2019. 420 с.
7. Войнаренко М.П., Єпіфанов І.Ю. Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств : монографія / М.П. Войнаренко, І.Ю. Єпіфанова. Вінниця : ВНТУ, 2011. 188 с.
8. Черваньов Д.М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємства / за ред. Д. М. Черваньов. Київ : Знання-Прес, 2003. 622 с.
9. Ястремська О.М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади : монографія / О.М. Ястремська. Харків : ВДІНЖЕК, 2014. 488 с.
10. Закон України «Про інвестиційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 27.08.2022).

References:

1. Blank I.A. (2001) *Investytsiyyny menedzhment: navchalnyy kurs* [Investment management: training course]. Kyiv: Nika-Tsentr-Media. (in Ukrainian)
2. Vasyly'yev O.V. (2010) *Konspekt lektsiy z dystsypliny «Investuvannya» (dlya studentiv 4 kursu zaочноyи formy navchannya napryamu pidhotovky 0501 «Ekonomika i pidpryyemnytstvo», spetsialnostey «Ekonomika pidpryyemstva» ta «Oblik i audyt»): pidruchnyk* [Synopsis of lectures on the discipline “Investment” (for students of the 4th year of the correspondence form of study in the field of training 0501 “Economics and entrepreneurship”, specialties “Economics of the enterprise” and “Accounting and audit”): textbook]. Kharkiv: KNAMG-Media. (in Ukrainian)
3. Dovhal' L.V. (2012) *Stratehiya investytsiynoyi diyal'nosti pidpryyemstva* [Strategy of investment activities of the enterprise]. *Development management of the II international scientific conference (Ukraine, Kyiv. November 11-13, 2012)*. Kyiv: Svitanok, pp. 145–147.
4. Lyakhovych L.A. (2015) *Investytsiyна stratehiya pidpryyemstva v kryzovykh umovakh hospodaryuvannya* [Investment strategy of the enterprise in crisis economic conditions]. *All-Ukrainian scientific and industrial journal “Sustainable Development of the Economy*, vol. 5, pp. 167–170.
5. Mayorova T.V. (2003) *Investytsiyна diyalnist: navchalnyy posibnyk* [Investment activity: a study guide]. Kyiv: TSUL-Media. (in Ukrainian)
6. Savchuk L.M., Cherep A.V. (2019) *Teoriya ta metodolohiya formuvannya investytsiyно-finansovoyi stratehiyi rozvytku sub'yektiv natsional'noho hospodarstva: monohrafiya* [Theory and methodology of formation of investment and financial strategy for the development of subjects of the national economy: monograph]. Dnipro: Zhurfond. (in Ukrainian)
7. Voynarenko M.P., Yepifanov I.Yu. (2011) *Upravlinnya investytsiynoy diyalnistyu promyslovykh pidpryyemstv: monohrafiya* [Management of investment activities of industrial enterprises: monograph]. Vinnytsia: VNTU-media, 188 p. (in Ukrainian)
8. Chervanov D.M. (2003) *Menedzhment investytsiynoyi diyalnosti pidpryyemstva* [Management of investment activity of the enterprise]. Kyiv: Znanya-Pres, 622 p. (in Ukrainian)
9. Yastrems'ka O.M. (2014) *Investytsiyна diyalnist promyslovykh pidpryyemstv: metodolohichni ta metodychni zasady: monohrafiya* [Investytsiyна diyal'nist' promyslovykh pidpryyemstv: metodolohichni ta metodychni zasady: monohrafiya]. Kharkiv: VDINZhEK-Pres, 488 p. (in Ukrainian)
10. *Zakon Ukrainy «Pro investytsiyну diyalnist'»* [Law of Ukraine “On Investment Activity”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (accessed 27 August 2022).

INVESTMENT ACTIVITIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES AS AN ELEMENT OF STRATEGIC STABILITY

Today, our country is in difficult financial conditions, we can call it crisis, which provoked by coronavirus and hostilities. Industry enterprises are the driving force of the economy and constitutes a large percentage of it, providing stability and high profits for the state budget, which is necessary to the national economy now. Therefore, in order to ensure the stable, uninterrupted work of industrial enterprises in crisis situations, in conditions of limited resources, to enable enterprises to modernize their equipment, maintain the continuity of operational processes, stimulate innovative developments, the enterprise needs to attract additional financial benefits, which are best realized in the form of investments, which allows benefit from them in the future. A comprehensive, multi-faceted, investment strategy must be developed and implemented in order to be able to best attract investment and make the most of it. The article raises the issue of development of investment activity of an industrial enterprise and its introduction as an element of strategic stability, taking into account the peculiarities of the industry. The scientific and methodological basis, works and opinions of scientists have been investigated and considered, and an alternative definition of the concept of «investment strategy» is formed. The development of industry enterprises is extremely dependent on the investment attracted, because they are a building raw material and an element of strategic stability. The main factors that have a significant impact on the process of creating and implementing it at the enterprise have been developed to create a competitive investment strategy. The main directions of investment activity at industrial enterprises, which should provide the enterprise with strategic stability and continuous work in the future have been developed too. Currently, the formation of an investment strategy at enterprises is limited, and has many obstacles on its way to implementation, both at the state level and because of incompetence on the ground. But it allows the enterprise to become stronger and more independent of external conditions. In the future, with the development of the investment market of Ukraine, and its integration into a more developed European economy, this issue will become new features and colours.

Key words: *investment strategy, industrial enterprises, strategic stability, efficiency, financial security.*

Рудь В.П.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник лабораторії інноваційно-інвестиційного
розвитку овочевого ринку та інтелектуальної власності,
Інститут овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2464-0200>

Могильна О.М.

кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник,
завідуюча лабораторією інноваційно-інвестиційного розвитку овочевого
ринку та інтелектуальної власності,
Інститут овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5030-0680>

Терьохіна Л.А.

кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник лабораторії інноваційно-інвестиційного
розвитку овочевого ринку та інтелектуальної власності,
Інститут овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7808-8909>

Rud Viktoriia, Mohylna Olena, Terokhina Liudmyla

Institute of Vegetable and Melon growing of the National Academy
of Agrarian Sciences of Ukraine

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ В ОВОЧІВНИЦТВІ

У статті здійснено аналіз сучасного стану виробництва овочів, встановлено основні проблеми його розвитку, розкрито перспективи адаптації зональних техніко-технологічних рішень та наведено аналіз ефективності впровадження інноваційних рішень в сільськогосподарських підприємствах. Встановлено доцільність використання запропонованих інновацій, визначено їх ефективність для конкретних умов виробництва з метою підвищення науково-технічного прогресу в АПК. Встановлено, що впровадження зонально адаптованих рішень в овочівництві дозволить вирішити питання економічної самостійності окремих регіонів, продовольчої безпеки громад, підвищити рівень координації системи дій органів управління, суб'єктів господарювання, науковців та інвесторів на засадах сталого розвитку в умовах післявоєнного відновлення країни.

Ключові слова: інноваційний розвиток, техніко-технологічні рішення, зонально-адаптовані технології.

Постановка проблеми та актуальність. Вирішального значення на сучасному етапі розвитку овочівництва набуває проблема збільшення його економічної ефективності. Важливе значення при цьому має впровадження інноваційних рішень, а проблеми удосконалення і впровадження технологій висувають цілу низку складних задач, до яких відносяться: створення та широке розповсюдження сортів овочевих культур, придатних до механізованого збирання; розробка комплексу агротехнічних заходів, який включає норми,

строки та способи внесення добрив, режими зрошення, заходи боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами; вивчення впливу погодних умов на ріст та розвиток культур та формування їх врожаю, зіставлення агрокліматичних ресурсів територій вирощування з вимогами культур і т. ін. Актуальність дослідження посилюється необхідністю вирішення соціальних проблем села, бо сільське господарство не повинно стати сферою лише викачування прибутків. Діяльність в аграрній сфері та овочівництві має здійснюватися з

врахуванням екологічних і соціальних проблем, спрямовуватися на підвищення добробуту і розвитку, а не вимирання сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва та впровадження передових технологій досліджували такі відомі економісти, як М. Зубець, П. Саблук, О. Крисальний, В. Амбросов, М. Кропивко, В. Трегобчук, В. Ситник, В. Каплуненко, П. Коваленко, М. Роїк, М. Ромашенко, О. Татаріко. Окремі технологічні аспекти виробництва овочевої продукції висвітлено в працях Р. Логоши, Т. Кучеренко, О. Дубовицького, Є. Кліментової [1, с. 87; 2; 3].

Необхідність реалізації продовольчої безпеки України вимагає підтримання відповідного рівня самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки та наукового супроводу виробництва сільськогосподарської продукції [4]. Проте, на сучасному етапі цьому питанню не приділяється належної уваги [5, с. 223]. Адже ефективність інноваційного процесу можна визначити після його впровадження, оскільки лише після появи нововведення на ринку стає зрозумілим, чи задовільняє воно нову потребу ринку. Інноваційний процес не зупиняється після впровадження і охоплює цикл обробки науково-технічної ідеї до її реалізації замовнику. У відповідності до проекту «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року передбачено стимулювання інноваційної діяльності та розробка механізмів впровадження інноваційних методів у господарсько-економічну діяльність [6]. Ефективність агропромислового виробництва визначається взаємодією науки і практики впровадження у виробництво передових інноваційних технологій. У Звіті про глобальну конкурентоспроможність 2020–2022 рр., за даними Всесвітнього економічного форуму, Україна посіла 85-те місце серед 141 досліджуваних держав. А у 2021 році, за даними Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), Україна обіймає 83 місце, покращивши його з минулого року на сім позицій» [7]. Крім того, в Україні відбувається поступова деградація інноваційного потенціалу. Так, за даними Держстату, кількість дослідників в Україні скоротилася у 2,32 рази (із 133 744 осіб у 2010 р. до 59 392 у 2021 р.). Обсяг витрат на виконання НДР України за рахунок усіх джерел становить 17022,42 млн грн. Наукоємність ВВП неухильно зменшується і у 2021 р. досягла критичного значення (0,70% у 2010 р. і 0,41% у 2021 р.). На розвиток виробництва сільськогосподарської продук-

ції на сьогодні направляється лише 61,8 млрд. грн, що менше, більш ніж як у 5 разів від необхідного [8]. Отже, посилення інноваційної діяльності, в сільському господарстві взагалі та в овочівництві зокрема вимагає детального дослідження, що також потребує використання різних методів і механізмів впровадження.

Постановка завдання. Мета завдання – проаналізувати стан галузі, здійснити прогноз розвитку овочівництва України та оцінити ефективність інноваційних рішень в овочівництві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Життя країни в умовах війни потребує швидких заходів реагування науки, органів влади, зокрема щодо прийняття законів в умовах російської агресії. Наразі актуальним залишається питання забезпечення надійності та ефективності функціонування економічної системи України, сталого розвитку регіонів на базі інноваційних рішень. Успішне вирішення цих проблем забезпечить вітчизняному виробнику овочевої продукції гідне місце як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

Галузь овочівництва в останні роки виступає у якості гаранта продовольчої безпеки країни, адже незважаючи на низьку частку у структурі загальних посівних площ (біля 1,8%), її частка у структурі продовольчого кошику на сьогодні сягає 21-23% і постійно зростає, а у загальній виручці рослинництва складає 1/5 наряду із зерновим культуррами.

Проте, окремі регіони, що були і є ТОП-лідерами з виробництва овочевої продукції частково чи повністю на сьогодні окуповано (Херсонська, Харківська та Запорізька області), що стримує на сьогодні виконання Державної цільової програми з розвитку овочівництва (табл. 1).

Сумарно по окремих культурах дефіцит складе – по помідорах – 36%, перцю солодкому – 32, редисці – 22%, огірках – 24%, перцю гіркому – 21, цибулі ріпчастій – 18, кабачкам – 16, гарбузах – 15%, буряку столовому – 14%, моркві – 12,5%, капусті всіх видів – 12, часнику – 10, кукурудзі цукрової – 4,2%. Отже, на сьогодні біля 20% ринку по овочевим і 46% по баштанним втрачено.

В той же час, на Закарпатті та в інших регіонах України фермери та господарства населення засіяли більше овочів. Урожайність в цьому році зросла по всіх групах, крім томатів, тому норму споживання по основних культурах буде забезпечено.

Тому, розробка і впровадження зонально адаптованих технологій у виробництво овочевої продукції у воєнний час дозволить вирішити питання підвищення урожайності та ефективності виробництва,

**Частка окупованих областей у посівних площах та валових зборах
овочів і баштанних продовольчих культур за даними 2021 року**

Області	Посівна площа, тис. га	Частка області дозагалу, %	Валовий збір, тис. ц	Частка області дозагалу, %
Овочі всього				
Херсонська	40,7	8,8	12311,6	12,4
Запорізька	11,7	2,5	2561,2	2,6
Харківська	31,6	6,9	5680,8	5,7
Сума областей	84,0	18,2	20553,6	20,7
Всього по Україні	460,8	100,0	99351,6	100,0
Баштанні продовольчі культури				
Херсонська	22,5	36,4	1684,6	33,3
Запорізька	2,7	4,4	275,1	5,5
Харківська	3,6	5,8	358,0	7,1
Сума областей	28,8	46,6	2317,7	46,1
Всього по Україні	61,8	100	5031,3	100

Джерело: власні розрахунки за даними [9]

що в кінцевому підсумку дозволить забезпечити економічну самостійність окремих регіонів, продовольчу безпеку громад, підвищити рівень координації системи дій органів управління, суб'єктів господарювання, науковців та інвесторів на засадах сталого розвитку в умовах військової агресії, або післявоєнного відновлення країни.

Застосування новітніх технологій вирощування сільськогосподарських культур, створення необхідних умов для розвитку ринкової інфраструктури, малого та середнього бізнесу в аграрній сфері, залучення інвестицій та поліпшення ресурсного забезпечення агротоваровиробників сприятимуть ефективному функціонуванню високопродуктивного аграрного виробництва, підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, покращенню рівня життя сільського населення, будуть надійною гарантією продовольчої безпеки регіону.

Інноваційна активність підприємства залежить від рівня прибутковості виробництва, адже виробників та інвесторів, перед усім, приваблює високий рівень прибутковості [10]. Аналіз інвестиційної привабливості у розрізі регіонів за рівнем доходності та рівнем ризиків (військовий стан, заробітна плата, купівельна спроможність, інші фактори), дає змогу визначити рівень інвестиційної привабливості овочівництва (табл. 2). Отже, для сталого розвитку галузі овочівництва і сільських територій регіонів насамперед необхідно покращити умови для підвищення рівня інвестиційної привабливості окремих регіонів і територій.

Нині в Україні посівні площі під овочами відкритого і захищеного ґрунту та баштанними про-

довольчими культурами в усіх категоріях госп в становлять понад 520 тис. га. Загальний валовий збір складає 10,2 млн т, урожайність – 19,8 т/га. Середня урожайність у крупнотоварних господарствах – 43 т/га.

Встановлено, що фактор природних умов має особливо суттєве значення для ефективного ведення овочівництва. Тому, саме з врахуванням цієї обставини і пропонується шукати оптимальні структури посівних площ і визначати можливості періодичного заміщення однієї й тієї ж ділянки кожною з високоприбуткових культур з застосуванням чи без нього ґрунтової й водоохоронних заходів. При цьому, важливе значення відводиться державному відстеженню регіонального поєднання ринкового саморегулювання та здійснювати свій вплив на економічні процеси на цих рівнях. Така теза, з одного боку, тісно пов'язується з питаннями оптимізації структури посівних площ, і як наслідок структури валових зборів і розглядається як найважливіша проблема розвитку ефективності формування овочевого ринку. Причому, при оптимізації структури посівних площ необхідно також в обов'язковому порядку враховувати можливість найбільш вдалого розміщення їх в сівозміні у конкретному регіоні. Результати багаторічних комплексних дослідів Інституту овочівництва і баштанництва НААН та інших наукових установ України, а також досвід передових господарств свідчать, що розвиток овочівництва повинен базуватися на ефективному використанні раціональної системи сівозмін, що в поєднанні з добривами та іншими засобами підвищує його родючість, позитивно впливає на водний і поживний режими, мікробіологічні процеси й фітосанітарний стан ґрунту.

**Інвестиційна привабливість овочевого сектору України
за рівнем доходності та ризику у регіональному розрізі, 2021 р.**

Доходність	Рівень ризику		
	Низький	Помірний	Високий
Низька	Малопривабливі:	Малопривабливі: Сумська	Малопривабливі: Харківська, Херсонська, Запорізька, Луганська, Донецька
Помірна	Помірно привабливі: Волинська, Хмельницька, Рівненська, Чернігівська, Чернівецька	Помірно привабливі: Івано-Франківська, Житомирська, Черкаська	Помірно привабливі: Київська
Висока	Привабливі: Одеська, Дніпропетровська, Закарпатська, Львівська	Привабливі: Вінницька, Кіровоградська	Привабливі: Миколаївська, Полтавська

Джерело: власні розрахунки

З іншого боку, розвиток оптимального виробництва овочевої продукції в Україні пов'язується зі створенням високопродуктивних адаптованих до конкретної зони та регіону сортів та гібридів овочевих культур. Кардинальні зрушення в розвитку агропромислової сфери можливі лише на основі інноваційного типу виробництва, більш повного використання усіх економічних важелів та стимулів, включаючи, насамперед, величезний напрацьований потенціал вітчизняної науки [11; 12].

Зважаючи на ринкову ситуацію, деякі сільськогосподарські товаровиробники готові підвищувати рівень якості своєї продукції з використанням сучасних технологій із застосування альтернативних підходів [13]. Крім того, вітчизняні товаровиробники, що мають достатній потенціал для вирощування та збуту овочевої продукції (земля, просторне розміщення, людський фактор тощо), а також сприятливі природно-кліматичні умови, не в змозі конкурувати з продукцією іноземних виробників, що має нижчу собівартість одиниці продукції [14].

Одним із напрямів підвищення ефективності виробництва овочевої продукції. Розрахунки проводилися для двох варіантів технологій: енергоощадний варіант із мінімальним використанням ресурсів (добрив $\frac{1}{2}$ від норми (локальне внесення) та інтенсивний варіант, який передбачав повне внесення норм добрив та інтегровану систему захисту (табл. 3).

Так, відповідно до інтенсивних варіантів технологій у передових спеціалізованих господар-

ствах півдня України за краплинного зрошення урожайність помідорів і цибулі ріпчастої сягає 100-120 т/га; перцю солодкого та баклажанів – 60-80 т/га; капусти білоголової, моркви, буряка столового і огірка – 80-100 т/га.

За досягнення такого рівня врожайності всіма виробниками овочів відкритого ґрунту, валове виробництво овоче-баштанної продукції в Україні може бути збільшено в 3-4 рази (до 25-30 млн тон) без збільшення площ сівби. На сьогодні 85,4% овочів відкритого і захищеного ґрунту виробляють в господарствах населення, 14,6% – у крупнотоварних підприємствах, зокрема 2,8% – у фермерських господарств. Виробництво баштану крупнотоварними господарствами складає лише 5,4%, а 94,6% – виробляють господарства населення. За ґрунтово-кліматичними зонами України виробництво овочів розподіляється наступним чином: Степ – 4,3 млн т (42,2%), Лісостеп – 3,9 млн т (38,2%), Полісся і Карпати – понад 2 млн т (19,6%). Вирощування тих чи інших овочевих культур загалом в Україні та кожним окремим підприємством залежить від конкретних природно-економічних умов регіонів. Придатними вважаються умови, що забезпечують безперервний приріст урожаю певної культури і зниження витрат на виробництво її одиниці. По ґрунтово-кліматичних зонах розміщення посівних площ овочевих культур розподіляється таким чином: Степ – 3,9 млн. т (43%), Лісостеп – 3,4 млн. т (37%), Полісся і Карпати – 1,9 млн. т (20%).

Ефективний розвиток галузі овочівництва повинен базуватися на розробці та впрова-

Ефективність енергоощадних та інтенсивних технологій
виращування овочевих рослин у зональному розрізі

Зона	Показники	Технологія	
		Енергоощадна*	Інтенсивна**
<i>Томат</i>			
Полісся	Урожайність, т/га	35,0	100,0
	Витрати, тис грн/га	120,0	160,0
	Повна собівартість, грн/кг	3,4	1,6
Лісостеп	Урожайність, т/га	35,0	100,0
	Витрати, тис грн/га	120,0	160,0
	Повна собівартість, грн/кг	3,4	1,6
Степ	Урожайність	55,0	110,0
	Витрати, тис грн/га	135,0	180,0
	Повна собівартість, грн/кг	2,5	1,6
<i>Перець</i>			
Полісся	Урожайність, т/га	25,0	65,0
	Витрати, тис грн/га	95,0	165,0
	Повна собівартість, грн/кг	3,8	2,8
Лісостеп	Урожайність, т/га	25,0	60,0
	Витрати, тис грн/га	95,0	170,0
	Повна собівартість, грн/кг	3,8	2,8
Степ	Урожайність	40,0	75,0
	Витрати, тис грн/га	115,0	175,0
	Повна собівартість, грн/кг	2,8	2,3
<i>Морква</i>			
Полісся	Урожайність, т/га	40,0	60,0
	Витрати, тис грн/га	115,0	160,0
	Повна собівартість, грн/кг	2,9	2,7
Лісостеп	Урожайність, т/га	35,0	55,0
	Витрати, тис грн/га	110,0	160,0
	Повна собівартість, грн/кг	3,1	2,9
Степ	Урожайність, т/га	45,0	65,0
	Витрати, тис грн/га	120,0	165,0
	Повна собівартість, грн/кг	2,7	2,5
<i>Буряк столовий</i>			
Полісся	Урожайність, т/га	45,0	60,0
	Витрати, тис грн/га	125,0	165,0
	Повна собівартість, грн/кг	2,8	2,5
Лісостеп	Урожайність, т/га	45,0	60,0
	Витрати, тис грн/га	120,0	165,0
	Повна собівартість, грн/кг	2,7	2,8
Степ	Урожайність, т/га	50,0	75,0
	Витрати, тис грн/га	125,0	175,0
	Повна собівартість, грн/кг	2,5	2,3
<i>Огірок</i>			
Полісся	Урожайність, т/га	25,0	35,0
	Витрати, тис грн/га	105,0	155,0
	Повна собівартість, грн/кг	4,2	4,4
Лісостеп	Урожайність, т/га	25,0	35,0
	Витрати, тис грн/га	105,0	155,0
	Повна собівартість, грн/кг	4,2	4,4
Степ	Урожайність, т/га	35,0	65,0
	Витрати, тис грн/га	115,0	165,0
	Повна собівартість, грн/кг	3,3	2,5

* добрива (N30 P60 K60); система захисту (мінімальна); система поливу (дощування); спосіб збирання (вручну); техніка (вітчизняна)

** добрива (N60 P120 K120); Система захисту (інтегрована); система поливу (краплинне зрошення); спосіб збирання (частково механізоване); техніка (переважно зарубіжна)

Джерело: власні розрахунки

дженні інноваційно-інвестиційної моделі. Така модель розроблена і пропонується до використання колективом вчених Інституту овочівництва і баштанництва НААН. Данна модель включає в себе інноваційну й інвестиційну частини. Інноваційна частина охоплює такі чотири блоки: генетичні джерела; селекція і насінництво; науково обґрунтована система землеробства; новітні технології виробництва овочевої продукції. Інвестиційна частина має складові: політична, що базується на цілісній послідовній державній політиці, спрямованій на комплексний розвиток сільських територій; пільгову податкову політику; політику сприяння розвитку підприємництва. Економічна. Характеризується розробкою програм розвитку (державних, регіональних) та їх впровадження і освоєння, створення державного резервного фонду насіння овочевих і баштанних рослин, надання підтримки виробникам насіння, на відродження чіткої системи проходження насіння від оригінатора до виробника товарної продукції, на спрямування елітної надбавки підприємствам, які виробляють еліту, на квотування імпорту насіння сортів і гібридів, придатних для вирощування в умовах України. Соціальна. Відповідає за розвиток соціальної інфраструктури села, підвищення рівня диверсифікації економіки сільських територій, підвищення прибутковості малих та середніх підприємств та рівня технічного забезпечення, покращення умов кредитування у сільській місцевості, ліквідації сільського безробіття, підвищення доходів населення; зміни мислення та активація поведінки сільського населення у розв'язанні проблем самозабезпечення, працевлаштування, задоволення побутових та соціально-культурних потреб. Інституційна. Базується на подоланні адміністративних бар'єрів створення умов для розвитку сільськогосподарських ринків; створенні умов раціональної реурбанізації, заохоченні індивідуального житлового будівництва, підтримки сільських інфраструктурних проєктів; підтримки промислової та інфраструктурної субурбанізації,

що сприятиме диверсифікації сільської економіки і розширенню ринку праці в сільській місцевості; створенню регіональних фондів підтримки сільського розвитку, сільського самоврядування, сільських спільнот, ініціативних сільських лідерів. Крім того, у моделі знайшли відображення питання підвищення рівня механізації виробничих процесів, будівництва нових та реконструкції старих споруд закритого ґрунту, їх кредитування. Реалізація положень цієї моделі розвитку галузі овочівництва, безумовно, буде не лише сприяти повному забезпеченню потреб країни в овочевій продукції, але спрямовувати значну її частину на експорт, підвищення конкурентоспроможності й економічної ефективності овочівництва. Науковий супровід виконання у відповідності до запропонованої моделі полягатиме у розвитку вітчизняної селекції і насінництва на базі Інституту овочівництва і баштанництва НААН шляхом створення високоврожайних, адаптованих до природно-кліматичних умов України сортів і гібридів овочевих і баштанних культур, які мають лікувально-профілактичні, протекторні властивості, зовнішню привабливість, придатність до тривалого зберігання, промислової переробки та механізованого збирання та інші ознаки підвищення конкурентоспроможності товарної продукції.

Висновки з проведеного дослідження.

В останній час змінюється структура продовольчого кошика на користь підвищення споживання продуктів овочевої групи. Необхідним залишається удосконалення економічного механізму господарювання: податки, кредитування, ціни, дотаційна політика, міжгалузеві економічні зв'язки. Соціально-економічна значимість впровадження зонально адаптованих технологій вирощування овоче-баштанної продукції полягає у тому, що вона сприятиме ефективному формуванню та функціонуванню галузі овочівництва, сталому його розвитку, удосконаленню та укріпленню самозабезпечення регіональних овочевих ринків.

Список літератури:

1. Логоша Р.В. Особливості розвитку галузі овочівництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. С. 86–90. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/16687.pdf>
2. Кучеренко Т.Е. Сьогодення й майбутнє вітчизняного овочівництва. *Пропозиція*. 2010. № 2. URL: <http://www.propozitsiya.com/?page=146&itemid=3144>
3. Дубовицкий А.А., Климентова Э.А. Проблемы и перспективы развития овощеводства. *Технологии пищевой и перерабатывающей промышленности АПК – продукты здорового питания*. 2014. № 3. С. 89–95.
4. Проект Закону України від 12 жовтня 2018 «Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України». URL: <https://minagro.gov.ua/npa/proekt-zakonu-ukraini-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukraini-pro-derzhavnu-pidtrimku-silskogo-gospodarstva-ukraini-1>

5. Свиноус І.В. Щодо проблеми продовольчої безпеки у контексті зміни умов господарювання. *Інноваційна економіка*. 2013. № 3. С. 206–209.
6. Розпорядження КМУ від 10 липня 2019 р. № 526-р «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-sferi-innovacijnoyi-diyalnosti-na-period-do-2030-roku>
7. Україна опустилася на 85-те місце в щорічному рейтингу конкурентоспроможності WEF. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html>
8. Науково-аналітична записка «Стан науково-інноваційної діяльності України у 2021 році». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2021/06/23/AZ.nauka.innovatsiyi.2020-29.06.2021.pdf>
9. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Мацибора Т.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектору України: регіональний аспект. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 49–55.
11. Корнієнко С.І., Рудь В.П. Основні положення галузевої комплексної програми «Овочі України – 2020». *Овочівництво і багтанництво*. 2015. Вип. 61. С. 17–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oib_2015_61_3
12. Препелиця Н.М. Реалізація інноваційного потенціалу наукових установ. *Економіка АПК*. 2003. № 6. С. 54–57.
13. Сепаненко С.М., Польовий А.М., Школьнік Є.П. Оцінка впливу кліматичних змін на галузі економіки України. Одеса : «Екологія», 2011. 694 с.
14. Скупський Р. М. Стан та основні тенденції формування овочевого ринку. *Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал*. 2012. № 1(27). С. 228–235.

References:

1. Lohosha R.V. (2017). Osoblyvosti innovatsiynoho rozvytku haluzi ovochivnytstva [Features of innovative development of the vegetable growing industry]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, no. 25(1), pp. 86–90. Available at: <http://repository.vsau.org/getfile.php/16687.pdf> (in Ukrainian)
2. Kucherenko T.E. (2010). Sходennia y maibutnie vitchyznianoho ovochivnytstva [The present and the future of domestic vegetable growing]. *Propozyttsiia*, no. 2. Available at: <http://www.propozitsiya.com/?page=146&itemid=3144> (in Ukrainian)
3. Dubovitskiy A.A., Klimentova E.A. (2014). Problemy i perspektivy razvitiya ovoshevodstva [Problems and prospects of fruit growing development]. *Tehnologii pischevoy i pererabatyivayushey promyshlennosti APK – produkty zdorovogo pitaniya*, no. 3, pp. 89–95. (in Russian)
4. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy»: Proekt Zakonu Ukrainy vid 12.10.2018 [About state support of agriculture of Ukraine: Draft Law of Ukraine dated October 12, 2018]. Available at: <https://minagro.gov.ua/npa/proekt-zakonu-ukraini-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukraini-pro-derzhavnu-pidtrimku-silskogo-gospodarstva-ukraini-1> (in Ukrainian)
5. Svinous I.V. (2013). Shchodo problemy prodovolchoi bezpeky u konteksti zminy umov hospodariuvannia [Regarding the problem of food security in the context of changing economic conditions]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 3, pp. 206–209. (in Ukrainian)
6. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia KМУ vid 10.07.2019 № 526-r [On the approval of the Strategy for the development of the sphere of innovative activity for the period up to 2030: Decree of the CMU dated July 10, 2019 No. 526]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-sferi-innovacijnoyi-diyalnosti-na-period-do-2030-roku> (in Ukrainian)
7. Ukraina spustylasia na 85-te mistse v shchorichnomu reitynhu konkuren-tospromozhnosti WEF [Ukraine ranked 85th in the annual WEF competitiveness rating]. Available at: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html> (in Ukrainian)
8. Stan naukovo-innovatsiinoi diialnosti Ukrainy u 2021 rotsi: Naukovo-analitychna zapyska (2021) [The state of scientific and innovative activity of Ukraine in 2021: Scientific and analytical note]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2021/06/23/AZ.nauka.innovatsiyi.2020-29.06.2021.pdf> (in Ukrainian)
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)
10. Matsybora T.V. (2018). Investytsiina pryvablyvist ahrarnoho sektoru Ukrainy: rehionalnyi aspekt [Investment attractiveness of the agricultural sector of Ukraine: regional aspect]. *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 49–55. (in Ukrainian)
11. Korniienko S.I., Rud V.P. (2015). Osnovni polozhennia haluzevoi kompleksnoi prohramy «Ovochi Ukrainy – 2020» [The main provisions of the sectoral comprehensive program “Vegetables of Ukraine – 2020”].

Ovochivnytstvo i bashtannytstvo, no. 61, pp. 17–33. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oib_2015_61_3 (in Ukrainian)

12. Perepelytsia N.M. (2003). Realizatsiia innovatsiinoho potentsialu naukovykh ustanov [Implementation of the innovative potential of scientific institutions]. *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 54–57. (in Ukrainian)

13. Sepanenko S.M., Polovyi A.M., Shkolnyi Ye.P. (2011). Otsinka vplyvu klimatychnykh zmin na haluzi ekonomiky Ukrainy [Assessment of the impact of climate change on the branches of the economy of Ukraine]. Odesa: Ekolohiia, 694 p. (in Ukrainian)

14. Skupskyi R. M. (2012). Stan ta osnovni tendentsii formuvannia ovochevoho rynku [The state and main trends in the formation of the vegetable market]. *Biznes-navihator*, no. 1(27), pp. 228–235. (in Ukrainian)

EFFICIENCY OF TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL SOLUTION IN VEGETABLE GROWING

The purpose of the article is to analyze the state of the industry, establish the main problems of its development, make a forecast of its development in the future and show the effectiveness of the results of the implementation of innovative solutions in enterprises. Scientific works on the formation and functioning of the vegetable market became the methodological basis of the research. Methods were used: grouping, monographic, systematization. The results. An analysis of the current state of vegetable production in Ukraine has been carried out, the main problems of its development in modern conditions have been identified, and the results of research on the development and improvement of zonally adapted technologies for growing vegetable and fruit products have been presented. An analysis of possible problems and prospects for the adaptation of the latest zonal technical and technological solutions for the production of vegetable products in modern conditions. The expediency of using the proposed innovations was established, their attractiveness and effectiveness for specific production conditions were determined in order to increase scientific and technical progress in the agricultural sector. The necessity of finding basic farms in different soil and climatic zones of Ukraine for the implementation of app-robation, production inspection and transfer of innovative developments, with comprehensive scientific support, has been proven. Conclusions. The effective development of the vegetable growing industry must be directed along the following path: the introduction of intensive, resource-saving technologies for the production of vegetable products; optimization of the structure of sown areas of the main agricultural crops. Scientific novelty consists in the justification of scientific recommendations taking into account natural and economic zones; rational use of irrigated land; introduction of modern varieties, hybrids of vegetable crops; scientific and methodological support of agricultural production. The practical significance of the publication lies in the definition of the main problems of the development of the vegetable industry in the food market and the determination of ways to solve the problems in the future.

Key words: innovative development, technical and technological solutions, zone-adapted technologies.

3. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/72-2-10>

УДК 657

Мурашко І.С.

кандидат економічних наук,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Murashko Iryna

Izmail State Humanitarian University

СИСТЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено систему нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні. Наведено рівні нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні та розглянуто основні положення, які розглядаються на різних рівнях. Проведено порівняння базових принципів бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Досліджено нормативно-правове регулювання формування, затвердження та внесення змін до наказу про облікову політику підприємства як основного внутрішнього нормативного документу на підприємстві з питань організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Наведено деякі проблеми нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні.

Ключові слова: бухгалтерський облік, нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку, міжнародні стандарти фінансової звітності, національні положення (стандарти) бухгалтерської звітності, облікова політика підприємства.

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік визначається як процес реєстрації, узагальнення, зберігання та передачі інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства внутрішнім та зовнішнім користувачам для прийняття управлінських рішень. Бухгалтерський облік є основним джерелом інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства, а тому від ефективності його організації залежить і ефективність діяльності підприємства. Ефективність організації бухгалтерського обліку, у свою чергу, пов'язано із системою його нормативно-правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Систему нормативно-правового регулювання обліку в Україні досліджували такі науковці, як А.А. Михалків, О.Ф. Фал, О.О. Любар, Ф.Ф. Бутинець, В.В. Сопко, М.С. Пушкар та інші. Але законодавча база постійно змінюється, а тому підлягає подальшому дослідженню.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз системи нормативно-правового регулювання обліку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку є системою законодавчих і нормативних актів, якими регламентується фінансово-господарська діяльність підприємства та ведення їх бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності.

Система нормативно-правового регулювання обліку в Україні включає п'ять рівнів: міжнародні норми права, державні вихідні норми права, Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкція до його застосування, методичні рекомендації з ведення обліку, внутрішні нормативні документи на підприємстві з організації бухгалтерського обліку (рис. 1).

Концептуальна основа складання та подання фінансової звітності не відноситься безпосередньо до міжнародних стандартів фінансової

Рис. 1. Рівні нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні

Джерело: побудовано автором за даними [1–7]

звітності. У Концептуальній основі складання та подання фінансової звітності визначено мету фінансових звітів, основоположні припущення, елементи фінансової звітності та порядок їх визнання і оцінки, концепції збереження та відтворення капіталу [2].

Міжнародні стандарти фінансової звітності та Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку є групою нормативних документів, у яких визначаються загальні правила складання фінансової звітності та порядок відображення інформації про об'єкти бухгалтерського обліку у фінансовій звітності підприємства.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та Міжнародні стандарти фінансової звітності

мають рекомендаційний характер на міжнародному рівні. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» зазначено, що публічні акціонерні товариства, інші підприємства, які складають суспільний інтерес зобов'язані використовувати Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та Міжнародні стандарти фінансової звітності для складання фінансової звітності, інші підприємства самостійно обирають концептуальну основу для складання фінансової звітності [3].

Основним нормативним документом, яким регламентується бухгалтерський облік в Україні є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», у якому визна-

чено порядок державного регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні, організації та ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності та інше. У Законі також наведено принципи бухгалтерського обліку, які є загальними та основними вимогами до інформації, що наводиться у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності підприємств, а саме принципи автономності, повного висвітлення, послідовності, безперервності, превалювання сутності над формою, нарахування, єдиного грошового вимірника, інші принципи відповідно до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності та Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку [3].

Наведені принципи у МСБО та НП(С)БО мають певні відмінності (таблиця 1).

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначено такі принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, як автономність, повне висвітлення, безперервність діяльності, єдиний грошовий вимірник, нарахування, історична (фактична) собівартість, обачність, превалювання сутності над формою, періодичність, послідовність. МСБО 1 «Подання фінансової звітності» наведено такі принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, як безперервність, нарахування, послідовність подання, суттєвість та об'єднання у групи, згортання, частота звітності та порівняльна інформація. А, отже, основні вимоги до бухгалтерського обліку та фінансової звітності не співпадають відповідно до НП(С)БО та МСФЗ.

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, як і Міжнародні стандарти фінансової звітності, є групою нормативних документів, у яких

Таблиця 1

Принципи бухгалтерського обліку за МСБО та НП(С)БО

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	МСБО 1 «Подання фінансової звітності»	Тлумачення
Автономності	-	Передбачає відокремлення майна та зобов'язань підприємства від майна та зобов'язань його власників
Повного висвітлення	-	Передбачає розкриття всієї інформації про операції, які можуть вплинути на прийняття рішень користувачами
Безперервності діяльності	Безперервність	Передбачає здійснення оцінки активів та зобов'язань, виходячи з припущення, що діяльність підприємства триватиме далі
Єдиного грошового вимірника	-	Застосування у фінансовій звітності єдиного грошового вимірника – гривні
Нарахування	Нарахування	Відповідність
Історичної (фактичної) собівартості	-	Оцінка активів здійснюється, виходячи з витрат на їх виробництво
Обачності	-	Недопущення заниження оцінки зобов'язань та завищення оцінки активів
Превалювання сутності над формою	-	Передбачає відображення операцій у фінансовій звітності, виходячи не тільки з їх юридичної сутності, але й економічного змісту
Періодичності	-	Передбачає умовне розподіл всієї діяльності підприємства на періоди для складання фінансової звітності
Послідовності	Послідовність подання	Застосування обраної облікової політики
-	Суттєвість та об'єднання у групи	Передбачає окреме подання кожного суттєвого класу статей, але можливо об'єднання несуттєвих рядків фінансової звітності у групі
-	Згортання	Передбачає недопущення згортання активів, зобов'язань, доходів та витрат
-	Частота звітності	Передбачає подання мінімального пакету фінансової звітності щонайменше щороку
-	Порівняльна інформація	Передбачає необхідність наведення інформації попередніх періодів відносно кожної статті фінансової звітності

Джерело: побудовано автором за даними [5; 6]

наведено порядок відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації про об'єкти бухгалтерського обліку (господарські засоби та джерела їх формування та господарські процеси).

На рівні підприємства бухгалтерський облік регламентується внутрішніми нормативними документами: Наказом про облікову політику, Положенням про бухгалтерську службу та іншими. Внутрішні нормативні документи не можуть суперечити державним нормативним документам з регулювання бухгалтерського обліку. Але, порядок формування облікової політики, її зміст, оформлення наказу про облікову політику, внесення змін до нього регламентовано в Україні недостатньо [7]. Нормативними документами з організації облікової політики є:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», у якому наводиться визначення поняття «облікова політика», як сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємствами для складання і подання фінансової звітності [3].

2. Лист Міністерства фінансів України «Про облікову політику» від 21.12.2005 р., у якому міститься загальні положення та неповний перелік елементів облікової політики [8].

3. Лист Міністерства фінансів України «Щодо облікової політики від 14.05.2012 р., у якому роз'яснюється поняття облікової оцінки, наведено обставини, які можуть спричинити перегляд облікової оцінок (зокрема, зміна обставин, на яких базувалась облікова оцінка або отримання додаткової інформації), зміна облікових оцінок та облікової політики [9].

4. П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», у якому наводиться порядок відображення у фінансовій звітності виявлених помилок, а також зміни облікових оцінок [10].

Таким чином, законодавчо не регламентується зміст складових облікової політики, повний перелік її елементів, порядок формування, затвердження та внесення змін до наказу про облікову політику, який, до речі, є основним внутрішнім нормативним документом з ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Висновки. Система нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні включає п'ять рівнів, які націлені на забезпечення реалізації головної мети бухгалтерського обліку – надання повної, правдивої та неупередженої інформації користувачам. Разом з тим, наявні недоліки у системі нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку ускладнюють ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Зокрема, недоліками системи нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні є: розбіжності у принципах бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності між Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та Міжнародними стандартами фінансової звітності, не зважаючи на те, що вітчизняним підприємствам дозволено застосовувати міжнародні стандарти для складання фінансової звітності; основні положення з організації бухгалтерського обліку для підприємств будь-якої організаційно-правової форми та виду діяльності наведено у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а додаткові роз'яснення новодяться у інших нормативних актах; відсутність належної регламентації порядку формування, затвердження та внесення змін до облікової політики підприємства. Таким чином, з метою підвищення якості бухгалтерського обліку на українських підприємствах, а також інформації, що наводиться у фінансовій звітності, необхідно оптимізувати систему нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку.

Список літератури:

1. Лисенко А.М. Система нормативно-правового регулювання обліку та аудиту загальнопромислових витрат підприємства. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2015. № 27. С. 234–245.
2. Концептуальна основа складання та подання фінансової звітності Концептуальна основа фінансової звітності. № 929–009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text (дата звернення: 29.08.2022).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.08.2022).
4. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень : Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2164-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.08.2022).
5. Національне Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства Фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 29.08.2022).

6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» № 929. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення: 29.08.2022).
7. Любар О.О. Вітчизняний та зарубіжний досвід нормативно-правового забезпечення обліку операцій на позабалансових рахунках. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/74.pdf (дата звернення: 29.08.2022).
8. Лист Міністерства фінансів України від 21.12.2005 № 31-34000-10-5/27793 «Про облікову політику». URL: <http://www.minfin.gov.ua> (дата звернення: 29.08.2022).
9. Лист Міністерства фінансів України «Щодо облікової політики та облікових оцінок» від 14.05.2012 р. № 31-08410-07-25/12004. URL: <http://www.minfin.gov.ua> (дата звернення: 29.08.2022).
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» № 173 від 28 травня 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99#Text> (дата звернення: 29.08.2022).

References:

1. Lysenko A.M. (2015) Systema normatyvno-pravovoho rehuliuвання obliku ta audytu zahalnovyrobnychkh vytrat pidpriemstva [The system of regulatory and legal regulation of accounting and auditing of general production costs of the enterprise]. *Scientific works of the Kirovohrad National Technical University. Economic sciences*, no. 27, pp. 234–245.
2. Kontseptualna osnova skladannia ta podannia finansovoi zvitnosti Kontseptualna osnova finansovoi zvitnosti № 929 – 009 [Conceptual basis of preparation and presentation of financial statements Conceptual basis of financial statements № 929 – 009]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text (accessed August 29, 2022).
3. Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16 lypnia 1999 r. No 996-XIV [On accounting and financial reporting in Ukraine: Law of Ukraine dated July 16, 1999 № 996- XIV]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed August 29, 2022).
4. On amendments to the Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» regarding the improvement of some provisions: Law of Ukraine dated October 5, 2017 № 2164-VIII [Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini» shchodo udoskonalennia deiakykh polozhen: Zakon Ukrainy vid 5 zhovtnia 2017 r. № 2164-VIII]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed August 29, 2022).
5. National Regulation (Standard) of accounting 1 «General requirements for financial reporting». Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated February 7, 2013 № 73 [Natsionalne Polozhennia (Standart) bukhgalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti»: Nakaz Ministerstva Finansiv Ukrainy vid 07 liutoho 2013 r. № 73]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (accessed August 29, 2022).
6. International accounting standard 1 «Submission of financial statements» № 929 [Mizhnarodnyi standart bukhgalterskoho obliku 1 «Podannia finansovoi zvitnosti» № 929]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (accessed August 29, 2022).
7. Lubar O.O. (2019) Vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid normatyvno-pravovoho zabezpechennia obliku operatsii na pozabalansovykh rakhunkakh [Domestic and foreign experience of regulatory and legal maintenance of accounting of operations on off-balance sheet accounts]. *Efficient economy*, no. 11. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/74.pdf (accessed August 29, 2022).
8. Lyst Ministerstva finansiv Ukrainy vid 21.12.2005 № 31-34000-10-5/27793 «Pro oblikovu polityku» [Letter of the Ministry of Finance of Ukraine dated 12.21.2005 No. 31-34000-10-5/27793 «About accounting policy»]. Available at: <http://www.minfin.gov.ua> (accessed August 29, 2022).
9. Lyst Ministerstva finansiv Ukrainy «Shchodo oblikovoi polityky ta oblikovykh otsinok» vid 14.05.2012 r. № 31-08410-07-25/12004 [Letter of the Ministry of Finance of Ukraine «Regarding accounting policy and accounting estimates» dated May 14, 2012 No. 31-08410-07-25/12004]. Available at: <http://www.minfin.gov.ua> (accessed August 29, 2022).
10. Polozhennia (standart) bukhgalterskoho obliku «Vypravlennia pomylok i zminy u finansovykh zvitakh» № 173 vid 28 travnia 1999 r. [Regulations (standard) of accounting «Correction of errors and changes in financial reports» № 173 dated May 28, 1999]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99#Text> (accessed August 29, 2022).

SYSTEM OF REGULATORY AND LEGAL REGULATION OF ACCOUNTING IN UKRAINE

The purpose of the study is to analyze the system of regulatory and legal regulation of accounting in Ukraine. The relevance of the study is related to the fact that accounting is the main source of information about the financial and economic activity of the enterprise, and the effectiveness of the organization of accounting and financial reporting depends on the effectiveness of the regulatory system. The article examines the system of normative and legal regulation of accounting in Ukraine. It was determined that the legal regulation of accounting is a system of legislative and regulatory acts that regulate the financial and economic activity of the enterprise and its accounting and financial reporting. The levels of regulatory and legal regulation of accounting in Ukraine are given, namely international norms of law, state original norms of law, Provisions (standards) of accounting, Chart of accounts of accounting and Instructions for its application, methodological recommendations for keeping records, internal regulatory documents at the enterprise on the organization of accounting, and considered the main provisions that are considered at different levels. A comparison of the basic principles of accounting according to international standards of financial reporting and national regulations (standards) of accounting was carried out. The normative-legal regulation of the formation, approval and introduction of changes to the order on the accounting policy of the enterprise as the main internal regulatory document at the enterprise on the organization of accounting and preparation of financial statements was studied. Some problems of legal regulation of accounting in Ukraine are presented, namely, discrepancies in the principles of accounting and preparation of financial statements between the National Accounting Regulations (standards) and International Financial Reporting Standards; It is noted that in order to improve the quality of accounting at Ukrainian enterprises, as well as the information provided in financial statements, it is necessary to optimize the system of normative and legal regulation of accounting.

Key words: *accounting, legal regulation of accounting, international standards of financial reporting, national provisions (standards) of accounting reporting, accounting policy of the enterprise.*

4. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/72-2-11>

УДК 331.1:519.6

Лисенко О.А.

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Національний університет харчових технологій

Lysenko Olena

National University of Food Technologies Ukraine

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ В АНАЛІЗІ ПОКАЗНИКІВ ГІДНОЇ ПРАЦІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

У статті проведений аналіз особливостей розрахунку регіонального індексу людського розвитку в Україні на національному рівні. Розглянуто етапи еволюції методичних підходів до розрахунку узагальнюючих значень показників блоку «Гідна праця», за якими проводиться оцінка умов праці. Запропоновано використовувати графічний метод RADAR для розрахунку інтегрального рівня регіонального людського розвитку. Представлено результати порівняльного аналізу використання двох методів: лінійної формули та формули обчислення площі багатокутника для розрахунку узагальнюючих значень показників блоку «Гідна праця» в регіональному розрізі. На основі проведених досліджень виявлено і проаналізовано структурні зрушення в рейтингу регіонів та відмінності в результатах первинного аналізу статистичних даних.

Ключові слова: показники, гідна праця, регіон, рівень людського розвитку, графічний метод, багатокутник.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку наукової думки дослідження соціально-економічного розвитку України пов'язують безпосередньо з конкурентоспроможністю регіонів та рівнем регіонального людського розвитку. І концепція людського розвитку є невід'ємною складовою стратегії соціально-економічного розвитку як України, так і всіх провідних країн світу. Розробка нових та удосконалення існуючих методичних підходів до розрахунку індексів розвитку людського потенціалу з метою виявлення тенденцій і корегування стратегічних планів управління кожного регіону зокрема та країни в цілому свідчать про актуальність такого дослідження. Також на даний процес впливає прагнення України інтегрувати європейські цінності, які вимагають в першу чергу підвищення умов праці та якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження методологічних

підходів до оцінювання рівня людського розвитку, зробили вчені Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України під керівництвом Е. Лібанової, а також такі науковці як В. Антонюк, О. Богданова, Т. Збрицька, Т. Іванова, Л. Карпенко, М. Кривцова О. Макарова, Л. Радченко, О. Сорока, Д. Терещенко, О. Томчук, С. Федулова, О. Шинкарюк, В. Черняк та ін. Проте, в умовах постійно змінюваних зовнішніх факторів дослідження рівня регіонального людського розвитку вимагають використання існуючих або розробку нових економіко-математичних методів з метою вироблення більш ґрунтованого управлінського рішення.

Формулювання цілей статті. Дослідити можливість використання графічних методів з метою проведення більш якісного порівняльного аналізу показників умов гідної праці в регіональному контексті.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день існують різні методичні підходи щодо оцінки соціально-економічного розвитку в регіональному розрізі. В Україні починаючи з 2000 р. даному питанню було приділено багато уваги вітчизняних науковців. Зважаючи на зміни в соціально-економічній ситуації в країні, постійне оновлювання інструментів інформаційно-статистичного забезпечення, нові виклики зовнішнього середовища, такі як пандемія та прагнення України до інтеграції у європейську спільноту, за останні два десятиріччя національна методика оцінювання людського розвитку отримала декілька редакцій. В кожній редакції обов'язково виділявся окремий напрямок або блок показників, які дозволяли оцінити створені умови гідної праці в адміністративно-територіальній одиниці країни. В табл. 1 наведено як змінювалися методичні підходи до оцінки умов гідної праці.

Як зауважують автори роботи [10] та показують дані табл. 1, з кожною новою редакцією Національної методики розробники прагнули позбутися недоліків попередньої. Так, у 2012 р. за напрямком «Гідна праця» крім скорочення числа показників більше ніж у 4,5 разів удосконалена методика [4, с. 10–11] дозволяла більш адекватно вимірювати прогрес людського розвитку. Прийнята Кабінетом Міністрів у 2017 р. [1] і призупинена Постановою Кабінету Міністрів у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації [6], нова редакція методики оцінки умов гідної праці базується лише на значеннях двох показників, серед яких тільки один показник із попередньої редакції 2012 р. Ці два показника вважають більше результативними, а не процесними. Проте не зважаючи на позитивні оцінки щодо удосконалення мето-

дики оцінювання рівня регіонального людського розвитку, експерти вважають, що тенденція до змін у системи вимірювання частіше носить не соціально-економічний характер. Останнім часом продовжуються наукові дискусії щодо кількості та переліку показників, які можуть характеризувати рівень регіонального людського розвитку загалом та субіндексу «Гідна праця» зокрема [2; 11]. На нашу думку, два показника не можуть якісно охарактеризувати ту ситуацію, яка створилася на ринку праці України. В будь-якому випадку створення та удосконалення існуючих методологічних підходів до інтегрального оцінювання регіонального людського розвитку дозволяє фахівцям формувати більш ґрунтовне управлінське рішення щодо поліпшення умов гідної праці та виявляти тенденцій щодо їх розвитку як в регіонах так і на національному рівні.

Для усіх трьох описаних вище методичних підходів є спільним одне: при розрахунку узагальнюючого (інтегрального) індексу регіонального людського розвитку використовувалася проста сума зважених каліброваних стандартизованих значень показників. В методиці, затвердженій Кабінетом Міністрів у 2017 р. проводиться оцінка результативності реалізації державної регіональної політики за двома напрямками: індекс конкурентоспроможності регіонів та індекс регіонального людського розвитку. Для розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів використовується метод RADAR, що передбачає порівняння площі багатокутника, який побудований за значеннями субіндексів конкурентоспроможності регіону з площею багатокутника, побудованого за максимальними значеннями субіндексів конкурентоспроможності регіонів [103]. Проте для індексу регіонального людського розви-

Таблиця 1

Етапи розвитку методики оцінювання людського розвитку за напрямком «Гідна праця»

Роки	Кількість показників	Ким проводилася оцінки	Регіональний розріз
<i>Аспект «Розвиток ринку праці»</i>			
2000–2011	28	Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України [3, с. 242, 243, 245–248], Державна служба статистики України [7]	24 регіони України, АР Крим, м. Київ, м. Севастополь
<i>Блок «Гідна праця»</i>			
2012–2017	6	Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України [4, с. 10–11], Державна служба статистики України [7]	24 регіони України, АР Крим, м. Київ, м. Севастополь, з 2014 р. без урахування тимчасово окупованих територій України (22 регіони)
<i>Напрямок «Добробут і гідна праця»</i>			
2017–2021	2	Кабінет Міністрів України на основі даних державної та галузевої статистики [5]	22 регіони України

Джерело: складено автором

тку даний метод не використовували, хоча він міг би дати більш якісний порівняльний аналіз. Якщо для розрахунку інтегрального рівня регіонального людського розвитку метод RADAR можна було ефективно використовувати, проте для блоку «Гідна праця», який включає тільки два показники, даний метод не є показовим.

Отже, з метою виявлення більш показових тенденцій щодо розвитку умов гідної праці в регіонах був проведений порівняльний аналіз отриманих за методом RADAR значень узагальнюючого індексу регіонального людського розвитку, визначених Методикою 2012 р. [4], яка включала шість показників.

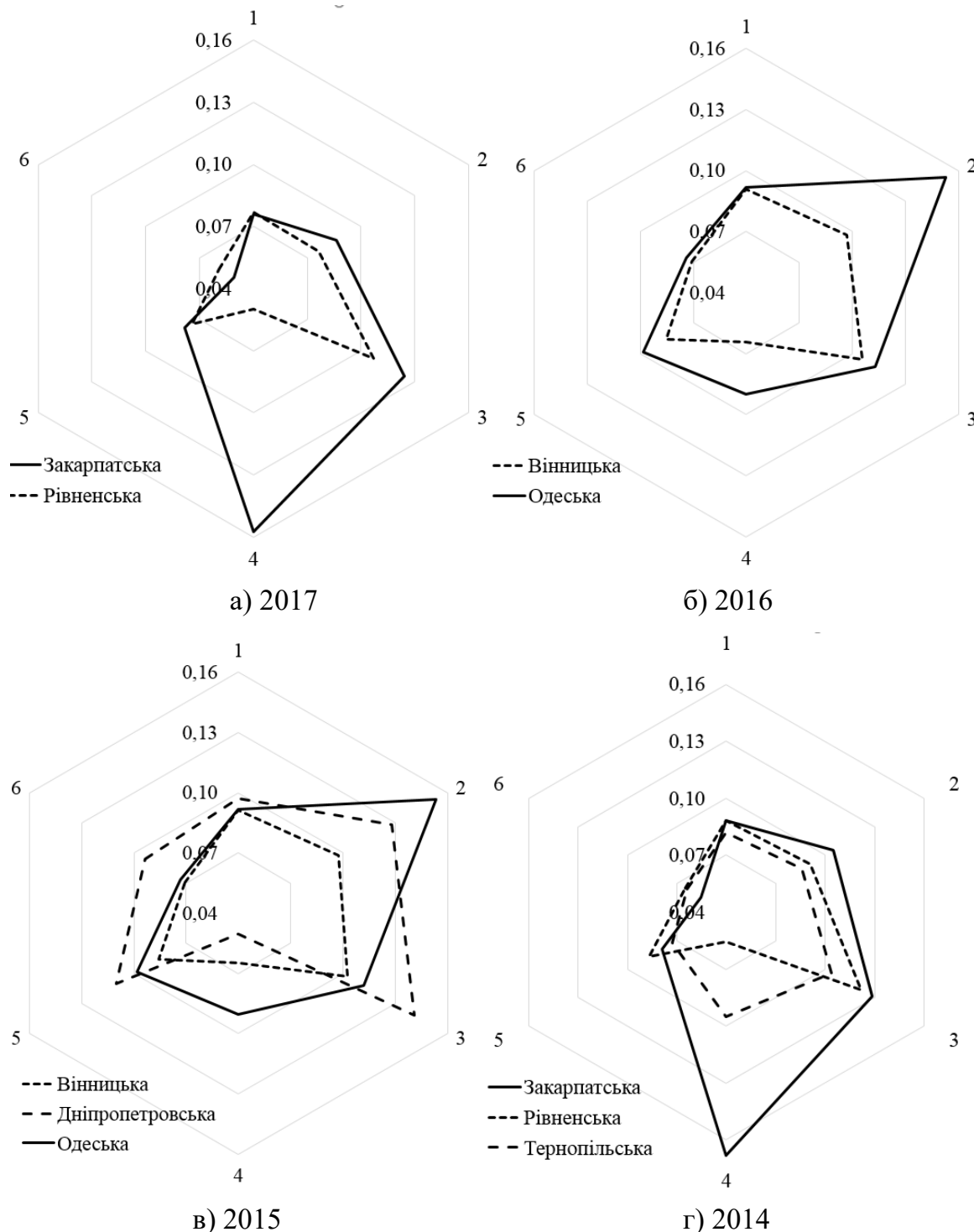
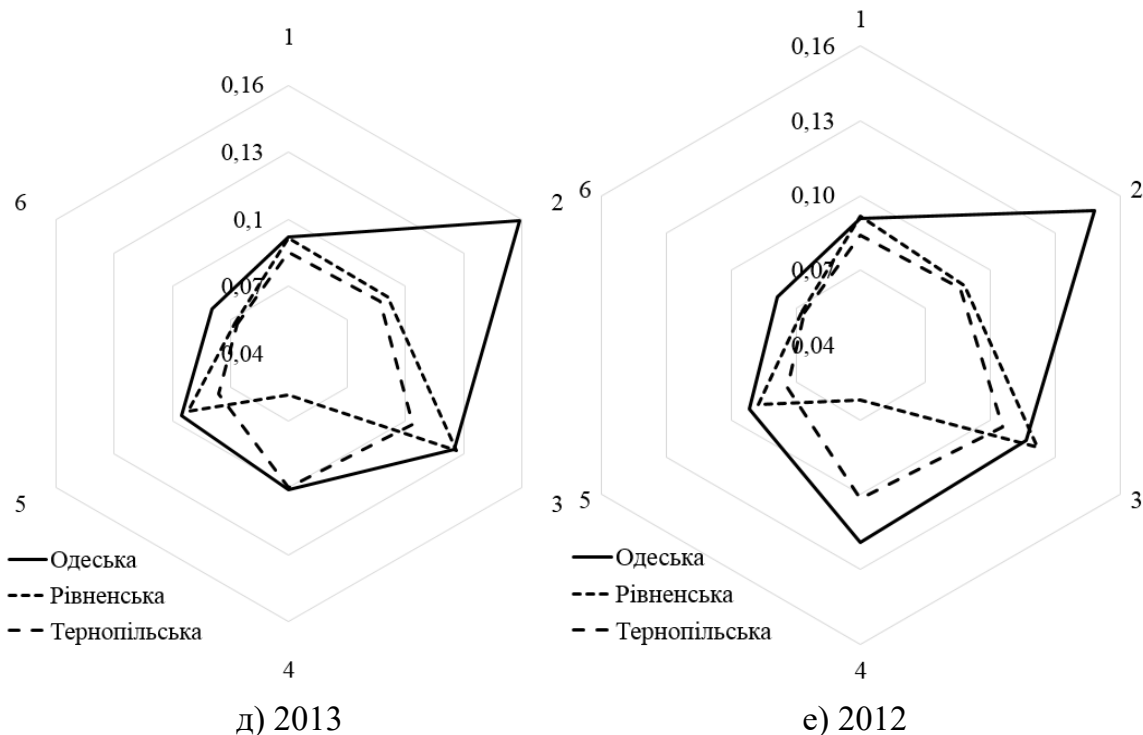

Рис. 1. Зважені калібровані стандартизовані значення показників блоку «Гідна праця» регіонам, що займали найвищі та найнижчі позиції в рейтингу регіонів України у 2012–2017 рр.

Рис. 1. Зважені калібровані стандартизовані значення показників блоку «Гідна праця» регіонам, що займали найвищі та найнижчі позиції в рейтингу регіонів України у 2012–2017 рр.:

1 – «Рівень зайнятості населення»; 2 – «Рівень безробіття»; 3 – «Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів»; 4 – «Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам»; 5 – «Співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати»; 6 – «Рівень охоплення соціальним страхуванням»

*Інформацію за 2014–2017 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, а також Донецької та Луганської областей

Джерело: розраховано автором на основі [8, с. 40–48; 9, с. 42, 49, 56, 63, 70]

Дослідження значень узагальнюючих індексів показників блоку «Гідна праця» в регіональному розрізі, розрахованих за лінійною формулою [4, с. 22] та за допомогою формули площі багатокутника за методом RADAR, показали деякі структурні зрушення в загальному рейтингу областей України. На рис. 1 наведені пелюсткові діаграми значень показників субіндексу «Гідна праця» для областей, які були лідерами та аутсайдерами протягом 2012–2017 рр. У 2016–2017 рр. лідери і аутсайдери визначилися однозначно за обома методами, що не можна сказати про 2012–2015 рр.

Розглядаючи пелюсткові діаграми побудовані за значеннями показників досліджуваного субіндексу «Гідна праця» у 2016–2017 рр. можна сказати, що і лідер і аутсайдер мали практично однакові значення за показником «Рівень зайнятості населення».

За усіма іншими показниками області, що займали найнижчу сходинку (Рівненська у 2017 р.

та Вінницька у 2016 р.) за винятком показника «Рівень охоплення соціальним страхуванням», області-лідери мали значно вищі значення. Закарпатська область за рахунок значно більшого значення за показником «Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам» серед усіх регіонів України у 2017 р. змогла зайняти першу позицію, випередивши більш промислово розвинуті регіони. Аналогічну картину стосовно Закарпатської області можна було спостерігати і у 2014 р., коли перша сходинка у рейтингу Закарпаття зайняло знову завдяки найкращому значенню показника «Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам». Якщо лідер та аутсайдер визначилися у 2016–2017 рр. однозначно, то стосовно інших областей виявлено, що за методом RADAR, у 2017 р. Запорізька область втратила 4 позиції, зайнявши 16 з 22. В цьому році це найбільше рей-

тингове зрушення, яке призвело до змін в рейтингу і для інших регіонів. Так, Полтавська область теж отримала нижчу рейтингову позицію (18 місце з 22) аніж за лінійною формулою (15 місце з 22). За рахунок цього Вінницька та Сумська області перемістилися на дві позиції вгору. Загалом половина областей свої позиції не змінили, що можна пояснити достатньо невеликим розкидом значень показників навколо середнього. Загалом у 2017 р. узагальнююче значення субіндексу «Гідна праця» для області, що займала першу сходинку, більше на 78% (за формулою площі багатокутника) та на 29,3% (за лінійною формулою) аніж значення, яке отримала область, що зайняла останню позицію. І такий розкид даних є найбільшим за досліджуваний період між узагальнюючими значеннями субіндексу «Гідна праця».

У 2016 р. також половина областей в рейтингу регіонів визначили однакові позиції за обома формулами, проте дві області помінялися місцями, спустившись та піднявшись на три сходинки відповідно: Запорізька потрапила до п'ятірки лідерів, а Закарпатська замкнула вісімку. Для усіх інших регіонів зміна позицій не складає більш аніж одну сходинку в рейтингу регіонів. Також значно впала різниця між крайніми значеннями узагальнюючого показника субіндексу «Гідна праця» за формулою багатокутника і склала менше 50%.

У 2015 р. незмінними свої позиції в рейтингу України, побудованого за двома формулами, показали вже 13 із 22 областей. Проте лідери за обома методами визначилися різні області: Одеська – перша сходинка за методом RADAR та друга за Методикою і Дніпропетровська – четверта і перша відповідно. При цьому за лінійною формулою Дніпропетровська область випереджає Одеську лише на 0,2%, а за формулою площі багатокутника на 2,7%. Отже, як свідчить рис. 1 в) за рахунок достатньо відмінних значень показників блоку «Гідна праця» отримано відмінні і значення узагальнюючого показника, який вплинув на структурні зрушення в рейтингу регіонів. Вінницька область за винятком показника «Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам», за яким вона випередила Дніпропетровську область та маючи знову практично однакові значення за показником «Рівень зайнятості населення» із Одеським регіоном, за усіма іншими показниками, мала значно нижчі значення.

У 2014 р. 12 із 22 областей отримали однакові рейтингові позиції за обома методами. Загалом в даному році обидва методи показують більш

менш корельовані результати узагальнюючих значень субіндексу «Гідна праця», за винятком Полтавської області, яка за методом RADAR спустилася на три сходинки вниз. Стосовно регіонів-аутсайдерів (Тернопільська та Рівненська області), то необхідно зазначити, що їх виявилось два за різними методами розрахунку узагальнюючого значення субіндексу «Гідна праця», хоча різниця в значеннях складає не більше 1%. Це можна побачити і на пелюстковій діаграмі (рис. 1 г), де найбільша різниця в значеннях за показником «Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам» для Рівненської області компенсується більшими значеннями інших показників.

У 2013 р. також однозначно виявився тільки лідер в Україні – Одеська область, 16 із 22 областей отримали однакові позиції. Найбільші структурні зміни в рейтингу регіонів (дві сходинки) мають дві області – Дніпропетровська та Чернівецька, які міняються місцями в залежності від методів, якими розраховані узагальнюючі значення показників блоку «Гідна праця». Також в цьому році різниця між розрахованими крайніми значеннями досліджуваного показника показала найменші розходження (11,7%), а різниця між узагальнюючими значеннями показників субіндексу «Гідна праця» для областей, що зайняли останні позиції в рейтингу, виявилася меншою за графічним методом (0,5%), аніж за Методикою (1,5%). Також, як показує рис. 1 д Одеська область-лідер маючи практично однакові значеннями за чотирма із шести показниками із регіонами-аутсайдерами, за рахунок значно випереджаючого значення показника «Рівень безробіття», змогла зайняти лідируючі позиції.

У 2012 р. відбулося найбільше рейтингове зрушення за весь досліджуваний період – Донецька область за лінійною формулою займала третю позицію, а за формулою обчислення площі багатокутника виявилася лише восьмою. 13 із 25 регіонів отримали однакові позиції в рейтингу за обома методами. У зв'язку із погіршенням рейтингового положення Донецької області вище на дві сходинки змогли піднятися АР Крим (з шостої на четверту) та Закарпатська область, яка замкнула трійку лідерів. Лідер за обома методами виявився Одеський регіон, а ось в аутсайдерах знову дві області: за лінійною формулою Тернопільська, за формулою обчислення площі багатокутника – Рівненська. Причому в першому випадку різниця між значеннями узагальнюючого показника складає менше 1%, а в другому випадку – Тернопільська область отримала вище значення на 3%.

Висновки. Таким чином, враховуючи вищезазначене, можна сказати, що всі редакції використовуваної на національному рівні методики розрахунку індексу рівня регіонального людського розвитку відрізняються тільки кількістю показників. Причому поступово зменшення кількості показників призвело до того, що оцінка умов гідної праці у 2017–2021 рр. проводилася тільки на основі значень двох показників, що не дозволяє якісно оцінювати ситуацію, яка склалася на ринку праці в регіонах.

Проведені дослідження показали, що використання різних економіко-математичних методів для

оцінки рівня умов праці дозволяє провести більш якісний аналіз ситуації, що склалася в регіонах. Проведений порівняльний аналіз розрахованих різними методиками узагальнюючих значень субіндексу «Гідна праця» визначив відмінності в рейтингах регіонів України у досліджуваний період. Отже, подальші дослідження використання інших економіко-математичних методів для розрахунку рівня індексу регіонального людського розвитку дозволить робити більш ґрунтовний аналіз з метою прийняття ефективного управлінського рішення.

Список літератури:

- Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики : Постанова від 20 грудня 2017 року № 1029 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF#n35> (дата звернення: 25.08.2022).
- Людський розвиток в Україні. Оцінка та прогноз рівня життя населення* : колект. монографія / за ред. Е.М. Лібанової; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2019. 270 с.
- Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : колект. монографія / За ред. Е.М. Лібанової. НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2007. 367 с.
- Методика вимірювання регіонального людського розвитку. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України, 2012. 50 с. URL: https://idss.org.ua/ukr_index/Methodika_ua.pdf (дата звернення: 02.06.2022).
- Розрахунок індексу регіонального людського розвитку / Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rozrahunok-indeksu-regionalnogo-lyudskogo-rozvytku/> (дата звернення: 20.02.2022).
- Про реалізацію експериментального проекту щодо моніторингу завданих пошкоджень та руйнувань за регіонами України внаслідок збройної агресії Російської Федерації на основі геоінформаційної системи : Постанова від 24.06.2022 року № 726 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/726-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
- Регіональний людський розвиток / Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.06.2022).
- Регіональний людський розвиток : Статистичний бюлетень / Відп. за вип. О.О. Кармазіна. Київ : Державна служба статистики України, 2014. 62 с.
- Регіональний людський розвиток: статистичний збірник 2014–2017 рр. / Відп. за вип. О.О. Кармазіна. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 72 с.
- Сорока О.В., Кривцова М.С. Методичні підходи до оцінювання людського потенціалу на рівні регіону. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. С. 794–799. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/120.pdf (дата звернення: 21.08.2022).
- Шинкарюк О.В. Науково-методичні засади державного регулювання стійкого людиноцентристського розвитку регіонів. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1(59). С. 164–180.

References:

- Deiaki pytannia udoskonalennia systemy monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky: Postanova vid 20 hrudnia 2017 roku № 1029 [Deeds of nutritional satisfaction of the system of monitoring and evaluations of the results of real state power]. Kabinet Ministriv Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF#n35> (accessed 25 August 2022).
- Libanova E.M. (Ed.) (2019) *Liudskiyi rozvytok v Ukraini. Otsinka ta prohnoz rivnia zhyttia naseleennia* [Human development in Ukraine. Estimation and prognosis of standard of living of population] Kyiv: Instytut demohrafiї ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 270 p. (in Ukrainian)

3. Libanova E.M. (Ed.) (2007) *Liudskiyi rozvytok rehioniv Ukrainy: analiz ta prohnoz* [Human development of regions of Ukraine: analysis and prognosis]. Kyiv: Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 367 p. (in Ukrainian)
4. Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy (2012) *Metodyka vymyriuvannia rehionalnoho liudskoho rozvytku* [Methodology of measuring of regional human development]. Available at: https://idss.org.ua/ukr_index/Metodika_ua.pdf (accessed 02 June 2022).
5. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy *Rozrakhunok indeksu rehionalnoho liudskoho rozvytku* [Settling of index of regional human development]. Available at: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rozrakhunok-indeksu-regionalnogo-liudskogo-rozvytku/> (accessed 20 February 2022).
6. Pro realizatsiiu eksperymentalnoho proektu shchodo monitorynhu zavdanykh poshkodzen ta ruinuvan za rehionamy Ukrainy vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii na osnovi heoinformatsiinoi systemy: Postanova vid 24 chervnia 2022 roku № 726 [On the implementation of an experimental project on monitoring the damage and destruction caused by the regions of Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation on the basis of the geoinformation system]. Kabinet Ministriv Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/726-2022-%D0%BF#Text> (accessed 25 August 2022).
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. *Rehionalnyi liudskiyi rozvytok* [Regional human development]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (accessed 02 June 2022).
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2014) *Rehionalnyi liudskiyi rozvytok* [Regional human development]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo, 62 p. (in Ukrainian)
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018) *Rehionalnyi liudskiyi rozvytok 2014–2017* [Regional human development 2014–2017]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo, 72 p. (in Ukrainian)
10. Soroka O.V., Kryvtsova M.S. (2018) Metodychni pidkhody do otsiniuvannia liudskoho potentsialu na rivni rehionu [Methodological approaches to assess human capacity at the Region level]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 19, pp. 794–799. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/120.pdf (accessed 21 August 2022).
11. Shynkariuk O.V. (2020) Naukovo-metodychni zasady derzhavnoho rehuliuвання stiiokoho liudynotsentristytskoho rozvytku rehioniv [Scientific and Methodological Foundations of State Regulation of Sustainable Cervero-Centric Development of Regions]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 1(59), pp. 164–180.

THE ECONOMIC AND MATHEMATICAL METHODS IN ANALYSIS OF INDICATORS OF DECENT WORK IN REGIONAL CONTEXT

The features of calculating the regional human development index in Ukraine at national level are discussed in this article. Research actuality is related to performing periodic evaluation of level of regional human development as a component of social and economic development of Ukraine with an eye to identification of tendencies and adjustments of strategic plans of development of separate regions. The stages of evolution of methodical approaches to the calculation of integral values of indexes of «Decent Work» block are considered. On certain indexes the estimation of working conditions is done. The graphic method RADAR is proposed to use when evaluating the level of regional human development. This method is used for determination of index of competitiveness of regions, and it is based on the calculation of area of the polygon built using the values of indexes. The index is calculated using indicators combined into six blocks (population reproduction; social status; comfortable life; welfare; decent work; education). The indicators of the “Decent Work” block (employment level of the population; unemployment rate; the part of workers whose salary is less than 1,5 of the subsistence minimums; the part of workers who work in conditions that do not meet sanitary and hygienic standards; the ratio of average and minimum salaries; the level of social insurance) are considered and the block is used to evaluate working conditions. The comparative analysis of the received results of calculation of index of regional human development is presented based on two methodical approaches: the simple sum of the standardized values of indexes and the RADAR method. The petalous diagrams are built for the regions-leaders and for outsiders, that were identified as such for investigated period using different methodical approaches. The research of the estimations of level of human development, which received using different methods, showed differences in rating of regions based on indexes of the «Decent Work» block. The results of the performed comparative analysis showed that the different economic and mathematical methods should be used for evaluation of the level of human development in order to justify the administrative decision regarding the further development of working conditions.

Key words: indicators, decent work, region, human development index, graphic method, polygon.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Багорка Марія Олександрівна – доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Бессонова Світлана Івановна – кандидат економічних наук, професор, Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет»

Грунтковський Володимир Юрійович – асистент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Єременко Денис Володимирович – доктор економічних наук, професор кафедри економіки і бізнесу, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Єременко Лариса В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Кадирус Ірина Григорівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Калістий Руслан Вадимович – аспірант кафедри економіки і бізнесу, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Колесник Максим Віталійович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національний авіаційний університет

Комаров Андрій Сергійович – аспірант кафедри обліку та аудиту, Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет»

Лисенко Олена Анатоліївна – кандидат фізико-математичних наук, доцент, Національний університет харчових технологій

Луспе Олена Олегівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Могильна Олена Миколаївна – кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, завідувача лабораторією інноваційно-інвестиційного розвитку овочевого ринку та інтелектуальної власності, Інститут овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук

Мурашко Ірина Сергіївна – кандидат економічних наук, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Нежид Юлія Степанівна – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Державний біотехнологічний університет

Павловська Ю.В. – аспірант кафедри галузевого менеджменту, Маріупольський державний університет

Решетов С.О. – аспірант кафедри економіки підприємства, Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

Рудь Вікторія Петрівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії інноваційно-інвестиційного розвитку овочевого ринку та інтелектуальної власності, Інститут овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук

Степаненко Владислав Олегович – аспірант, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Терьохіна Людмила Анатоліївна – кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії інноваційно-інвестиційного розвитку овочевого ринку та інтелектуальної власності Інститут овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук

Чернишов Олександр Юрійович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-технологій, Національний авіаційний університет

Штик Юлія В'ячеславівна – кандидат економічних наук, доцент, Національний авіаційний університет

Якубенко Юлія Леонідівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Науковий журнал

ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

Серія: Економіка і управління

Том 33 (72). № 2, 2022

Коректура • *О. Скрипченко*

Комп'ютерна верстка • *В. Удовиченко*

Адреса редакції:

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

м. Київ, вул. Івана Кудрі, 33

Телефон редакції: +38 (095) 430 01 12

Електронна пошта: editor@econ.vernadskyjournals.in.ua

Сторінка журналу: www.econ.vernadskyjournals.in.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 7,67. Ум. друк. арк. 9,53.

Підписано до друку 03.10.2022. Замов. № 0922/367. Наклад 150 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.